

ਸੁਕ ਸੁਕ

ਦਸਵਾਂ ਸਾਲਾਨ ਅੰਕ
ਸੁਕਾਈ ਅਗਸਤ 1983, ੩ ਡਾਲਾ

LITERARY & CULTURAL BIMONTHLY OF PANJABI

WATNO DUR

P.O. BOX 9545
Edmonton, Alberta, T6E 5X2

P.O. BOX 67681 Station 'O'
Vancouver, B.C., V5W 3V2

(Started in July 1973)

2nd Class Mail Reg. No. 3233

July - August, 1983

No. 97

Editor:

Surinder Dhanjal
(Grande Prairie, Alberta, 539-9614)

Advertising & Circulation Board:

Satwant Deepak, Edmonton	461-1917
Laat Bhinder, Edmonton	435-7469
Paul Binning, Vancouver	879-3339
Iqbal Ramuwalia, Toronto	745-7326

Watno Dur Representatives

● British Columbia, Canada:

Sadhu, Burnaby	437-9014
Sukhwant Hundal, Vancouver	321-9221
Amarjit Chahal, Surrey	581-0406

Inderjit Rode, Vancouver	430-4104
Avtar Rodhey, Quesnel	992-7578
Tej Sandhu, Quesnel	992-6775
Dave Jatana, Pr. Rupert	627-7209
J.S. Aulakh, Mission	826-4888

● Alberta, Canada:

Avtar Gill, Sherwood Pk.	464-3851
K.S. Chaman, Calgary	248-2841

● India:

Surinder Kailay, Ludhiana
Kulbir Suri, Amritsar

ਦਸਵਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ

- ਹਥਲਾ ਅੰਕ ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਹੈ। ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਅੰਕਾਂ 'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਿਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਹਾਠਿਕ ਪੰਨੇਵਾਲੀ ਹਾਂ।
- ਇਸ ਦਾ ਦ ਮੁੱਖ ਰਿੱਤਰ ਬਹਾਉਨਸ਼ਾਹੀਗ (ਵੈੱਜ਼ ਜਰਮਨੀ) ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਕਾਰ ਹਰਜੀਤ ਕੁਲਾਰ ਦੀ ਕਲਾ-ਕਿਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠਿਕਾਣੇ ਹਾਂ।

● ANNUAL SUBSCRIPTION

- Canada/U.S.A.: \$10.00; other Countries: \$15.00 (By Air) (Cheques, Drafts, Money-orders payable to 'WATNO DUR' should be sent to Edmonton, Alberta or Vancouver, B.C. in Canada.
- Special rates for readers residing in INDIA (Annual: RS 10/-); send by MO. directly to Surinder Kailay, Editor Anu, Lalton Kalan, Ludhiana - 142022, India.

● WATNO DUR (Far from the Motherland) is a Literary and cultural bimonthly of PANJABI - the mother tongue of East Panjab (INDIA) and West Panjab (PAKISTAN) - published by WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered). The contributors include well-known Panjabi writers throughout the world.

● All officeholders and members of WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered), past and present, have been and are honorary associates of WATNO DUR.

● Opinions expressed are of the individual writers and may not necessarily, reflect the official policies of WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered).

ਸੰਪਾਦਕੀ

- ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੂਪ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ - ਸਾਡੇ ਸਾਥਕ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਨਾਲ ਪਰਥੰਪਕੀ ਰਿਸ਼ਮ ਦੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਸਾਹਿੱਤ-ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਤਿਆਰਾ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਲਾ ਦੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਏ। ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮਿਹਨਤਸ਼ੀਲਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
- ਸਾਡੀ ਇੱਛ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਖਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕੀਤੀ ਮੰਗ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦਾ ਦਸ ਸਾਲ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ (ਸਮੇਂਸਿਆਵਾਂ/ ਤਬਦੀਲੀਆਂ/ ਆਰਥਕ ਅਵੱਸਥਾ/ ਸਹਿਯੋਗੀ) ਸੰਕਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ - ਸਾਡੀਆਂ ਕਈ ਮਨੁੱਖੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਅਗਲੇ ਕਿਸੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।
- ਇਸ ਅੰਕ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ, ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਜਵਾਬ 'ਚ, ਕੁਝ ਤਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦੂਜੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ - ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਖਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰੀਦਰ ਪੰਨਾਦਾਰੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਗੇ। ਜਿਹੜੇ ਲੇਖਕ ਇਸ ਵਾਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕੇ - ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਹਿੱਤ-ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਉਹ ਕੁਝ ਕੀਮਤੀ ਪਲ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਲਈ ਵੀ ਕੱਢ ਸਕਿਆ ਕਰਨਗੇ।
- ਜੁਲਾਈ 1973 ਵਿੱਚ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਕ ਅਸੀਂ (ਉਦੋਂ) ਪਿਛਲੇ ਡੇਚੂ-ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿੱਛੜੇ ਪੰਜ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤਕਾਰਾਂ - ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਬਾਢਾ ਬਲਵੰਤ, ਸਿਵ ਕੁਮਾਰ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਵਿਧਾਤ ਸਿੰਘ ਤੀਰ-ਦੀ ਅਖੁੱਲ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪੰਠ ਲੜੀ, ਪ੍ਰੋ: ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੱਸ, ਬਿਸਮਿਲ ਫਹੀਦਕੋਟੀ, ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰਮਾ, ਬਾਬੂ ਰੱਬਥ ਅਲੀ, ਡਾ: ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਸਾਹਿੱਤਕਾਰ ਵੀ ਸਦੀਵੀ ਵਿੱਛੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਇੰਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿੱਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿੱਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿੱਤਕ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਤਹਿ-ਵਿਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
- ਦੁੱਖ ਹੈ ਕਿ ਅਗਸਤ 83 ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਓਨਟਾਰੀਓ ਵਿੱਚੋਂ ਵਸਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਾਇਰ ਸ੍ਰ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਮਸ਼ੇਰ ਵੀ ਸਦੀਵੀ ਵਿੱਛੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਦਾਰਾ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਥਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਗ਼ਮ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰੀਕ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਕਿਸੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਜਮਸ਼ੇਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਨਵਤੇਜ ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਜਾਂਗਲੀ ਹੋਰ' ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।
- ਅੱਜ ਤੋਂ 36 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੂਲਾ ਗਲੋਂ ਉਤਾਰੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੜਾਅ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ 36 ਸਾਲ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਵੇਂ ਦੇਸੀ ਹੁਕਮਰਾਨ ਉਠਿਆਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹਨ। ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਉਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹਰ ਫ਼ੌਜ 'ਤੇ ਜੂਝਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਜਿੱਤਣਗੇ ਜਿਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੌਮੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਰਿਤਰੇ ਸਨ - ਅਜਿਹਾ ਸਾਡਾ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ

ਡੈੱਥ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲਿਸਟ

ਸ਼ੇਰੂ ਹੱਡਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਕੱਦ ਵੀ ਉਸਦਾ ਚੰਗਾ ਸੀ — ਪੰਜ ਫੁਟ ਦੱਸ ਇੰਚ। ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਧੀ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਘਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ ਹੀ ਸੀ। ਲਵੇਰੀ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿੱਲੇ ਬੱਧੀ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ੇਰੂ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾ ਇਕੱਲਾ ਪੁੱਤ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਭੈਣ ਨਾ ਭਰਾ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਓ ਮਿਹਰੂ ਕਦੇ ਟਿੱਕ ਕੇ ਘਰ ਨਾ ਬਹਿੰਦਾ। ਨੀਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਗਲ ਗਾਤਰਾ ਪਾ ਕੇ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦਾ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਉਸਨੇ ਮਿਹਰੂ ਤੋਂ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਬਣਨ ਦਾ ਬੜਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮਿਹਰੂ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਹਰੂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਸ਼ੇਰੂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬਣਨ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਬੰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਕਿਹਰੂ, ਸੀਤੋ ਤੇ ਮੀਤੋ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਵੀ ਕਰਦੀ।

ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧ ਗਈ। ਸ਼ੇਰੂ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਲਵੇਰੀ ਮਰ ਗਈ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਮਿਲਣੋਂ ਹਟ ਗਿਆ। ਬੰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਲੱਸੀ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਝਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਿਹਰੂ ਦੂਜੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਾਕੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਆਨਾ ਦੁਆਨੀ ਮੰਗਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਸ਼ੇਰੂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੋਂ ਝੜਕ ਦੇਂਦਾ। ਕਿਹਰੂ ਅਗੋਂ ਜਿਦ ਕਰਦਾ। ਸ਼ੇਰੂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਰੂ ਨੂੰ ਚਪੇੜ ਕੱਢ ਮਾਰੀ। ਬੰਤੀ, ਸ਼ੇਰੂ ਦੇ ਗਲ ਪੈ ਗਈ। ਸ਼ੇਰੂ ਨੇ ਬੰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋ ਟਿਕਾਅ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਬੰਤੀ ਰੋਣੀ ਲੈ ਕੇ ਖੂਹ ਉਤੇ ਨਾ ਗਈ। ਸ਼ੇਰੂ ਦਿਨ ਡੁਬੇ ਵੀ ਘਰ ਨਾ ਮੁੜਿਆ। ਉਹ ਭੁੱਖਾ ਭਾਣਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਹਨੇਰੇ ਹੋਏ ਉਹ ਵਿੱਲੇ ਵਿੱਲੇ ਕਦਮੀਂ ਘਰ ਵਲ ਮੁੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਤੀ, ਕਿਹਰੂ, ਸੀਤੋ ਤੇ ਮੀਤੋ ਉਤੇ ਤਰਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਝ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਕਰੇ ਤੇ ਕੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ — “ਮੈਂ ਲਹੂ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਇਕ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਚੰਗਾ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਕਿਉਂ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜਮੀਨ ਕਿਉਂ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜੱਟ ਕਿਉਂ ਹਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਜ਼ਹਬੀ ਚੂੜਾ ਸੱਦਦੇ ਹਨ? ਉਹ ਨਿਮੋੜ੍ਹਣਾ ਹੋਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਾ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਅਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਾਲਾ ਚੇਤੂ ਉਸ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲਿਆ; ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਬੰਤੀ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੈਕੇ ਘਰ ਜਾ ਵੜੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤੇ ਚੇਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌੜ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਬਰੂਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਰਖੇ। ਕਿਹਰੂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਆ ਚਮੜਿਆ ਤੇ ਚੀਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ — “ਬਾਪੂ, ਬਾਪੂ! ਮਾਮਾ ਵਲੈਤ ਨੂੰ ਚਲਾਏ। ਚੱਲ ਅਸੀਂ ਵੀ ਚਲਾਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਥੋਂ ਪੈਸੇ ਕਮਾ ਕੇ ਪੈਲੀਆਂ ਖ੍ਰੀਦੋ।”

ਚੇਤੂ ਨੇ ਵਲੈਤ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਪੈਸੇ ਭੇਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਤੜਕੇ ਹੀ ਬੰਤੀ ਦੇ ਪਿਓ ਨੇ ਇਕ ਲਵੇਰੀ ਉਸਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਆ ਬੰਨ੍ਹੀ। ਜਦ ਤਕਾਲੀਂ ਜਿਹੀ ਸ਼ੇਰੂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਘਰ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿੱਲੇ ਲਵੇਰੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਸਹੁਰਾ ਪਿਛਲੇ ਕਦਮੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਮੁੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਵਾਹਣੀ ਮੰਜੀ ਉਤੇ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਚੇਤੂ ਵਲੈਤ ਜਾ ਕੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਕਮਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਬੰਤੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਬੰਤੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ — “ਚੇਤੂ ਤਾਂ ਛੜਾ ਛਾਂਡ ਸੀ। ਤੂੰ ਬੱਚੜਦਾਰ।”

ਸ਼ੇਰੂ ਹਰ ਵੇਲੇ, ਵਲੈਤ ਜਾਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵੇਖਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਚੇਤੂ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਲੰਡਨ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਚੇਤੂ ਪਾਸ ਜਾ ਟਿਕਿਆ। ਚੇਤੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਲਿਆ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਮਕਾਨ ਸਾਂਝਾ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਸ਼ੇਰੂ, ਚੇਤੂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਦੋਸ਼ੋਂ ਕੁੜੀ ਮੰਗਾਉਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਵਲੈਤ ਸੱਦਣ ਦੇ ਮਸੌਦੇ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਚੇਤੂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਰੂ ਨੇ ਪਰਵਾਰ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਪਰਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਿਹਰੂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਸੀਤੋ ਤੇ ਮੀਤੋ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਬੰਤੀ, ਸੀਤੋ, ਮੀਤੋ ਤੇ ਚੇਤੂ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਚਾਰੇ ਘਰ ਬੈਠੀਆਂ ਸਵੈਟਰਾਂ ਉਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਉਨ ਦੇਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਭਾਈ ਹਫਤੇ ਪਿਛੋਂ ਉਣੇ ਸਵੈਟਰ ਲੈ ਕੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜਾਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚੰਗਾ ਚਲਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਕਿਹਰੂ ਦਿਨੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ੇਰੂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਫਾਰਮ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਛੋਟ ਹੋ ਸਕੇ।

ਵਲੈਤ ਰਹਿ ਕੇ ਸ਼ੇਰੂ, ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਚੇਤੂ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਹਰੂ, ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਟ ਬੂਟ ਪਾ ਕੇ ਰਖਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਨੋਂ ਵੀ ਹੱਟ ਗਏ ਹੋਣ। ਸ਼ੇਰੂ ਆਪ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸੀ ਪਰ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦਿਆਂ ਵੇਖਦਾ ਤਾਂ ਫੁਲਿਆ ਨਾ ਸਮਾਂਦਾ। ਕਿਹਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਮਕੈਨਿਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੁਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਸੁਣਦਾ।

ਇਕ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਰ ਇਕ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਪਰ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਘਰ ਦਿਆਂ ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਜਦ ਉਹ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬੂਠਾ ਮੂਠਾ ਵਿਆਹ ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗਲ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਕ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਲਾ ਪੈ ਗਈ। ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਰ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਤੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਿੜੀ ਚਿੜੀ ਸੀਤੋ ਤੇ ਮੀਤੋ ਉਤੇ ਵਹੁਟੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਿਹਰ ਨੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਖਰੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕੋ ਇਕੋ ਪੁੱਤਰ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੰਤੀ ਕਈ ਗੋਂਦਾਂ ਗੁੰਦਦੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਾ ਚਲਦੀ। ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਰ ਨੂੰ ਦੇਸ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਗੋਂਦ ਗੁੰਦੀ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ। ਕਿਹਰ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਰਾਈਡਨ ਵੱਲ ਜਾ ਟਿਕਿਆ। ਉਹ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ, ਭੈਣਾਂ, ਮਾਮੇ ਤੇ ਮਾਮੀ ਨਾਲ ਗਲਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਦੱਸਦਾ।

ਕਿਹਰ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡਿਆ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਇਕੋ ਇਕ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਦੇਸ ਜਾਣ ਦਾ ਟਿਕਟ ਲੈ ਲਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਹਫਤਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਲੰਡਨ ਵਾਪਸ ਮੜ ਆਇਆ। ਜਦ ਕਿਹਰ ਦੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬੰਤੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਫੜ ਕੇ ਕਿਹਾ — “ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਵੈਫ ਦਾ ਡੈੱਬ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਲੈ ਆਇਆਂ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਹ। ਵੇਰ ਜਿਥੇ ਖੋਹ ਖਾਣੀ ਉਂ ਖਾਂਦਾ ਫਿਰੀਂ।” ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਰੱਖ ਦਿਤੀ।

ਬੰਤੀ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਲ ਸੌਫੇ ਉਤੇ ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ — “ਜਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਜੰਮੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਉਹਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਕਿਤਰਾਂ ਲੈ ਆਇਐਂ?”

ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੱਸਦਿਆਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ — “ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਨਾਲ। ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਅੱਧ-ਭੁੱਖੇ ਕਲਰਕ ਅਣ-ਜੰਮੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਹੀ ਮਾਰਦੇ ਐ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਬ ਤਾਂ ਦੁਪਹਿਰੇ ਤਾਰੇ ਤੋੜ ਵਿਖਾਂਦੇ ਐ।” ਬੰਤੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਤੱਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੱਸਦਾ ਹੱਸਦਾ ਪੀਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ।

(SURREY, B. C.)

Jay's Travel Ltd.

10015 - 82 Avenue, Edmonton Alta. T6E 1Z2
(Ph. 403(432-7017))

COMPLETE TRAVEL SERVICE—WORLDWIDE

Reservations for Airlines, Steamships, Group Cruises, Vacation
Planning, All Inclusive Packages, Hotels, Rent A Car, Tours

UNBEATABLE RATES TO

India, Pakistan, Sri Lanka, East Africa and Lebanon

ਕਹਾਣੀ

ਫਾਸਲਾ

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੋਮੀ

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੋ ਲੜਾਈਆਂ ਵੀ ਲੜੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਧਰਤੀ ਲਈ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਘਟਿਆ ਜੋ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਹਯਾਤੀ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਦਿਨ ਜਾਂ ਰਾਤ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੀਤੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਿਆਲਾਂ ਜਾਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਇਕ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਨਾ ਜਾ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਪਿੰਡ, ਜਿਥੇ ਉਹਦਾ ਬਚਪਨ ਬੀਤਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਦੋ ਬਾਗ ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਉਹਨੇ ਪਿੰਡ ਲਾਗਲੀ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਤੱਤੇ ਰੋਤੇ ਤੇ ਲੇਟ ਲੇਟ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਚੁਭੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਉਹਨੇ ਹਰੀਆਂ ਚਰਾਂਦਾ ਵਿਚ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਬੋਰ, ਵਣਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀਲਾਂ ਤੇ ਕਰੀਰਾਂ ਦੇ ਪੇਂਝੂ ਤੋੜ ਕੇ ਖਾਧੇ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਦਰੱਸੇ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਮੁਢਲੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਉਹਦੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਬਣੇ ਦੋਸਤ, ਬਸ਼ੀਰਾ ਤੇ ਅੱਲਾਦਿਤਾ ਉਹਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੁੱਲ ਰਹੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਅਕਸਰ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਥਾ ਪੀ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਥਾ ਪੀ ਜਾਂਦੇ। ਬਸ਼ੀਰੇ ਤੇ ਅੱਲਾਦਿਤੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਕਈ ਵੇਰ ਡਾਕ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚੋਂ ਫੁਲ ਤੋੜੇ ਸਨ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਫੜੇ ਵੀ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਡਾਕ ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਮਾਲੀ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਯਾਰੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬਸ਼ੀਰਾ ਤੇ ਅੱਲਾਦਿਤਾ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਏਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਕਰਤਾਰ ਹੋਰੀਂ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਟੁਰੇ ਤਾਂ ਬਸ਼ੀਰਾ ਤੇ ਅੱਲਾਦਿਤਾ ਦੋਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੱਡੇ ਪਿੱਛੇ ਰੋਂਦੇ ਰੋਂਦੇ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਕ ਕੇ ਪਿਛੇ ਮੌੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਹ ਦਿਲ ਚੀਰਵੀਂ ਝਾਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੁੱਲੀ। ਉਹਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤਣ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਏਦਾਂ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਅਜੇ ਵੀ ਓਸ ਗੱਡੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਬਸ਼ੀਰੇ ਤੇ ਅੱਲਾਦਿਤੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਦੇ ਪੈਰ ਤੁਰਦੇ ਤੁਰਦੇ ਬੜੀ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ। ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਅਕਸਰ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਪੈਰ ਸਿਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਫਾਸਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਓਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚੋਂ ਆ ਰਹੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ 'ਚੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਗੁੰਗੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜਦਾ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਉਹਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਖਾਕ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚੋਂ ਆ ਰਹੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵੇਰਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਉਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ-ਤਵਾਜ਼ਾ ਕਰਦਾ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਪਰੋਸਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਰਾਮ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦਾ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ, ਓਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਹੀ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਂਦਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਲਾਮ ਕਹਿਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਹਿਰਾਂ ਨੂੰ, ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ, ਛਪੜਾਂ ਨੂੰ, ਮਦਰਸੇ ਨੂੰ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਅਸੀਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ। ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹਨ। ਉਹੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹਨ। ਉਹੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹਨ। ਜੋ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਧੜਕਦੇ ਹਨ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਗੋਰੇ ਮੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਤਾਂਘਦੇ ਹਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਣ ਲਈ। ਲੜਾਈਆਂ ਝਗੜੇ ਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਈ ਆਏ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਤਹਿਜੀਬ ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ, ਸਾਡੇ ਕਈ ਰਸਮੋਰਵਾਜ, ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਗੀਤ ਤੇ ਸਾਡੇ ਜਜ਼ਬੇ ਸਾਂਝੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਹਵਾ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਪਾਣੀ ਇਕ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰਲ ਕੇ

ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਕ ਮਿਕ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦੇਣ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਕਈ ਦਿਨ ਸੌਖੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਹੌਲਾ ਵੱਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਇਕ ਭਾਰ ਲਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਉਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਝਾੜ ਦੇਂਦਾ। "ਇਹ ਸਾਰੇ ਝਗੜੇ ਝੜੇ ਮਤਲਬ ਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਿਚੋਂ ਇਲ ਬੇਤਾਬ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ"। ਉਹ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਂਦਾ।

ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਲੋਕ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਆ ਕੇ ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਦੇਂਦੇ, "ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਏਧਰਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਹੋਣ ਦੇਂਦੇ। ਟਾਂਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕਿਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਗਲ ਲੱਗ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਨੇ, ਖੈਰ ਸੁੱਖ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ। ਆਉਣ ਲਗਿਆਂ ਬਦਾਮਾਂ ਤੇ ਕਿਸਮਿਸ਼ ਨਾਲ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਦੇਂਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਫੇਰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਉਥੇ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਣ।

ਫਿਰ ਇਕ ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ ਘਟਨਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਹੋ ਕੇ ਹਟੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਜੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੇ ਕਿ ਹੱਦਾਂ ਤੇ ਵਸਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵੱਸਣ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਕਿਰ ਲਗੇਗਾ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਗੀਆਂ।

ਉਜੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਝਾਕੀ ਬੜੀ ਦੁਖਦਾਇਕ ਸੀ। ਵੱਠੇ ਖੋਲੇ ਭਾਂ ਭਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਕੁੱਤੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਦਿਸਦੇ ਸਨ ਜੋ ਮੌਏ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਚੂੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਸਲਾਂ ਉਜੜੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਅਪੜਿਆ ਤਾਂ ਓਸ ਸੜੇ, ਧੁਆਂਖੇ, ਘਰ, ਮੈਲੀਆਂ ਤਲਾਈਆਂ ਤੇ ਕੂੜੇ ਕਰਕਟ ਦੇ ਢੇਰ ਵੇਖੇ।

ਉਹ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਇਕ ਮੈਲਾ ਕੂਚੇਲਾ ਬਿਮਾਰ ਜਿਹਾ ਅੱਠ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸੁੱਕੀ ਡਬਲ ਰੋਟੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਚੱਬ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁੰਡਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਾ ਘਬਰਾਇਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧ ਗਿਆ। ਉਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ। ਮੁੰਡਾ ਮੂੰਹ ਉਤਾਂਹ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗਾ।

"ਕਾਕਾ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ?"

ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਫੇਰਿਆ।

"ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਕੀ ਏ ਕਾਕਾ?"

"ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ" ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਡੋਲੇ ਭਾ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

"ਤੇਰੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਕਿਥੇ ਨੇ?"

ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗਲੇੜੂ ਭਰ ਆਇਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੇਰ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜੀ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਏਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੇਕ, ਬਿਸਕੁਟ, ਡਬਲ ਰੋਟੀ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਬੜਾ ਤਰਸ ਆਇਆ।

"ਬੱਚੂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੇਂਗਾ?" ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਕਿੱਥੇ?"

"ਏਥੇ ਲਾਗੇ ਈ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਉਥੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਆਰਾਮ ਮਿਲਣਗੇ।"

"ਮੈਥੋਂ ਟੁਰਿਆ ਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ..... ਮੇਰੀਆਂ ਤੇ ਲੱਤਾਂ....."

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਮੁੰਡੇ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲੱਤਾਂ ਮਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

"ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਚੱਲਾਂਗਾ।"

"ਹਲਾ, ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਰੇਗਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ?"

"ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਤੇਰੀ ਵਾ ਵੱਲ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਜਾਵਾਂਗਾ"। ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਜੜੇ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ।

"ਬੱਚੂ ਤੇਰੇ ਜੇਡੇ ਮੇਰੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਹਨ, ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਕਰੀਂ, ਸਕੂਲੇ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਇਆ ਕਰੀਂ।"

ਇਹ ਆਖ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਜ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਬਸ਼ੀਰਾ, ਅੱਲਾਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਮਦਰਸੇ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾ ਰਹੇ ਲਾਗਲੇ ਬਾਗ 'ਚੋਂ ਵੱਲ ਤੋੜਨ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਿੰਡ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਹਨੂੰ ਸਾਬਣ ਮਲ ਮਲ ਨੁਹਾਇਆ। ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਸੁਆ ਕੇ ਦਿਤੇ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੁਧ, ਦਹੀਂ ਤੇ ਘਿਓ ਖੁਆਇਆ ਤੇ ਮੁੰਡਾ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਟਹਿਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਹੁਣ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਘੁਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਦੀ ਕਦੀ ਗੱਡੇ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਮੁਰੱਬੇ ਵੀ ਜਾ ਆਉਂਦਾ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਅੱਬਾ ਤੇ ਅੰਮੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸੱਦ

ਲਾਉਂਦਾ, ਹੀਰ ਦਾ ਬੈਂਤ ਗਾਉਂਦਾ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਵੇਖੀਆਂ ਦੋ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਰਦਾ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ। ਉਹਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮੁਲਕ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਉਹ 1955 ਵਿਚ ਮੈਂਚ ਵੇਖਣ ਲਾਹੌਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਮੁਸ਼ਾਇਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਮੁਸ਼ਾਇਰੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਕਵੀ ਨੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ :—

“ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲਿਓ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ, ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਦੇ।

ਘਰਾਂ ਵਾਲਿਓ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ, ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ।”

ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਇਸ ਗੀਤ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਲੂੰਧਰੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰੁਮਾਲਾਂ ਨਾਲ ਪੂੰਝੀਆਂ ਸਨ।

ਫੇਰ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਵੀ ਨੇ ਉਨ ਕੇ ਨਜ਼ਮ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦ ਸਨ :—

“ਜੋ ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ ਖੋਡੀ ਸੀ,
ਉਸ ਸੱਤੋ ਧੀ ਪਿਆਰ ਦੇਈ,
ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਰ ਦੇਈ
ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕਾਹਦਾ ਰੋਸਾ ਏ ?
ਜੇ ਪਰਮਿਟ ਮੇਰਾ ਬਣ ਸਕਿਆ,
ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਉਹਦੇ ਤੇ ਆਵਾਂਗਾ।”

ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਏਸ ਕਲਾਮ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ 'ਚੋਂ ਗਏ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਹਿਲ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਏਸ ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਡਾਢਾ ਅਸਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਬੂਲਿਆ ਸੀ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਦੀਆਂ ਮਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਦਾ ਡਾਢਾ ਦੁੱਖ ਸੀ। ਓਸ ਕਈ ਹਕੀਮਾਂ, ਕਈ ਵੈਦਾਂ, ਜਰਾਹਾਂ ਤੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਆਖਰ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅਬੋਹਰ ਮੰਡੀ ਇਕ ਬੁਢੇ ਧੋਬੀ ਕੋਲ ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਦਰਦਾਂ, ਸੁੱਕੀਆਂ ਤੇ ਮਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਨੁਸਖਾ ਹੈ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਓਸ ਧੋਬੀ ਕੋਲ ਪੁਛਦਾ ਪੁਛਦਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਧੋਬੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੋਰ ਪੱਕਾ ਮਿੱਠਾ ਤੇਲ, ਦੋ ਸੋਰ ਧਤੂਰੇ ਤੇ ਡੋਡੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਧੋਬੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਧੋਬੀ ਨੇ ਕੋਲੋਂ ਸੋਰ ਦੀ ਚਰਬੀ ਵਗ਼ੈਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਦਵਾਈਆਂ ਪਾਕੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਬੋਤਲ ਤੇਲ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰੋਜ਼ ਏਸ ਤੇਲ ਦੀ ਮੂੰਡੇ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਮਾਲਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਹਵਾ ਨਾ ਲਗਣ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬੋਤਲ ਦਾ ਤੇਲ ਮੁੱਕਦਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਓਵੇਂ ਓਵੇਂ ਮੂੰਡੇ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਧੋਬੀ ਇਹ ਦਵਾ ਮੁਫਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਈ ਦਵਾਈ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਨੁਸਖਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਲੋਕ ਉਸਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਬਿਨਾ ਨਾਗਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਪ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਇਹ ਤੇਲ ਮਲਦਾ। ਕਈ ਵੇਰ ਤੇਲ ਮਲਦਿਆਂ ਮਲਦਿਆਂ ਉਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਤੇ ਛਾਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ। ਫੇਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੂੰਡੇ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਖੋਸ ਵਿਚ ਵਲੋਟ ਦੇਂਦਾ।

ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਦ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਇੰਜ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਲੱਤਾਂ ਭਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਤਾਕਤ ਦੀ ਇਕ ਲਹਿਰ ਜਿਹੀ ਉਹਦੇ ਬਾਕੀ ਜਿਸਮ 'ਚੋਂ ਲੱਤਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਓਹਰ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਿਮਲਾ ਸਮਝੋਤੇ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਪਾੜ ਨੂੰ ਠੰਢੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਉਹਦੇ ਪਿੰਡ ਭੇਜਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਉਂਦਾ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਦੁੱਖ ਉਹਦੇ ਭੇਜਣ ਦਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਰਾਈ ਅਮਾਨਤ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁਜੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਵਰੇ ਲੋਕ ਕੀ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਬਣਾਉਣਗੇ।

ਆਖਰ ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਿਨ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਹੱਦ ਤੇ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਲਈ ਕਪੜੇ ਸੁਆਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਿਸਤਰਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਘਿਓ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੰਜੀਰੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਫਲ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਅਜੇ ਅੱਧੀ ਹੀ ਮੁੱਕੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਆਪਣੇ ਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਪਾ ਮਿਲਿਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਘੂਰ ਕੇ ਆਖਿਆ, “ਪੁੱਤਰ ਸਵਾਦ ਤਾਂ ਹੈ ਜੇ ਤੁਰ ਕੇ ਹੱਦ ਦੇ ਓਸ ਪਾਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ.....”

“ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ.....”

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣੀ ਗੋਦੀ 'ਚੋਂ ਉਤਾਰਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਪੌਲੇ ਪੌਲੇ ਪੱਥ ਧਰਤੀ ਤੇ ਟਿਕਾਉਣ ਲੱਗਾ। (ਥਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 12)

ਕਹਾਣੀ

ਰੰਗਦਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ

ਬਿੱਲੀ ਉਹਦੀ ਰਜਾਈ ਵਿਚੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਉਤਰੀ ਤਾਂ ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਜਾਗ ਆ ਗਈ। ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਅਗਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕਰ, ਪੂਛ ਸਿੱਧੀ ਕਰਕੇ, ਬੋੜਾ ਕੁ ਲਿਫ ਕੇ ਅੰਗੜਾਈ ਲਈ। ਅੰਗੜਾਈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਬੜੀ ਮੜਕ ਨਾਲ ਤੁਰਦੀ ਹੋਈ, ਬੈਂਡਰੂਮ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਜਾ ਚੁੱਕਣ ਬਾਅਦ ਐਰਿਕਾ ਦਾ ਮਨ ਕੀਤਾ ਉਠੇ। ਪਰ ਉਹ ਲੇਟੀ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਲੂਸੀ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਅਜੇ ਰਜਾਈ ਹੇਠ ਪਈ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਗਲੇ ਪੰਜੇ ਨਾਲ ਬੁਥੀ ਖੁਰਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਗ ਰਹੀ ਦੇਖ ਕੇ ਐਰਿਕਾ ਬੋਲੀ, "ਮੇਰੀ ਲਾਡੋ ਉਠ ਖੜੀ ਏ"।

ਲੂਸੀ ਦਾ ਪੰਜਾ ਬਾਂਏਂ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਉਸ ਐਰਿਕਾ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਤੇ ਫਿਰ ਉਠ ਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਪੈ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਜੱਤਲ ਪਿੰਡੇ ਦੀ ਮਲਾਇਸ਼ਾ ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਲਾਡ ਨਾਲ ਲੂਸੀ ਉਪਰ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਇੱਲਤੀ ਨਿਆਣੇ ਵਾਂਗ ਲੂਸੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਨ 'ਚ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਲਿੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁਥੀ ਐਰਿਕਾ ਦੀ ਗਰਦਨ ਨਾਲ ਲਾ, ਉਸ ਦੀ ਠੰਡੀ ਹੇਠ ਆਪਣੀ ਧੌਣ ਘਿਸਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਾਂ ਧੱਕਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਦੇਖ! ਇਉਂ ਖਰੂਦ ਨਾ ਕਰ।" ਉਹ ਢੀਠ ਨਿਆਣੇ ਵਾਂਗ, ਧੱਕਣ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁ ਪਰਾਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਤਨਾਂ ਕੁ ਹੋਰ ਉਸ ਉਪਰ ਆ ਚੜ੍ਹੀ।

ਇਨ੍ਹੇਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਮਿਆਉਂ.....ਮਿਆਉਂ ਕਰਦੀ ਲੀ ਵੀ ਆ ਗਈ। ਦਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹ, ਉਸ ਫਿਰ ਮਿਆਉਂ, ਮਿਆਉਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਭਾਵ-ਪੂਰਨ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ।

"ਤੇਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਉਂ ਨਾ ਕਰ।" ਬੋੜਾ ਕੁ ਖਿੱਝ ਕੇ ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਲਸੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਾਂ ਧੱਕਿਆ।

ਇੰਨੇਂ ਨੂੰ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਲੀ ਵੀ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਈ।

"ਤੇਨੂੰ ਕੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਐ ਲੀ?" ਉਸ ਨੇ ਲੀ ਨੂੰ ਘੁਰਿਆ। "ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਾ। ਦੇਖੋ! ਮੈਂ ਹੁਣ ਬੁੱਢੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਸਤਵੰਜਾ ਸਾਲ ਦੀ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰਨੋਂ ਹਟੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੌਣ ਦਿਓ।"

ਬਿੱਲੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕੱਠੀਆਂ ਨੇ ਐਰਿਕਾ ਉਪਰ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ।

ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਰਜਾਈ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਰਜਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਫੁਰਤੀ 'ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਲੱਗੀ।

ਲੀ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਗਈ ਅਤੇ ਬੈਂਡ ਰੂਮ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਈ। ਪਰ ਲੂਸੀ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾਈ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਕੱਈ ਨਾ ਗਈ। ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਰਜਾਈ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੂਸੀ ਦੇ ਪੰਜੇ ਨਾਲ ਰਜਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤੁੰਬ ਵੀ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਦਾਅ ਲਾ ਕੇ, ਪਾਸੇ ਦੀ ਹੋ, ਲੂਸੀ ਰਜਾਈ ਵਿਚ ਵੜ੍ਹ ਗਈ। ਤਦ ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਰਜਾਈ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਪਰੋਂ ਹਟਾ ਲਈ।

ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ, ਮੰਜੇ ਦੀ ਪੁਆਂਦੀ ਵਲ ਫਰੇਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਚਿੱਕ ਉਪਰ ਤਰਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਬੇੜੇ ਉਪਰ ਪਈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੇਢੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕਾਲੇ-ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲੇ ਵੇਲੇ ਦਿਆਂ ਸੌਦਾਗਰਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਟੋਪਾਂ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ, ਲੱਕ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਟਕਾਈ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬੂਟਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਟਾਂ ਤੁੰਨੀ, ਇਕ ਦੂਰਬੀਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸ ਆਕੜ ਕੇ ਖੜੇ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਲੂਟੇਰੇ ਲਗਦੇ ਸਨ। ਐਰਿਕਾ ਦਾ ਆਦਮੀ ਵੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਤਸਵੀਰ ਵਿਚਲੇ ਇਕ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਤਸਵੀਰ ਠੀਕ ਕੀਤੀ। ਦੂਰ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਟੇਢੀ ਹੀ ਲੱਗੀ। ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗੀ ਕੁੰਡੀ ਜਾਂ ਕੰਧ ਵਿਚ ਗੱਡੀ ਮੇਖ, ਦੋਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੁੜ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਬੈਠੀ, ਉਸ ਵੱਲ ਤਾਕ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖਦੀ ਲੂਸੀ ਨੇ ਛਾਲ

ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਕੇ ਐਰਿਕਾ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਆ ਡਿੱਗੀ ।

“ਤੂੰ ਪਾਗਲੇ ... ।” ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੀ ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਪੱਟਕ ਦਿੱਤਾ । ਬਾਹਰੋਂ ਪੂਛ ਸਿੱਧੀ ਉਤਾਹ ਨੂੰ ਅਕੜਾਈ ਮਿਆਉਂ... ਮਿਆਉਂ... ਕਰਦੀ ਲੀ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਘਸਰਨ ਲੱਗ ਪਈ । ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਖੜੀ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਬੈਂਡਰੂਮ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ । ਮੂੰਹ-ਹੱਥ ਧੋ, ਜਦ ਉਹ ਪਾਉਡਰ ਲਾਉਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਡੱਬੀ ਖਾਲੀ ਸੀ । ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਪੱਛ ਨੂੰ ਡੱਬੀ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਘਸਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਉਪਰ ਘਸਾ ਲਿਆ । ਇਹ ਪਾਉਡਰ ਦੀ ਡੱਬੀ, ਜਦ ਉਹ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਯਾ ਬਣ ਕੇ ਮਿਸਟਰ ਕਾਲਿੱਨ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਉੱਥੇ ਉਸ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰੰਡੇਪੇ ਦੀ ਪਿਨਸ਼ਨ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਦੇ ਘੱਟ ਹੀ ਇਹੋ-ਜਿਹੇ ਸਾਮਾਨ ਉਪਰ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਬੱਸ ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਉਦੋਂ ਉਹ ਤੀਹਾਂ ਤੋਂ ਟੱਪੀ ਹੀ ਸੀ । ਰੰਡੇਪੇ ਦੀ ਪਿਨਸ਼ਨ ਬੋੜੀ ਸੀ । ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕੈਫੇ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ । ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਟਿੱਪ ਵੀ ਕਾਫੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਨਿਆਣੇ ਸਨ । ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਖਰਚ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ । ਉਥੇ ਉਸ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਨੇ ਕਈ ਆਦਮੀ ਦੇਖੇ । ਕੋਈ ਸਾਲ ਭਰ ਉਸ ਨਾਲ ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਕੋਈ ਮਹੀਨਾ । ਅੱਗਲੇ ਦੱਸ-ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਤ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੁਰਾਨ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਏ । ਉਹ ਅਜੇ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਸਨ, ਜਦ ਕਈ ਵਾਰ ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਸੁਤਿਆਂ ਪਇਆਂ ਦੇਖਿਆ । ਕਈ ਵਾਰ ਪੁਲੀਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਉਸ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਆਈ । ਜਦ ਵੀ ਪੁਲੀਸ ਆਉਂਦੀ, ਐਰਿਕਾ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਪੁਛਦੀ, “ਆਖਿਰ ਮੇਰੇ ਹੀ ਮੁੰਡੇ ਕਿਉਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਭੰਨਦੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਬੇਬੇਰੀ ਮੁੰਡੀਰ ਤੁਰੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦੇ ? ਕਿਨ੍ਹੀ ਹਨੇਰ ਗਰਦੀ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਕੋਈ ਇੱਲਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਆਖਰ ਬੱਚੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਓ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ।” ਤੇ ਉਹ ਬੋਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ।

ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮਨਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਬੜੇ ਇਤਮੀਨਾਨ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ਕੁ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ, “ਮਿਸਿਜ਼ ਵੁੱਡ, ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ । ਰਹੀ ਗੱਲ ਤੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ?”

ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੈਦ ਹੋਈ ਸੀ । ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਐਰਿਕਾ ਦੀ ਗਲ-ਬਾਤ ਇਕ ਬੁੱਢੇ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ । ਵਿਚਾਰਾ, ਕੱਲਾ-ਕਾਰਾ ਸੀ । ਉਹ ਸਵੇਰ-ਸਾਰ ਹਰੋਜ਼ ਉਥੇ ਕਾਫੀ ਪੀਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਐਰਿਕਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ । ਉਹ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕੱਪ ਕਾਫੀ ਦੇ ਪੀਂਦਾ ਅਤੇ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ । ਉਸ ਬੁੱਢੇ ਦੇ ਉਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਵਾਕਿਫ ਬਣ ਚੁਕੇ ਸੀ । ਜੋ ਆਪਣਾ ਨਾਸਤਾ ਉਥੇ ਹੀ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਵਾਕਿਫ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਐਰਿਕਾ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ । ਐਰਿਕਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ । ਇੰਝ ਉਥੇ ਬੈਠਦਿਆਂ, ਕਾਫੀ ਪੀਂਦਿਆਂ, ਉਸ ਦੀ ਐਰਿਕਾ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ । ਜਿਉਂ ਹੀ ਐਰਿਕਾ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਘਰ ਛੱਡਕੇ ਵੱਖਰੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਿਸਟਰ ਮਿੱਲਰ ਪਾਸ ਆ ਗਈ । ਮਿੱਲਰ ਘਰ ਵਿਚ, ਬਿੱਲੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੀ । ਇਕ ਬਿੱਲੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਲੈ ਆਉਂਦਾ । ਕੋਈ ਬਿੱਲੀ ਸੂ ਪੈਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਲੁੰਗੜੇ ਵੇਚ ਛੱਡਦਾ । ਇਉਂ ਜਦ ਦੀ ਉਹ ਆਈ ਸੀ । ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਬਿੱਲੀਆਂ ਬਦਲ ਚੁਕੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਬਲੁੰਗੜੇ ਵੇਚ ਚੁਕੇ ਸਨ । ਸੂਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੀ ਉਹ ਤੀਵੀਂ ਜਿਨ੍ਹੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਦਾ । ਕਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ, ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਟਣ ਲਈ ਨਰਮ ਥਾਂ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ, ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ।

ਵਿਚ ਵਿਚ ਐਰਿਕਾ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਪੈਸੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਿੱਲੀਆਂ ਹੀ ਸਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਲਾਈ ਰੱਖਦੀਆਂ । ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ, ਤੇਜ਼ ਚਮਕੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਸ਼ੂਮ, ਭੋਲੀਆਂ-ਭਾਲੀਆਂ ਪਰ ਫੁਰਤੀਲੀਆਂ, ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮਿਠੀ ਲੈਣ ਵਿਚ ਜਦ ਮਿਆਉਂ . ਮਿਆਉਂ ਕਰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਨਿਆਣਿਆਂ ਜਿਹੀ ਚਿਹਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ । ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠਦੀਆਂ ਤਾਂ ਹੱਥ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਤਲ ਸਰੀਰ ਤੇ ਫੇਰਨ ਨੂੰ ਕਰਦਾ । ਉਹ ਹੱਥ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿੱਫ ਲਿੱਫ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਮਸਤ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ । ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਸ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ, ਬਿੱਲੀਆਂ ਕਾਰਨ ਰੁਝੇਵਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ । ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ । ਉਹ ਬੋੜਾ ਚਿਰ ਨਾ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਤੁਰ ਪਏ । ਕਦੇ ਗੁਆਚੀਆਂ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਫੈਂਸ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਭੌਕ ਭੌਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਕਦੇ ਬਿੱਲੀ ਖਾਣਾ ਨਾ ਖਾਂਦੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਪੀਂਦੀ ਨਾ ਜਾਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਵਹਿਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਲੈ ਤੁਰਦੇ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਐਰਿਕਾ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਦਿੰਦੀ ਸੀ । ਮਿਸਟਰ ਮਿੱਲਰ ਦੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਬੱਚਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ । ਮਿੱਲਰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਹ ਬੁਢੇਪੇ ਦੀ ਪਿਨਸ਼ਨ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਘਰ ਉਸਦਾ ਕਿਸਤਾਂ ਦੀ ਲਾਹਨਤ ਤੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਸੀ । ਐਰਿਕਾ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਦਾ ਖਰਚ ਵੀ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ । ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਇਕੱਲਤਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਟੁਟ ਗਈ । ਲੇਕਿਨ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਉਸ ਦਾ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਹੀ ਬੈਠਿਆ ਰਿਹਾ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਤੀਵੀਆਂ ਆ ਕੇ ਰਹਿ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਤਾਂ ਖੁਦ ਬਿੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲੈ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਖਤ ਨਫਰਤ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨਾਲ ਜਦ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਵਾਹ ਪਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਹੀ ਆਪ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਉਹ ਮਿੱਲਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤਦ ਮਿੱਲਰ ਨੂੰ ਇਕੱਲਤਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ। ਘਰ ਸੁੰਨ-ਸਰਾਂ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀਆਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਜੋ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀਆਂ। ਬੱਸ ! ਮਿੱਠੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਮਿਆਉਂ... ਮਿਆਉਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਕੁੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਖਤ ਨਫਰਤ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਖਾਂਦੇ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਦੂਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਬੜਾ ਰੱਦੀ ਸੀ। ਕੁੱਤੇ, ਕੁੱਤੇ ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ? ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ ? ਜਦ ਭੌਂਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਤੋਂ ਹੀ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਇਨ੍ਹੀ ਖਰਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਨ ਪਾਟਣੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਇਤਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣੇ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਨ। ਤੇ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੀ ਮਿਆਉਂ... ਮਿਆਉਂ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਰਾਜ਼ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਨ। ਮਿਆਉਂ ਉਸ ਲਈ ਸੰਗੀਤ ਸੀ, ਮਿਆਉਂ ਉਸ ਲਈ ਰੋਣਕ ਸੀ, ਮਿਆਉਂ ਉਸ ਲਈ ਦਾਰੂ ਸੀ, ਮਿਆਉਂ ਉਸ ਲਈ ਜਿੰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸੀ ਤੇ ਮਿਆਉਂ ਉਸ ਲਈ ।

ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਨਫਰਤ ਸੀ ਨਾ ਪਿਆਰ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਅਤੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਸਟਰ ਵੁੱਡ ਦਾ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਅਤੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਮਿਸਟਰ ਮਿੱਲਰ ਕੋਲ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਬਿੱਲੀਆਂ ਬਾਰੇ, ਕੁੱਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਘਰੇਲੂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੇ ਪਰਿੰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਬਿੱਲੀਆਂ ਵਾਰੇ ਇਤਨਾਂ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਬਿੱਲੀਆਂ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਪਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਜਾਨਵਰ ਹਨ।

ਕੁਝ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਲੰਘੀ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਮਿਸਟਰ ਮਿੱਲਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲਦਾ ਹੋਇਆ। ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਘਰ ਐਰਿਕਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਇਕ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਕਰ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਐਰਿਕਾ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹੇਗੀ, ਬਿੱਲੀਆਂ ਵੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਕੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਬਿੱਲੀਆਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਬਣ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਕੁਝ ਪਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮਿਆਉਂ... ਮਿਆਉਂ ਕਰਦੀਆਂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨਿਆਣੇ ਦੀ ਮਾਂ ਗੁਆਚ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਐਰਿਕਾ ਦੇ ਮੁੜੇ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਫਰੈਂਕ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪੱਛੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਅਤੇ ਦਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਬਾਹਰ ਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪੰਜੇ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦਰਦੀਲੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਮਿਆਉਂ... ਮਿਆਉਂ... ਮਿਆਉਂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਗੂੜੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਸੁਰਖੀ ਲਾਈ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ।

"ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ? ਮੇਰੀਉ, ਛੋਟੀਉ ਛੋਟੀਉ ਪਿਆਰੀਉ ਜਿੰਦੇ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ। ਆਉ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂ।"

ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਵੀ ਰੁਸੇ ਬਾਲ ਵਾਂਗ ਧੀਮੀ ਚਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਖਾਣ ਲਈ ਮੰਜ ਤੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲਈ, ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੋਲੀਆਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਡੱਬੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਕ ਕੱਪ ਕਾਫੀ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਠ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚੁਸਕੀਆਂ ਭਰਨ ਲੱਗੀ। ਬਿੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀਆਂ ਦੇਖ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਖੋਹ ਜਿਹੀ ਪੈਂਟੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕੁਝ ਖਾਵੇ। ਪਰ ਫਰੈਂਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਪਾਸ ਨਗਦ ਪੈਸਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਰੰਡੇਪੇ ਦੀ ਪਿਨਸ਼ਨ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਅਜੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਕੀ ਸਨ। ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ ਪੈਸੇ ਉਸ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਢਾਏ। ਉਹ ਪੈਸੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੁਢੇਪਾ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਕੱਟਣ ਲਈ ਸਾਂਭ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਸੀ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਸਤਵੇਜਾ ਸਾਲ ਦੀ ਹਾਂ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਅੱਠ ਸਾਲ ਬਾਕੀ ਹਨ ਮੇਰੇ ਬੁਢੀ ਹੋਣ ਵਿਚ। (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਬੁਢੇਪੇ ਦੀ ਮਿਨਸ਼ਨ ਪੈਂਹਠ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਸੀ।) ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਖਿੱਝ ਆਈ। ਕੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕਲ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਯਾ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿਸਿਜ਼ ਵੁੱਡ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਏਨੀ ਦੇਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗੀ ਕੰਮ ਮਿਲਣ ਨੂੰ। ਇਸ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਯਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਤੀਵੀਂ-ਮਰਦ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਘਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤਣ ਸੀ। ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਗਲ ਹੋਰ ਸੀ। ਉਹ ਕੱਪ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਟੋਲਣ ਲੱਗੀ। ਪਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਗਰਮ ਕਾਫੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹ ਹੀ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇੱਧਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੋਰ ਚਮਕਦੀ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ ਉੱਪਰ ਟਿੱਕ ਗਿਆ। ਉਸ ਡੱਬੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੀ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਿੱਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣ ਲੱਗੀ।

ਬਿੱਲੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਪਲ ਰੁਕ ਕੇ ਇਕ-ਦੂਜੀ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਫਿਕ ਐਰਿਕਾ ਵੱਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ, ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

ਜਦ ਮਿਸਟਰ ਮਿੱਲਰ ਮਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਘਰ ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਖਬਰ ਜਿਥੇ ਐਰਿਕਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਕੈਫੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਝਾਂਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਘਰ

ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਮਿਸਟਰ ਮਿੱਲਰ ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਘਰ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਜ਼ੁਆਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮੁੜ ਉਮਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਐਰਿਕਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਚੱਜ ਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਕਰਦੀ। ਕਦੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚੋਰੀ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਚੋਰੀ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੀ। ਮੇਕ-ਅੱਪ ਦਾ ਸਮਾਨ ਤਾਂ ਉਸ ਲਗਦੀ ਵਾਹ ਕਦੇ ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਕ-ਅੱਪ ਦੀ ਚੰਦਰੀ ਆਦਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਫ਼ੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਾਲਕ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, "ਬਣ-ਠਣਕੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਚੁੜੇਲਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਲੱਗੋਗੀਆਂ ਤਾਂ ਗਾਹਕ ਕੀ ਆਉਣਗੇ।" ਲੱਗਦੀ ਵਾਹ ਨੂੰ ਉਹ ਖਾ-ਪੀ ਵੀ ਉਥੋਂ ਹੀ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਬਚਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਚਿਆ ਖਰਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਬੁਦੇਪਾ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਕੱਟ ਸਕੇ।

ਬਿੱਲੀਆਂ ਨਾਲ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਟਾਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਗਰੋਸਰੀ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਉਸ ਪਾਸ ਨਗਦ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਖੈਰ! ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸੀਬਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸੋਚਿਆ, ਡਾਊਨ-ਟਾਊਨ ਜਾ ਕੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗ ਕੇ ਵੀ ਖਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਇੰਝ ਉਸ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਵੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਸ ਗਾਰਬੇਜ ਕੈਨ ਫਰੋਲ ਕੇ ਵੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਨਾ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗੀ। ਇੰਨੀ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਚਾਰਲਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਨੇੜੇ ਆਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਦੇਖ ਸਕਾਂਗੀ। ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਿਤੇ ਹਰੋਜ਼ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ? ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਲੈਕ ਐਂਡ ਵਾਈਟ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਉਪਰ ਇਸ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੇਖ-ਸੁਣ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਾਹੀ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਕੁਤਕੁਤਾੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ-ਆਪ ਡਿਆਨਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਕ ਖੰਭ ਜੜੀ ਟੋਪੀ ਸਿਰ ਉਪਰ ਰੱਖ ਘਰ ਅੰਦਰ ਟਹਿਲਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਖੜਕੀ।

ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਉੱਡ ਕੇ ਰਸੀਵਰ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, 'ਹੈਲੋ!'

ਕੋਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਆਯਾ ਦੀ ਪੁਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਦੁਰਾਨ ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, "ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਰੰਗਦਾਰ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਹੈ? ਮੈਂ ਉਸ ਘਰ ਹੀ ਆਯਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਘਰ ਰੰਗਦਾਰ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਹੋਵੇ। ਦੇਖੋ ਨਾ। ਮੈਨੂੰ ਰੰਗਦਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖਣ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਂਕ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮੈਂ ਰੰਗੀਨ ਟੀ. ਵੀ. ਉਪਰ ਹੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਬੇਰੰਗ ਟੀ. ਵੀ. ਦੇਖਦੀ ਦੇਖਦੀ ਮੈਂ ਅੱਕ ਗਈ ਹਾਂ।"

ਇਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਤਰਲੇ ਭਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਫਿਰ ਆਈ।

"ਮੇਰੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੁਰਾਨ ਹੀ ਮੇਰੀ ਤੀਵੀਂ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਸੂਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੌੜ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਕੰਮ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸੀ। ਪਰ ਤੰਗੀ ਦੇ ਦਿਨੀਂ ਉਹ ਵੇਚਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਦ ਪਹਿਲੀ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਰੰਗਦਾਰ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਖਰੀਦਾਂਗਾ। ਇਹ ਵਾਅਦਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੰਗੀਨ ਟੀ. ਵੀ. ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਬੱਸ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ.....।"

ਉਸ ਦੀ ਗਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਐਰਿਕਾ ਸਮਝ ਗਈ ਤੇ ਬੜੀ ਰੁਖਾਈ ਨਾਲ ਬੋਲੀ, "ਤਦ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਕਰ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਫਜ਼ੂਲ ਹੀ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।" ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸਫਾਈ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਰਿਕਾ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਰਸੀਵਰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਬੁੜਬੁੜਾਈ, "ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਆਂਗੀ, ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕਰਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰੰਗਦਾਰ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਹੈ।"

(SURREY, B. C.)

(ਕਹਾਣੀ 'ਫਾਸਲਾ' ਦੀ ਆਕੀ)

ਪੈਰ ਅਜੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਭਾਰ ਝੱਲਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਰ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਦੇ ਮਾਪੇ ਇਹ ਖੇਡ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

"ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ" ਤੇ ਆ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਦੇ ਅੱਬਾ ਨੂੰ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਘੁਟਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "ਭਰਾ..... ਅਹਿ ਲੈ ਤੇਲ ਦੀ ਅੱਧੀ ਬੋਤਲ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਲਗ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਸਲਾਮ ਆਖਾਂਗਾ। ਉਸ ਸਲਾਮ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਤੇ ਤੇਰੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਮੁਹੱਬਤ ਤੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਹੋਵੇਗਾ।"

"ਆਮੀਨ" ਆਖ ਕੇ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਦੇ ਅੱਬਾ ਨੇ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਅੱਲਾ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

(REXDALE, ONTARIO)

ASIA IMPORT HOUSE

EDMONTON

▼ SPECIALIZING IN:

- SAREES, SAREE FALLS
- CUSTOM MADE BLOUSES
- PETTICOATS, WOOLEN SHAWLS
- EXCLUSIVE SUIT SELECTION
- RUMALAS
- HARS, HAIR FIXER
- GOTA, BEARD NETS
- ARTIFICIAL JEWELRY
- TURBANS IN FANCY COLOURS

● EAST INDIAN, WEST INDIAN & FIJIAN GROCERY

● TROPICAL FRESH VEGETABLES AVAILABLE AT ALL TIMES

PHONE: 439-4159 or 439-5261, FOR OUT OF TOWN
 ▼ LISTENER'S CHOICE: ORDERS

INDIAN RECORDS, TAPES, VIDEO FILMS & VIDEO
 RECORDERS

FOR FRIENDLY SERVICE — VISIT US...

ASIA IMPORT HOUSE

7912 - 104 STREET
 EDMONTON, ALBERTA
 439-4159
 439-5261

TIPASKAN CENTRE
 3230 - 82 STREET
 EDMONTON, ALBERTA
 468-6749

ਕਹਾਣੀ

ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਇਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ

ਹਰੀਪਾਲ

"ਅੰਟੀ ਕਿਵੇਂ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਦੀ ਆਉਂਦੀਆਂ", ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਅੰਟੀ ਜਦੋਂ ਕਾਰਡ ਪੰਚ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੁੜੀ ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਦੀ ਹੀ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। "ਢਹਿ ਜਾਣੇ ਸਰਬੇ ਨੇ ਅੱਧਾ ਪੰਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।" ਅੰਟੀ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਝਾਕਦੀ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਦੀ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਗ਼ਮ ਅੰਟੀ ਦੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। "ਅੰਟੀ ਬਾਲਟੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ" ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਬਾਲਟੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਦਾਣੇ ਸਪਰੋਟਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਸਨ ਘੱਟ ਨਹੀਂ।

"ਕਹਿੰਦਾ ਵਿਚ ਗਲੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਮਰ ਜਾਣਾ, ਢਹਿ ਜਾਣਾ" ਅੰਟੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੁਰਿਆ ਵੀ ਮਸਾਂ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਸ ਅਨਿਆਏ 'ਤੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਜਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਵਿਚਾਰੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਫੇਰ ਸਪਰੋਟਾਂ ਦੇ ਡੰਡੇ ਵੱਢਣ ਜਾ ਲੱਗੀ। ਅੰਟੀ ਤੇ ਫੌਜੀ ਅੰਕਲ ਦੀ ਸਾਂਝ ਸੀ। ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹੀ ਸੀ। ਅੰਟੀ ਸਪਰੋਟਾਂ ਦੇ ਡੰਡੇ ਵੱਢਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਕਲ ਸਪਰੋਟ ਤੋੜ ਤੋੜ ਬਾਲਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਦ ਇਕ ਅੱਧੀ ਬਾਲਟੀ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਅੰਟੀ ਬਾਲਟੀ ਬਾਲਟੀ ਚੱਕ ਕੇ ਕਾਰਡ ਪੰਚ ਕਰਵਾਉਣ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਅੰਕਲ ਨੂੰ ਬਾਲਟੀ ਚੱਕਣੀ ਅੱਖੀ ਸੀ। ਅੰਕਲ ਤੇ ਅੰਟੀ ਵਿਚਾਰੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਬਾਲਟੀਆਂ ਸਪਰੋਟਾਂ ਦੀਆਂ ਤੋੜਦੇ ਪੰਚ ਅੱਧੋਂ ਅੱਧੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਡਾਂ ਤੇ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮਰ ਖਪ ਕੇ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਛੇ ਛੇ ਪੰਚ ਹੀ ਮਸਾਂ ਹੀ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ। ਇਕ ਪੰਚ ਇਕ ਡਾਲੇ ਦਾ, ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਛੇ ਛੇ ਡਾਲੇ ਮਸਾਂ ਬਣਦੇ। ਉਪਰੋਂ ਜੁਲਮ ਸਾਈਂ ਦਾ ਜਦ ਸਰਬੇ ਵਰਗਾ ਭਰੀ ਹੋਈ ਬਾਲਟੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਪੰਚ ਕਰ ਦਿੰਦਾ।

ਅੰਟੀ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਰੋਅ ਵਿਚ ਮੈਂ ਗੁਰਮਾ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ ਅੰਕਲ ਨਾਲ ਸਪਰੋਟ ਤੋੜਦਾ ਸੀ। "ਅੰਕਲ ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਾਸਰ ਧੱਕਾ ਹੈ ਸਰਬੇ ਦਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ", ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਤੂੰ ਮੱਲਾ ਕੀ ਲੈਣਾ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਸਟੈਂਪਾਂ ਬਣਾ ਤੇ ਖਿਸਕਦਾ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਮਿਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਭਾਲ ਲਵੀਂ, ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ, ਏਥੇ ਤਾਂ ਬੁੜੇ ਨੇਰੇ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕੰਮ, ਇਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਏਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ" ਅੰਕਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮੈਂ ਸਮਝ ਜਾਵਾਂ ਇਸ ਦਨੀਆਦਾਰੀ ਨੂੰ।

ਬੌੜੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਕਈਆਂ ਕੁਝ ਘਟ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੈਨਤ ਰਲਾਈ ਬਈ ਚਾਹ ਪੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਹ ਪੀਣ ਦੇ ਟਾਇਮ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਹ ਦੇ ਟਾਇਮ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰੁਪਾਣੇ ਦਾ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਸਪਰੋਟ ਤੋੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਨਾਂ ਸੀ ਉਸਦਾ ਦੇਵ। ਉਸਦੀ ਇਕ ਅੱਖ ਕਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਨੀਲੀ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਤੇਰੀ ਇਕ ਅੱਖ ਦਾ ਰੰਗ ਨੀਲਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ, "ਡਿੱਪਰ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਰੱਖੀ ਆ" — ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹਾਸਾ ਆਉਂਦਾ। ਅੰਟੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਘੰਮ ਰਹੀ ਸੀ। "ਦੇਵ ਯਾਰ ਆ ਅੰਟੀ ਤੇ ਅੰਕਲ ਵਿਚਾਰੇ ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਕੇ ਅੱਠ ਦੱਸ ਬਾਲਟੀਆਂ ਮਸਾਂ ਹੀ ਤੋੜਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਸਰਬਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਬਾਲਟੀ ਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਅੱਧਾ ਪੰਚ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, "ਯਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਹੈ" ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਮੁਕਾ ਕੇ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਫੇਰ ਭਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੇਵ ਨੇ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਸਿਗਰਟ ਸੁਲਗਾਈ ਅਤੇ ਕਸ਼ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬੜੀ ਝੁੰਘੀ ਜਿਹੀ ਤੱਕਣੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਿਟਦਿਆਂ ਬੋਲਿਆ, "ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਾਈ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਸਮਝਦਾਰ ਪਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਐਨਾ ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ।"

ਮੈਂ ਸਟਪਟਾ ਗਿਆ ਬਈ ਇਹ ਕਹੀ ਕੀ ਜਾਂਦਾ।

"ਕਿਉਂ ਐਡੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।"

ਇਕ ਸੂਟਾ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਵ ਨੇ ਸਿਗਰਟ ਮਸਲ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਝਾਕਿਆ, "ਤੇਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜੂ ਬਾਈ ਆਥਣ ਸਵੇਰ, ਬਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਾ ਜੇਕਰ ਬਾਈ ਅੰਟੀ ਦੀ ਉਮਰ ਹੁੰਦੀ ਵੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਤੇ ਅੰਟੀ ਆਪ ਦੇ ਕਾਰਡ ਨੂੰ ਰੇਨ ਕੋਟ ਦੇ ਅਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਸੁਆਟਰ ਦੇ ਉਪਰ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਫੇਰ ਅੰਟੀ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਬਾਲਟੀ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਪੰਚ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦੇ, ਸਮਝ ਗਿਆ?" ਤੇ ਦੇਵ ਏਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਦੀ ਰੋਅ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਸਾਰੇ ਵੇਰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗੇ। ਗੱਰਾ ਮਾਲਕ ਇਕ ਗੋੜਾ ਜਿਹਾ ਮਾਰ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੱਰੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਦੇਸੀ ਫੋਰਮੈਨ ਰੋਆਂ ਵਿਚ ਗੋੜੇ ਕੱਢਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਪਰੋਟਾਂ ਦੀ ਬਾਲਟੀ ਵਿਚ ਨਘੋਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਕਦੇ ਕਦੇ ਔਵੇਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਾਲਟੀ 'ਚੋਂ ਪੰਜ ਸੱਤ ਦਾਣੇ ਸਪਰੋਟਾਂ ਦੇ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ।

"ਕਿਵੇਂ ਜੰਕ (ਗੰਦ) ਕੱਠਾ ਕਰ ਕਰ ਬਾਲਟੀਆਂ ਭਰੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜੰਤਾ" ਇਹ ਗੱਲ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੇ ਸਭ ਦੇ ਕੰਨ ਆਈ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਫਲਾਣੀ ਨੇ ਸੱਤਰ ਬਾਲਟੀਆਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਚਾਲੀ ਕੁ ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਵੀ ਮਰਕੇ ਟੁੱਟਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਸੱਤਰ ਸੱਤਰ ਕਿਵੇਂ ਤੋੜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ।

ਇਹ ਕੌਣ ਸਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ। ਜੇ ਇਕ ਦੇ ਸੱਤਰ ਪੰਚ ਹੁੰਦੇ ਦੂਜੀ ਦੇ ਬਹੱਤਰ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੋਚਦਾ ਬੁੜੀਆਂ ਦਾ ਕਪਾਹ ਵਗੈਰਾ ਚੁਗਣ ਲਈ ਹੱਥ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਸਪਰੋਟ ਵਗੈਰਾ ਤੋੜਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ ਚਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਯਕੀਨ ਜਿਹਾ ਕਰ ਲੈਣਾ।

ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੁੜੀ ਵਾਂਗ ਭਰੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਕੁੜੀ ਵਾਂਗੂ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। 'ਅੱਜ ਫਲਾਣੀ ਨੇ ਐਨੀਆਂ ਬਾਲਟੀਆਂ ਤੋੜੀਆਂ ਅੱਜ ਫਲਾਣੀ ਨੇ ਐਨੀਆਂ' ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਕੱਢਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਨਵੀਂ ਹੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਕੈਲਗਰੀ ਤੋਂ ਇਕ ਕੁੜੀ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਾਰਮਰ ਦੀਆਂ ਕੈਬਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਹ ਬਾਲਟੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਉਹ ਹੁਣ ਦੋ ਬਾਲਟੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਚ ਕਰਵਾਉਣ ਆਈ ਤਾਂ ਸਰਬੇ ਨੇ ਦੇਸੀ ਫੋਰਮੈਨ ਨਾਲ ਅੱਖ ਰਲਾਉਂਦਿਆਂ ਦੋ ਦੀ ਜਗਾਹ ਤੇ ਚਾਰ ਪੰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ। "ਅੱਕਲ ਦਿਨ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਚਾਰ ਪੰਚ ਕਾਸਤੋਂ ਕਰਤੇ" ਉਹ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ, ਫੇਰ ਡੰਡਲਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਕੋਲ ਪਈਆਂ ਦੋ ਖਾਲੀ ਬਾਲਟੀਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਬੋਲੀ, "ਉਹ ਤਾਂ ਅੱਕਲ ਦੇਵੇ ਖਾਲੀ ਹਨ।" ਸਰਬਾ ਆਪਦੇ ਨਿੱਕੇ ਮਾਲਕ ਵੱਲ ਝਾਕਿਆ। ਦੇਸੀ ਫੋਰਮੈਨ ਨੇ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਦੇਖਿਆ ਉਥੇ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, "ਬਾਲਟੀਆਂ ਕੌਣ ਪੁੱਛਦਾ — ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੈਬਨਾਂ 'ਚ ਐਨਾ ਰਾਮ ਰੋਲਾ ਹੁੰਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ — ਕੈਬਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਠਰੇਲੇ 'ਚ ਆ ਜਾਵੀਂ... ਪੰਚਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹੈ ਜਿੰਨੇ ਕਹੇ ਕਰਾ ਦਿਆਂ ਕਰੂੰ।"

ਅਜੇ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ ਕਿ ਕੁੜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲੀ ਖਾਲੀ ਬਾਲਟੀ ਵਗਾਹ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਰੀ, "ਹਰਾਮਜ਼ਾਦੇ ਕੁੱਤੇ... ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਕੀ ਆਂ... ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਜਰੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਕੰਜਰੀਆਂ ਨਹੀਂ..."

ਤੇ ਉਹ ਜਾਰੇ ਜਾਰ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਆਏ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਤੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਭ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚੰਗਿਆੜੇ ਛੱਡਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਦੇਸੀ ਫੋਰਮੈਨ ਤੇ ਉਹਦਾ ਕਾਰਡ ਪੰਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚਮਚਾ ਵੈਨ 'ਚ ਵੜ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਪਰਾਂ ਤੋਂ ਬਰੋਕਲੀ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਰੋਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਇਧਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਤੁਰੇ। ਬਈ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਘਾਹ ਜਿਹੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਬੁੜੀਆਂ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। "ਉਸਦਾ ਐਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆ" ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ।

"ਜੇ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਪਤਾ... ਅੱਖਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਅਗਲੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੂਹਰੋਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੀ ਲੈਣਾ" ਦੇਵ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਸਭ ਨੂੰ ਸੀ। ਫੇਰ ਦੇਵ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਝਾਕਿਆ, "ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਪਤਾ ਬਈ ਕਿਵੇਂ ਅੱਸੀ ਅੱਸੀ ਬਾਲਟੀਆਂ ਟੁੱਟਦੀਆਂ।"

"ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਮਜਾਲ", ਸਭ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਖੂਨ ਉਤਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਨੌਜੁਆਨ ਨੇ ਇਕ ਖਾਲੀ ਬਕਸੇ ਨੂੰ ਮੂਧਾ ਕਰਕੇ ਉਚਾ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, 'ਹੌਂਸਲਾ ਉਮਦਾ ਤਾਂ ਪਿਆ ਬਈ ਥੋਡਾ ਸੋਥਾ ਨਹੀਂ', ਜਿਦੇ ਥੋਡਾ ਸੋਥਾ ਹੋ ਗਿਆ ਉਦੋਂ ਹੀ ਯੂਨੀਅਨ ਬਣ ਗਈ ਸਮਝੋ, ਤੇ ਜਿਦੇ ਬਣ ਗਈ ਯੂਨੀਅਨ ਹੋਮੂ ਦੀਆਂ ਚੱਲਣੀਆਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬੰਦ।"

"ਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਨੇ", ਸਾਰੇ ਉਸਦੀ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਤੇ ਦੇਵ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸਿਗਰਟ ਦਾ ਪੈਕਟ ਖੋਲਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕੁੜੀ ਨੇ ਰੋਲਾ ਪਾ ਕੇ ਸੁਆਦ ਲਿਆੜਾ, ਕੁੜੀਆਂ ਤਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਨੇ, ਹੁਣ ਦੇਖੀਂ ਯੂਨੀਅਨ ਬਣਦੀ।"

ਦੇਵ ਨੇ ਸਿਗਰਟ ਲਾ ਲਈ ਤੇ ਕਸ਼ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜਦ ਦੇਵ ਨੇ ਧੂੰਆਂ ਫਾਰਮ ਵੱਲ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਇੰਜ ਲੱਗਿਆ ਇਹ ਧੂੰਆਂ ਬਰੂਦ ਬਣ ਕੇ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਨੂੰ ਮਚਾ ਦੇਵੇਗਾ।

"ਪਰ ਦੇਵ ਯੂਨੀਅਨ ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਲੱਗੀ", ਗੁਰਮਾ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੱਡ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ।

ਦੇਵ ਨੇ ਇਕ ਕਸ਼ ਹੋਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਸਿਗਰਟ ਪੈਰ ਹੇਠ ਮਸਲ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬੋਲਿਆ, "ਯੂਨੀਅਨ ਚਾਹੇ ਬਣਜੇ ਅੱਜ... ਚਾਹੇ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ... ਪਰ ਗੱਲ ਤਾਂ ਚੱਲੀ ਆ... ਜੁਲਮ ਦੇ ਉਲਟ... ਤੇ ਜਦੋਂ ਜੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗੱਲ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵੀ ਜਰੂਰ ਨਿਕਲਦਾ।"

ਫੇਰ ਦੇਵ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਆਰੇ ਅੱਕਲ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਫੇਰ ਕੁਝ ਸੱਚ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਅੱਕਲ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ... ਇਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਗੀ... ਇਸ ਲਵਜ਼ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਹ", ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਅੱਕਲ ਦੇ ਮੌਢੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਸੋਥਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੂੰ ਇਹ ਲਵਜ਼ ਕਿਹਾ ਕਰ : 'ਸਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ।"

ਪਿਆਰੇ ਅੱਕਲ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ "ਹਾਂ ਹਾਂ ਦੇਵ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਐਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਣਾ।"

(FORT NELSON, B. C.)

ਕਹਾਣੀ

ਲਹੂ ਭਿੱਜੀ ਲਾਸ਼

ਮੱਖਣ ਟੱਟ

ਕੌੜੀ ਟਾਈਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ਲ ਵੱਜੀ ਤਾਂ ਦੇਵ ਲੰਚ ਕਿਟ ਚੁਕ ਕੇ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਢੇਰ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਮੀਂਹ ਪੈਂਦੇ 'ਚ ਉਹ ਕਦੀ ਲੰਚ ਰੂਮ 'ਚ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਤੇ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨਾ ਕੌੜੀ ਜਾਂ ਲੰਚ ਟਾਈਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ਲ ਵਜਦੇ ਸਾਰ ਇਥੇ ਹੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਬਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦਿਲ ਗੁਜ਼ਰੀਆਂ ਦੀ ਭਾਵ ਉਹ ਕਦੀ ਕਦੀ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਕੋਲ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ। ਦੁਖ ਦਰਦ ਫੋਲਦਿਆਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਟਾਈਮ ਕਦ ਝਟ ਪਟ ਬੀਤ ਜਾਂਦਾ। ਥਰਮਸ ਬੋਤਲ 'ਚੋਂ ਉਹਨੇ ਚਾਹ ਕੱਪ 'ਚ ਪਾਈ ਤੇ ਪੀਣ ਲੱਗਾ। ਦੋ ਕੁ ਘੁੱਟਾਂ ਭਰ ਕੇ ਉਹਨੇ ਕੱਪ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਸੁਣੀ ਅਫਵਾਹ ਜੇ ਸੱਚ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅਰਮਾਨ ਕਿਤੇ ਦੱਬੇ ਹੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਣ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਭਾਵ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਸੀਡਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸਾਹ ਦੀ ਕਸਰ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਰੇਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚ ਰੁੰਦੇ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਇਕੱਲਾ ਬੈਠਾ ਦੇਵ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸੋਚਾਂ 'ਚ ਡਿੱਗਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਹੁੰਜਾਰਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਨਿੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਦਾਦੀ ਤੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਪੰਡੀ, ਰੁੱਖ, ਹਵਾ, ਦਰਿਆ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾਗਦੀ ਵਹਿੰਦੇ ਦਰਿਆ ਤੇ ਪਿਆ। ਫਰੇਜ਼ਰ ਦਰਿਆ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤ ਰਵਾਨਗੀ ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬਹਿਰੇ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗੀ ਲੱਗੀ ਜੋ ਆਏ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਤੋਂ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਲੈ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਬੇਜਾਨ ਬੁੱਤ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਕਿ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਦੁਖਿਆਰੀ ਨੇ ਸੱਖਣੀ ਝੋਲੀ ਲਈ ਪੁੱਤ ਦੀ ਦੁਆ ਮੰਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਰੁੱਸੇ ਖਾਵੰਦ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸੁੱਖਿਆ ਹੈ। ਬਹਿਰੇ ਪੁਜਾਰੀ ਦੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਹ ਦਰਿਆ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਰੋੜ ਲਿਆਉਂਦਾ ਉਹਨੂੰ ਲੱਖ-ਪਤੀ ਭਗਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਲੱਗਾ। ਉਹਨੂੰ ਲੱਗਾ ਇਹਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਬਣੀਆਂ ਲੱਕੜ ਮਿੱਲਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਤੂਫਾਨ ਵਾਂਗ ਉੱਠਦੀਆਂ ਪਰ ਕੰਢੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਖੁੰਬਾਂ ਵਾਂਗ ਉੱਠੇ ਅਰਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੇਠ ਨੱਪੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੇਵਸੀ ਦੇ ਫਰਾਟਿਆਂ ਹੇਠ ਵਹਿੰਦੇ ਗ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦਰਿਆ 'ਚ ਜਾ ਰਲਦੇ। ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਕੌੜੀ ਟਾਈਮ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ਲ ਵੱਜੀ। ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਇਕ ਦਮ ਵਹਿੰਦੇ ਦਰਿਆ ਵਲੋਂ ਹਟਿਆ। ਉਹਨੇ ਕੱਪ 'ਚ ਠੰਡੀ ਹੋ ਗਈ ਚਾਹ ਡੋਲ ਦਿੱਤੀ। ਲੰਚ ਕਿਟ 'ਚ ਥਰਮਸ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹ ਚੇਨ ਤੇ ਛੋਟੇ ਖਿੱਚਣ ਜਾ ਲੱਗਾ।

ਸੋਹਲੇਧਾਰ ਮੀਂਹ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਸਾਉਣ ਭਾਦੋਂ ਯਾਦ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਕਾਲਿਜ ਦੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ-ਨਿੰਮੀ ਨਿੰਮੀ ਬਰਸਾਤ — ਕਦੀ ਸਾਉਣ ਦੇ ਫਰਾਟੇ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਝੜੀ ਯਾਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਫਲ 'ਚ ਨਿੱਘੀ ਸ਼ਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਧਾਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ 'ਚ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਦਾਰੂ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਮਹਿਫਲ 'ਚ ਉਹਦਾ ਠਾਠ ਬੰਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਓ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਨੇ ਬੇ-ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਅਸਮਾਨੀ ਪੈਂਦੀ ਉਹਦੀ ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਆਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਸਣੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਫਿਕਰਾਂ ਦੇ ਡੋਰੇ ਬਣ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਰੜਕਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਕਰ ਜਾਂਦੀ। ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਉਹਦੇ ਚਾਚੇ ਨੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਲੇ ਦੀ ਕੜੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਉਹਨੂੰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਕੇ ਉਹਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਬੇ-ਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਘੁੰਮਿਆ। ਕੰਮ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਵਿਆਹਿਆ ਕਰਕੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਫਿਰ ਵੀ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਵਿਹਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾ ਰਹੀ। ਨਿੱਤ ਦੀਆਂ ਟਕੋਰਾਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਚਰਨ ਨੇ ਸਿਆਣਪ ਵਰਤੀ। ਹਫਤੇ ਦੇ ਪੰਜ ਦਿਨ ਉਹ ਕਲੀਨਅਪ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਗੁਜਾਰਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਉਹਨੇ ਵੀਕ ਇੰਡ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦਿਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ 'ਚ ਡਿਸ਼ ਵਾਸ਼ਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭ ਲਈ ਅਤੇ ਦੇਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਦਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਿਹੀ ਬੇਸਮੈਂਟ ਘੱਟ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਲਈ। ਚਾਚੇ ਦੀ ਭੱਜ ਦੋੜ ਨਾਲ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ।

ਮੀਂਹ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੋਨ ਦੇ ਉਪਰ ਛੱਤਿਆ ਢਾਹਾ ਮੀਂਹ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਾਸਿਆਂ ਉਤੋਂ ਹਵਾ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਤੇਜ਼ ਵਾਫ਼ੜ ਅਤੇ ਉਪਰੋਂ ਚੋਂਦੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਚੋਨ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਗਾਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੀਂਹ ਦੀ ਵਾਫ਼ੜ ਤੋਂ ਉਹਨੇ ਮੀਂਹ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਪੜੇ ਭਾਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਫੱਟੇ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਭਾਰਾ ਕੰਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁੜ੍ਹਕਿਓਂ ਮੁੜ੍ਹਕੀ ਹੋਇਆ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕਲ੍ਹ ਵਾਂਗ ਚੋਨ ਹੀ ਟੁਟ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇੰਜ ਉਹ ਕਪੜੇ ਵੀ ਲਾਹ ਲਊ ਅਤੇ ਸਾਹ ਵੀ ਲੈ ਲਊ। ਰਬੜ ਦੇ ਬੂਟਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਾਰੇ ਵਿਚ ਖੁੱਭਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਭੋਨੇ ਲਈ ਕੱਦੂ ਕਰਦੇ ਗਾਰੇ 'ਚ ਖੁੱਭੇ ਬਲਦਾਂ ਤੇ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ।

“ਯਾਰ ਦੇਵ ਆਹ ਮੇਰਾ ਫੱਟਾ ਵੀ ਖਿੱਚ ਲਵੀਂ।”

ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੱਟੇ ਖਿੱਚਦੇ ਨੇਕ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਆਖਿਆ। ਉਹਨੇ ਹੱਡਾ ਕਹਿ ਕੇ ਫੱਟਾ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਹਦੇ ਸਾਈਜ਼ ਵਾਲੀ ਢੇਰੀ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਕਰਦਾ ਵੀ ਕੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਬਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਆਪਦੇ ਹੀ ਮਸਾਂ ਖਿੱਚ ਹੁੰਦੇ। ਪਰ ਉਹਨੇ ਨੇਕ ਨੂੰ ਨਾਂਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਤੇ ਲੱਗੇ ਨੇਕ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਰਦ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ ਸੀ।

“ਭਰਾਵਾ 'ਅਨਅੰਪਲਾਈਮੈਂਟ' ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਸੀ — ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਨਿਆਣਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ — ਜੇ ਆਹ ਕੰਮ ਨਾ ਲੱਭਦਾ ਤਾਂ ਬੱਸ ਵੈਲਫੇਅਰ ਤੇ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ — ਦੱਸ ਕਿਥੋਂ ਖਾਂਦੇ — ਇਥੇ ਕਿਹੜਾ ਸਾਲਾ ਇੰਡੀਆ ਬਈ ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਦਾਣੇ ਆ ਜਾਣੇ ਤੇ ਲੂਣ ਮਿਰਚ ਨਾਲ ਅੱਖੇ ਸੌਖੇ ਸਰ ਜਾਊ ਜਾਂ ਆਪਦਾ ਹੋਊ ਭਾਵੇਂ ਕੱਚਾ ਹੀ ਘਰ ਹੋਊ, ਰਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।” ਤੇ ਨੇਕ ਦੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ 'ਚੋਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਰਦ ਫੱਟਦਾ ਇਸਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਨੇਕ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਦੇਵ ਦੀ ਆਪ ਬੀਤੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਤੇ ਲੱਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਆਦਾ ਵਾਹ ਉਹਦਾ ਚੋਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆ ਸੀ। ਫੱਟੇ ਖਿੱਚਣ ਨੇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੂਹਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਆਪਦਾ ਫੱਟਾ ਨਾ ਖਿੱਚਦੇ। ਦੇਵ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤਾਂ ਆਖ ਦਿੰਦੇ “ਚੁਕ ਲਈਂ ਜਵਾਨਾ ਇਹ ਵੀ ਤੇਰਾ ਈ ਆ” ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਉਹਨੂੰ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਪੁਛਾਂ ਬਈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਈ ਆ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਉਹਨੇ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੀਆਂ ਘੁੱਟਾਂ ਨਾਲ ਪੀ ਲਿਆ। ਉਹ ਅਜੇ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕ ਨਾ ਜਾਣਦੇ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਕੇ ਭਜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਦਾ ਕੋਈ ਸਕਾ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਵਾ ਲੈਣ। ਦੇਵ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਦੋੜ ਜਾਂਦਾ ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਵਰਗਾ ਮਦਦਗਾਰ ਤੇ ਹਮਦਰਦ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ।

ਸੱਠਾਂ ਨੂੰ ਵੁੱਕਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਪੂ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਦੇਵ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਬਾਪੂ ਹੀ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਵ ਬਕ ਕੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ।

“ਬਾਪੂ ਆਹ ਫੱਟੇ ਸਹੁਰੇ ਅਜੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਆਉਣੈ ?”

ਫੱਟਿਆਂ ਦਾ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਉਹਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਫੱਟੇ ਖਿਚਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅੱਠੇ ਘੰਟੇ ਇਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।

“ਜੁਆਨਾ ਪੱਚੀਆਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖਿੱਚਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਤੀਹ ਸਾਲ ਮੁੱਕ ਗਏ ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਮੁੱਕੇ ਨਹੀਂ।”

ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਟਕੋਰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵ ਹੱਸ ਪਿਆ। ਬਿਸ਼ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਅਜੇ ਉਸ ਅਲਕ ਵਹਿੜਕੇ ਵਰਗਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਅਜੇ ਕੰਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਕੰਨ੍ਹਾਂ ਪੈ ਗਿਆ ਆਪੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖੋਪਿਆਂ ਵਾਲੀ ਚਾਲੇ ਆ ਪਊ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਓਦਰਿਆ ਦੇਖ ਉਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ —

“ਹੋਂਸਲਾ ਰੱਖ ਓਏ ਗਭਰੂਆ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸੀ ਫੱਟਾ ਚੋਨ ਤੋਂ ਅੱਖ ਮਾਰ ਕੇ ਹੋਠਾਂ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਸੀ।” ਦੇਵ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਹੱਸ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਸੋਚਦਾ ਵੀ ਕਿ ਢਲਦੀ ਉਮਰੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਮੁੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਮਾਲ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ, ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਅੱਡੀ ਨਾਲ ਪਤਾਸਾ ਭੰਨਦਾ ਹੋਊ।

ਬੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ 'ਚ ਰਚ ਮਿਚ ਗਏ। ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੇ ਫੋਰਮੈਨ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਦੇਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫੱਟੇ ਖਿੱਚਣ ਲਾ ਲਿਆ। ਦੇਵ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫੱਟਾ ਨਾ ਖਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਿਸ਼ਨਾ ਆਖ ਦਿੰਦਾ —

“ਆਉਣ ਦੀ ਓਏ ਗਭਰੂਆ ਮੇਰੇ ਤਾਈਂ।”

ਲੰਚ ਵੇਲੇ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ 'ਚ ਹੱਸਦੇ ਟਕੋਰਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਫੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

“ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੁਆਨਾ ਜੁਆਨੀ ਵੇਲੇ ਦੋ ਘੁਮਾਂ ਜਮੀਨ ਦਿਨੋਂ ਵਾਹ ਕੇ ਰਾਤੀਂ ਨਕਲਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਤੜਕੇ ਫਿਰ ਹਲ ਆ ਜੋੜੀਦਾ ਸੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਲਿੱਦ ਈ ਕਰ ਛੱਡੀ ਆ।”

ਫਿਰ ਕੁੜੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇਵ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਛੇੜ ਬਹਿੰਦਾ —

“ਤੇਰੀ ਉਮਰੇ ਜੁਆਨਾ ਸਾਡਾ ਇਸ਼ਕ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗਾਮੂ ਘੁਮਿਆਰ ਦੀ ਕੁੜੀ ਸਲਮਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਖੋੜੇ ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਲੱਦ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵੇਚਣ ਆਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਹੁੱਕੇ ਲਈ ਚਿਲਮ ਖਰੀਦਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੁਰਾਹੀ ਦੇ ਗਲ ਵਰਗੀ ਲੰਮੀ ਧੌਣ, ਪਿਲ੍ਹੇ ਕੁੱਜੇ ਵਰਗਾ ਰੰਗ, ਘੜੇ 'ਤੇ ਛਾਪੇ ਮੌਰ ਵਾਂਗ ਮੋਹਲਦੀ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਤੇ ਪੈਲਾਂ ਪਾਉਣ ਲਗ ਪਈ।

ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਹਉਕਾ ਜਿਹਾ ਲਿਆ ਤੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ।

“ਫਿਰ ਬਾਪੂ ?”

ਬਾਪੂ ਲਫਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਦੇਵ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਹੱਸਦੀਆਂ ਮੁਸਕੜੀਆਂ 'ਚੋਂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਸੰਗ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਉਹਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਗਭਰੂ ਕੋਲ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿਤੇ ਬੁਢੇ ਵਾਰੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕੋਲ ਮਖੌਲ ਹੀ ਨਾ ਉਡਾਵੇ।

ਫਿਰ ਉਹ ਦੇਵ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਵੀ 'ਫਿਰ ਸਹੀ' ਦਾ ਲਾਰਾ ਲਾ ਗਿਆ।

“ਆਹ ਯਾਰ ਦੇਵ ਇਕ ਹੋਰ ਫੱਟਾ ਫੜੀ !”

ਮੁੜਕਿਓ ਮੁੜਕੀ ਹੋਏ ਨੇਕ ਨੇ ਦੇਵ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਲੰਚ ਟਾਈਮ ਦੀ ਵਿਸਲ ਵੱਜ ਗਈ। ਫੇਰ ਹੱਥੋਂ ਛੱਡ ਉਹਨੇ ਲੰਚ ਕਿਟ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਲੱਕੜਾਂ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥਕਾਵਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ ਲਕੜਾਂ ਨਾਲ ਵੱਲ ਲਾ ਲਈ। ਕਮੀਜ਼ ਦੀ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਉਹਨੇ ਕੱਲ੍ਹ ਆਈ ਮਾਂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ।

“ਛੋਟੀ ਦੇਬੋ ਲਈ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਘਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮਿਲਦਾ। ਮੁੰਡੇ ਵਾਲੇ ਵਿਆਹ ਅੱਸੂ ਦਾ ਮੰਗਦੇ ਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਕਰਕੇ ਵੱਜ ਬਹੁਤ ਆ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਏਡੇ ਤਕੜੇ ਥਾਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦਾ। ਵੱਡੀ ਸੁੱਖੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਬੈਠੇ ਨੇ ਹੀ ਠੱਕ ਕੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਦੂਜੀ ਦਾ ਵੀ ਏਦਾਂ ਈ ਕਰਨਾ। ਵਿਆਹ ਤੂੰ ਆਪ ਆ ਕੇ ਕਰੀਂ। ਨਾਲੇ ਪੁੱਤ ਮੈਂ ਬੇਰੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਤੇਰੀ ਸੁੱਖ ਸੁਖੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋਊ ਮੈਂ ਵਾਜੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੱਥੀ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਉਣ ਲਿਆਉਂ। ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਤੇ ਕਨੇਡਾ ਹੋਇਆ ਹੁਣ ਤੂੰ ਤੇ ਬਹੁ ਦੋਨੋਂ ਆਇਓ। ਨਾਲੇ ਪੁੰਨ ਤੇ ਨਾਲੇ ਫਲੀਆਂ ਤੇਰੀ ਵੀ ਸੁੱਖ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਊ ਤੇ ਨਾਲੇ ਦੇਬੋ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਊ।”

ਭਾਵੇਂ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਦੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਦੇਵ ਨੂੰ ਮਾਮੇ ਦੀ ਮਿਲੀ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਦੇਵ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੇ। ਮਾਮੇ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਂ ਮੌਤ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਸੀ। ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਉਹ ਦੋ ਵਾਰ ਹਸਪਤਾਲ ਰਹਿ ਆਈ ਸੀ। ਦੇਵ ਆਪ ਇੰਡੀਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਮਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਹਸਪਤਾਲ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਦੂਜਾ ਤਾਂ ਕਿ ਭੈਣ ਦੇ ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕਰ ਆਵੇ। ਉਹਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਆਏ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਗੁਜਰ ਗਏ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਤੇ ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਭੈਣ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਉਹਨੇ ਇੰਡੀਆ ਪੈਸੇ ਪਾਏ। ਮਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵੀ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਬੜੇ ਜਿਹੇ ਪੈਸੇ ਜੋੜ ਕੇ ਉਹਨੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਘਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਮਾਰਗੋਜ਼ ਦੇ ਰੋਟ ਵਧਣ ਨਾਲ ਘਰ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਵਧ ਗਈ। ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 'ਚੋਂ ਕਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਬਿੱਲ ਬੱਤੀਆਂ ਤਾਰ ਕੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਮਸਾਂ ਚਲਦਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਆਪ ਘਰ ਦੀ ਬੇਸਮੈਂਟ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਉਪਰੋਂ ਘਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨੇ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੰਮ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਪੰਜ ਕੁ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਕੁਝ ਰਕਮ ਜੋੜ ਕੇ ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਜਾਊਗਾ। ਪਰ ਸਵੇਰੇ ਉੱਡੀ ਅਫਵਾਹ ਨੇ ਉਹਦੀਆਂ ਸਧਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਖੋਖਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਬੈਠਾ ਸੋਚਦਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨਾ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਦੇਵ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਅੱਜ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦਿਲ 'ਚ ਡੱਕੇ ਦਰਦਾਂ ਦਾ ਉਹਨੇ ਬਹੁ ਖੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਡੀਆ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਰੌਣਕ ਆ ਗਈ।

“ਛੱਡ ਓਏ ਮੁੰਡਿਆ ਸ਼ਿਫਟ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ, ਚੱਲ ਤੂੰ ਇੰਡੀਆ ਚੱਲ। ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਕਰ — ਚੱਲ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਬੈਂਕ 'ਚੋਂ ਚੁੱਕ ਦਿਨਾਂ ਪੈਸੇ। ਆ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਪਾ ਦਈ।” ਫਿਰ ਉਹ ਲਾਗੇ ਹੁੰਦਾ ਬੋਲਿਆ —

“ਸੁਣ, ਹੁਣੇ ਦਫਤਰੋਂ ਆਇਆਂ। ਮਿਲ੍ਹ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ। ਦੋ ਦਿਨ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾਂ ਮਗਰਲੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤਿਆਰੀ ਬਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਤੇ ਚੌਦਾਂ ਤਰੀਕ ਦੀ ਸੀਟ ਬੁੱਕ ਅੱਜੋ ਕਰਾ ਤੀ ਆ।”

ਉਹ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦਾ ਖੰਘਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਉੱਥੁ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ —

“ਜਵਾਨਾ ਇਥੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਭੈਣ ਭਾਈ ਸਭ ਸਾਲੇ ਪੰਜੇ ਦੇ ਆ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾਂ। ਕਮਾ ਕੇ ਘਰ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾਂ। ਘਰ ਹੁਣ ਖੰਘਦਾਂ ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀ ਆ, ਬੱਲੇ ਬੇਸਮੈਂਟ 'ਚ ਹੀ ਰਹੇ। ਪੁਛੇ ਬਈ ਸਹੁਰੀ ਦਿਓ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਆ ਬੀਮਾਰੀ। ਸਭ ਸੋਚ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾਂ ਹੁਣ — ਬੱਸ ਖੂਹ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੋਠਾ ਪਾ ਲੈਣਾਂ, ਤੂਤਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਹੀਰ ਗਾਇਆ ਕਰੂੰ। ਆਪਣਾ ਮੁਲਕ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਗੱਭਰੂਆ”, ਫਿਰ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਆਇਆ।

“ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਇੰਡੀਆ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਸੋਚਦਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਇੰਡੀਆ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਤਾ ਬਈ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਆਪਦੀ ਜਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਬਈ ਜਾਵਾਂ ਜਮੀਨ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਕਰਾਂ — ਇਥੇ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ ਗੌਰੇ ਕਦ ਕੱਢ ਦੇਣ। ਫਿਰ ਸਹੁਰੀ ਦੇ ਕਿਥੇ ਰਹਿਣਗੇ।”

ਦੇਵ ਨੇ ਥਰਮਸ 'ਚੋਂ ਕੱਪ 'ਚ ਚਾਹ ਪਾ ਕੇ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਵੱਲ ਕੱਪ ਵਧਾਇਆ।

“ਫੜ ਬਾਪੂ ਚਾਹ ਤੇ ਉਹ ਗਰਮ ਗਰਮ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾ ਦੇ ਕਿਤੇ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੀ ਕਰਿਆ ਕਰਾਂਗੇ।”

ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੇ ਨਾਂਹ ਨਾਂਹ ਕਰਦਿਆਂ ਕੱਪ ਫੜ ਲਿਆ। ਚਾਹ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਦਾ ਉਹ ਬੋਲਿਆ —

“ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ?”

“ਉਹੀ ਘੁਮਾਰੀ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਵਾਲੀ।”

“ਉਹ” ਬਿਸ਼ਨਾ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ —

“ਛੱਡ ਜੁਆਨਾ, ਤੂੰ ਕੀ ਲੈਣਾ ਬੁੱਢਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਚੋਂ।”

ਦੇਵ ਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਗੱਲ ਫੈਲ ਗਈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬੁੱਢੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮਖੌਲ ਉਡਾਉਣਗੇ।

"ਜੁਆਨਾ ਪਿਓ ਮੇਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਨੇਡਾ ਆਏ ਸੀ। ਮਗਰ ਚਾਚਾ ਮੇਰਾ ਘਰ ਦਾ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸੀ। ਬੜਾ ਕੱਬਾ ਸੀ ਉਹ। ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਉਹਨੇ ਪਸ਼ੂ ਹੱਕਣ ਵਾਲੀ ਪਰੈਣੀ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਲੁਕ ਛੁਪ ਕੇ ਸਲਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਪਈਆਂ ਲਾਸਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਗਲ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਲੁਕ ਲੁਕ ਮਿਲਣ ਨਾਲੋਂ ਉਹਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਉਹ ਭਾਂਡੇ ਥੱਪੀ ਜਾਊ ਮੈਂ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਖੱਤੀ ਤੇ ਲੱਦ ਵੇਚ ਆਇਆ ਕਰੂੰ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ 'ਚ ਇਹੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਦਾ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦਿਲ 'ਚ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਖੂਨ ਖਰਾਬਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਾਮ੍ਹੂ ਅਤੇ ਸਲਮਾ ਨੂੰ ਕੈਂਪ 'ਚ ਮਿਲਣ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਰਾਹ 'ਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਖੜਕ ਪਈ। ਅਸੀਂ ਬਚਦੇ ਬਚਦੇ ਵੱਢੇ ਟੁੱਕੇ ਪਿੰਡ ਆ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਚਾਚੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕਨੇਡੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ।"

ਦੇਵ ਬੜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਦੀ ਕਦੀ "ਹੱਛਾ" ਆਖ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿ ਬਿਸ਼ਨਾ ਗੱਲ ਦੀ ਲੜੀ ਤੋਰੀ ਰੱਖੇ।

ਫਿਰ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਇੰਡੀਆ ਗਿਆ। ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਘਰ ਦੀ ਨੂਰਾਂ ਜੁਲਾਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਆਈ ਸੀ। ਪੁਰਾਣਿਆਂ 'ਚੋਂ ਨੂਰਾਂ ਜਾਣਦੀ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਬਿਸ਼ਨਾ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਲਮਾ ਉਸੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨੂਰਾਂ ਦੀ ਭਤੀਜੀ। ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੱਗ ਪਈ। ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨਾ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਨੂਰਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਖੈਰ ਸੁਖ ਪੁੱਛਦੀ ਸੀ ਸਲਮਾ। ਕੀ ਵਿਸਾਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਗੱਭਰੂਆ — ਉਹ ਆਪਦੇ ਥਾਂ ਖੁਸ਼ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਥਾਂ। ਪਰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਜਹੂਰ ਦੇਖਣਾਂ ਕਿੱਦਾਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਉਹ ਹੁਣ। ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਬੋਲਿਆ —

"ਆਹ ਤਾਂ ਲਹੌਰ ਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਅੰਬਰਸਰੋਂ ਘੰਟਾ ਲੱਗਦਾ ਸਾਰਾ।"

ਲੰਚ ਟਾਈਮ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ਲ ਵੱਜ ਗਈ ਤੇ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨਾ 'ਹੱਛਾ ਫਿਰ ਮਿਲਦੇ' ਕਹਿ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਦੇਵ ਜਾ ਕੇ ਵੱਟੇ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹਦੇ ਵਾਂਗ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਪਰਾਂ ਹਨ। ਉਹਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ 'ਚੋਂ ਉਹਨੂੰ ਕਦੀ ਬੁੱਢੀ ਹੋਈ ਸਲਮਾ ਨੂੰ ਬੁੱਢਾ ਹੋਇਆ ਬਿਸ਼ਨਾ ਰੂਹ ਦੇ ਪਿਆਰ 'ਚੋਂ ਤੱਕਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ — ਕਦੀ ਮਹਿੰਦੀ ਲੱਗੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ — ਕਦੇ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਬਿਸ਼ਤਰੇ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਕਲਾਵੇ 'ਚ ਲੈਂਦੀ ਉਹਦੀ ਬੀਮਾਰ ਮਾਂ।

ਉਹਨੇ ਘੜੀ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੀ। ਕੌਫੀ ਟਾਈਮ ਹੋਣ 'ਚ ਕੁਝ ਕੁ ਮਿੰਟ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਵੱਟਾ ਰਖੰਣ ਲੱਗੇ ਦਾ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਆਫਿਸ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦੇ ਫੋਰਮੈਨ ਵੱਲ ਪਿਆ। ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਫੜੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੇ ਨਿਗੂ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਦਾ ਮੱਥਾ ਠਣਕਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲੇਅ-ਆਫ ਸਲਿਪਾਂ ਹਨ। ਉਹਨੇ ਅਜੇ ਚੇਨ ਤੋਂ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਵੱਟੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਹੀ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਰੋਲਾ ਜਿਹਾ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚੇਨ ਖੜ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਕਾਮੇ ਰੋਲੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰੇ। ਫੋਰਮੈਨ ਤੁਰਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਲਿਪਾਂ ਦਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਜਾਂਦਿਆਂ 'ਚੋਂ ਨੌਕ ਅਤੇ ਦੇਵ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਫੋਰਮੈਨ ਨੇ ਲੇਅ-ਆਫ ਸਲਿਪਾਂ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸ ਅੱਖਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਦਾਸ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਮੀਂਹ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਛਰਾਟਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦੌੜ ਕੇ ਭੀੜ ਵੱਲ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਕਾਮੇ ਦੇ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ। ਅੱਗੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਸਾਥੀ ਕਾਮੇ ਕਿਸੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਹੋਏ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸੀ। ਕੋਲ ਖੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਗੋਰਾ ਕਾਮਾ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਰੇ 'ਚੋਂ ਲੱਕੜ ਦਾ ਫਸਿਆ ਟੁਕੜਾ ਕੱਢਣ ਲੱਗਿਆਂ ਦਸਤਾਨਾ ਫਸ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਪੂਇਆ ਗਿਆ। ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਚੁੱਕੀ ਲਾਸ਼ ਹੇਠ ਰੱਖੀ। ਸਾਰੇ ਕਾਮੇ ਸਹਿਮੇ ਹੋਏ ਇਕ ਟੱਕ ਲਾਸ਼ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ। ਦੇਵ ਅਗਾਂਹ ਵਧਿਆ। ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਦੀ ਧਾਹ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਹੰਝੂ ਕਿਰ ਪਏ। ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਢਿਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਢਿੱਲੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਡਿੱਗੀ ਲੇ-ਆਫ ਸਲਿਪ ਬਾਪੂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੀ 'ਲਹੂ ਭਿੱਜੀ ਲਾਸ਼' ਕੋਲ ਪਈ ਸੀ।

(VANCOUVER, B. C.)

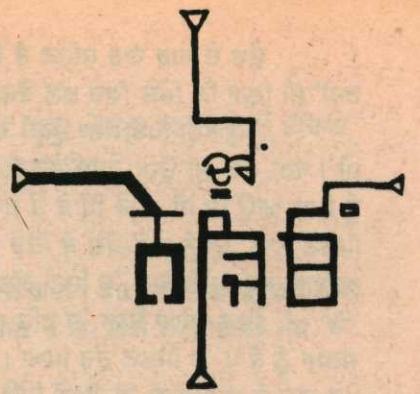
For all your **ACCOUNTING**
and Income Tax needs, call:

S.P. PATEL

EDMONTON

(403) 474-5614

After 5 P.M.

ਬੀ.ਸੀ. ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਨਵਾਂ ਬੱਜਟ (ਸਾਧੂ)

ਪਿਛਲੀ ਮਈ ਪੰਜ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀ.ਸੀ. ਦੀ ਸੋਸ਼ਲ ਕਰੈਡਿਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਬਹੁ-ਸੰਮਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੱਤ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਬੱਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਬੱਜਟ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਰਚੇ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬੱਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 26 ਨਵੇਂ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਹਰ ਹੱਕ 'ਤੇ ਡਾਕੂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਬੀ.ਸੀ. ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹ ਹੱਕ ਬੜੇ ਠੀਕ ਤੇ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪੈਨ ਦੀ ਇਕ ਭਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤੀਕਣ ਨਹਿਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੱਜਟ ਨੇ ਬੀ.ਸੀ. ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਚੇਹਰਾ ਲੰਬਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਿਟਲਰ ਤੇ ਮੁਸੋਲੀਨੀ ਦੇ ਚੇਹਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਬੱਜਟ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਰ ਇਕ ਬਿੱਲ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਲ 3 ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਮੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਮਾ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅਵਜ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਿੱਲ 26 ਤੇ 12 ਵਿਚਲੀਆਂ ਇੰਪਲਾਇਮੈਂਟ ਮੈਂਟੇਨੈਂਸ ਅੰਕਟ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪਾਉਣਗੀਆਂ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ਨ ਬੜਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬਿੱਲ 11 ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏ ਵਾਲੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਬਿੱਲ 7 ਮੁਤਾਬਕ ਘਰਾਂ ਉੱਪਰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਿਜਲੀਆਂ ਨੂੰ 'ਪਰਾਪਰਟੀ' ਟੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਟ ਦੇਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੱਜਟ ਨੇ ਕਿਹਾਏ 'ਤੇ ਗੌਰਵ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ 'ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ' ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਕਿਹਾਇਆਂ ਉੱਪਰ ਕੰਟਰੋਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਫੈਟਲਜ਼ਮੈਂਟ ਆਫਿਸ' ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾਏ 'ਤੇ ਗੌਰਵ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਲਈ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਡੀ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਤੇ ਬੀ.ਸੀ. ਵਿਚ ਗੌਰਵ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਭ 'ਤੇ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਤਬਦੀਲੀ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਬੱਜਟ ਦੇ ਬਿੱਲ 27 ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ 'ਰਿਉਮਨ ਠਾਈਟਸ' ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਖਾਤਮਾ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੱਦੇ ਹੋਏ ਨਸਲਵਾਦੀ ਗੱਦੇ ਸਾਨੂੰ ਕੰਮ ਦੇਣ ਤੋਂ, ਕਿਹਾਏ 'ਤੇ ਘਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਠੰਗ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਏ ਕਰਕੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੱਗ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਨਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਕਾਮਾ ਹਾਠ ਹੋਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਬੀ.ਸੀ. ਦੀ ਇਕ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਨਾ ਦੇਣ ਪਿੱਛੇ ਮਿੱਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਉਸ ਕਾਮੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਨਾਲ ਉਸ ਪੰਜਾਬੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਇਟ ਪੱਕੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅੱਗੇ 'ਤੇ ਅਜੇਹਾ ਕੋਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਆਮ ਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਵਿਤਕਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਧੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਕੁ ਕਲੈਕਸ਼ ਕਲੈਨ ਵਰਗੀਆਂ ਨਸਲੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰੋਮਾਮ ਸਾਡੇ ਬਰਖ਼ਲਾਫ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਵੀ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਸਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਕਾਇਤ ਵਾਲਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਿੱਲ 6 ਤੇ 20 ਮੁਤਾਬਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਇੰਮੀਗਰੈਂਟਾਂ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ESL (English as Second Language) ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਵੇਗੇ।

ਬਿੱਲ 24 ਮੁਤਾਬਕ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬੀਮਾਰਾਂ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਬੀ.ਸੀ. ਵਿਚ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਲਾ ਸਿਸਟਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਲੰਮੀ ਬੀਮਾਰੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਆਗੰਥਰ ਪੱਖੋਂ ਵਿਚਾਲ ਕੱਢ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਬਿੱਲ 9, 21 ਅਤੇ 23 ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਸਿੱਧੀ ਤਾਰਕ ਵਧਾਉਣਗੀਆਂ ਤੇ ਆਮ ਸਾਹਿਰੀ ਕੋਲੋਂ ਸਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਰਕ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਬਿੱਲ 15 ਤੇ 4 ਮੁਤਾਬਕ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਤੇ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਵਧਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਲਾਂਗ ਡਿਸਟੈਂਸ' ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਨ ਲਈ 7% ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਖਾਣੇ ਉੱਪਰ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਇਹ ਬਿੱਲ ਅਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣੇ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਸ਼ਲ ਕਰੈਡਿਟ ਦੀ ਬਹੁ-ਸੰਮਤੀ ਹੈ

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੀਤੀਆਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕੰਮ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵੀਹ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਠੋਕਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੰਮ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ 'ਸਿਨਿਉਰਿਟੀ' ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੜਕਦੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਠੋਕਣ ਲਈ ਡਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਹ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਲੰਘਿਆ ਜਦ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਮੁਜਾਹਰਾ ਜਾਂ ਜਲੂਸ ਨਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। 23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ 25,000 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੜਕਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। 27 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੁੱਧਵਾਰ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿਨ 20,000 ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰਟਾਰ ਮੁਜਾਹਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਇਕੱਠ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਇੰਪਾਇਰ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿੱਚ 50,000 ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿਨ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਦਸ ਵਜੇ ਹੋਸ਼ ਮੁਜਾਹਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਇਕੱਠ ਵੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵੱਡਾ ਪਹਿਲਾ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਜਾਹਰੇ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਵਿਖਾਏ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਜੋਸ਼ ਭਰਿਆ। ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹੋਸ਼ ਟੌਰ ਉਪਰ ਜਦੋਂ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੰਨਰ ਬੱਲੇ ਆਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਸਟੇਡੀਅਮ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਤੇ ਫੇਰ ਬੀ.ਸੀ. ਵਰਗੇ 'ਖਾਦੇ ਪੀਂਦੇ' ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੰਨੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਸ਼ ਵਿਕੱਠ ਹੋਣਾ ਇਕ ਅਚੰਭਾ ਹੈ ਤੇ "OPERATION SOLIDARITY" ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹਨ। ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਗੁੱਸੇ ਭਰ ਵਿਖਾਏ ਦਾ ਬਿਲ ਬੈਨਿਟ ਉਪਰ ਅਜੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਜਾਪਦਾ। ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੱਕ ਨਾ ਛੱਡੀ ਤਾਂ ਬੀ.ਸੀ. ਵਿਚ ਜਨਰਲ ਸਟਰਾਈਕ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਜੇ ਇਹ ਬੱਜਟ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੀ.ਸੀ. ਦੇ ਆਮ ਸ਼ਿਰਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਸਾਡੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਤੇ ਇਹਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸਰੇਆਮ ਵਿਕਰੇ ਅਤੇ ਧੱਕੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਾਂਗੇ। ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਹੋ ਰਹੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੋਸ਼ ਮੁਜਾਹਰਿਆਂ ਤੇ ਜਲੂਸਾਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੀ.ਸੀ. ਵਿਚਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਰਚਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਬੱਜਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰੀਆਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਲੂਸਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੀਹ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਸ਼ ਮੁਜਾਹਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਾਲੀ ਪੰਜਾਹ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਦਸ ਅਗਸਤ ਵਾਲੇ ਮੁਜਾਹਰੇ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਫਾਰਮ ਵਰਕਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ (C.F.U.) ਤੇ ਨਸਲਵਾਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਨ ਵਾਲੀ BCCFR ਦੇ ਬੰਨਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਾਫੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਨ ਪਰ ਜੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ।

ਸਾਡੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀ ਅਸਲੀ ਵਾਗਡੋਰ ਅਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਪਾਰ ਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰਮੰਦ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਿੱਥੇ ਗੱਠੇ ਹਾਂ ਉਥੇ ਵਪਾਰਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਰੱਖਣੀਆਂ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਯੁੱਧ ਲੜਨ ਵੇਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਕਰਨ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਵਧੀਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਾੜਕੂ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲਈ ਜੂਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸੰਤ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰ ਆਕੇ ਕਹੇ ਕਿ ਬੀ.ਸੀ. ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਸਲਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖੁਦ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹੋਸ਼ ਮੁਜਾਹਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜੇ ਦੋ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੱਖ, ਪੰਜਾਬੀ ਦਿਸਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅੰਦਰ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਧੇਗਾ ਤੇ ਕਲੈਨ ਵਰਗੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਵੱਧ ਕੇ ਡਰ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਇੱਠੇ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। • (Burnaby, B.C.)

ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਾਇਦਾਦ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ **ਅਮਰੀਕ ਸੁੱਲ** ਨੂੰ ਮਿਲੋ !

FOR ALL YOUR REAL ESTATE NEEDS
Residential - Commercial - Investments
CONTACT: AMRIK SULL
PH. BUS: 585-2211
PH. RES: 581-6692
PAGER: 3748-687-7711

AMRIK SULL

10667 - 135 ST., SURREY, B.C. V3T 4E3

RED FORT INSURANCE SERVICES

107 - 9303 - 34 AVE.
EDMONTON, ALBERTA
T6E 5W8

FOR PERSONAL
SERVICES CALL:

HARJIT JUDGE

BUS. 463-9523

RES. 462-2371

Let me look after all your Insurance Needs:

PERSONAL: Fire, Auto, Motor, Tenant Package

LIFE INSURANCE: Mortgage, Disability and
Accident & Sickness.

COMMERCIAL: Bonding, Liability, Fires, Crime,
Apartment Buildings, Retail Stores, Offices,
Machinery, Boilers.

Millhurst Hair Stylists (Unisex)

5734 - 19 A AVE, EDMONTON

SPECIALIZED IN:

i) Haircut	ii) Blow Dry	iii) Colour
iv) Perms	v) Henna	vi) French Braids

PHONE:

DARSHAN DHILLON

FOR APPOINTMENT (463-5012)

GIVE THE LADY OF THE HOUSE A BREAK AND LEAVE THE COOKING TO ANNAPOORNA

- FOR SAMOSA, GOLGAPPE, KACHORI and a variety of sweets please visit ANNAPOORNA.
- Lunch & Dinner also available for as low as \$2.50 per meal.
- For DELECIOUS HOME-COOKED VEGETARIAN FOOD, COME TO ANNAPOORNA.
- Orders Welcome

SPECIALS

- Monday - Dosa Day
- Tuesday - Buffet
- Wednesday -
\$1.99 Day

PHONE 462-1249

ANNAPOORNA

EAST INDIAN VEGETARIAN RESTAURANT
9303-34 AVE., EDMONTON

ਕਹਾਣੀ

ਫੈਸਲਾ ਹੋਣ ਤੱਕ

ਦੇਵਿੰਦਰ ਸੇਖੋਂ

“ਤੂੰ ਅਜੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਰੈਂਡੀ ?” ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਰਣਧੀਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ।

“ਛੇਤੀ ਕਰ ਯਾਰ, ਜਸਬੀਰ ਦਾ ਪਲੇਨ ਆਉਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੁਲ ਘੰਟਾ ਈ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਗ ਜਾਣੈ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਨਜ਼ਰੇ ਨਾ ਪਏ ਤਾਂ ਘਬਰਾਹਟ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਜਾਣੈ।” ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰਖਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ।

“ਬੱਸ ਤੈਨੂੰ ਈ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਂ ਮਿੰਟਾਂ 'ਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣੈ, ਤੂੰ ਦਸ ਮਿੰਟ ਟੀ. ਵੀ. ਤੇ ਹਾਕੀ ਦਾ ਮੈਚ ਵੇਖ ਲੈ, ਬਹੁਤ ਇੰਟਰੈਸਟਿੰਗ ਐ।” ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਉਹਦੀ ਕਾਹਲੀ ਨੂੰ ਬਰੇਕਾਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਆਂ ।

“ਕੌਣ ਜਿੱਤ ਰਿਹੈ ?”

“ਉਇ ਆਪਣੇ ਓਇਲਰਜ਼ (OILERS), ਹੋਰ ਕੌਣ !”

“ਦੂਸਰੀ ਟੀਮ ਕਿਹੜੀ ਐ ?”

“ਯਾਰ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ! ਕੈਲਗਰੀ ਫਲੇਮਜ਼। ਚੰਗਾ, ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਲਵਾਂ। ਤੂੰ ਡਰਾਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ?” ਰਣਧੀਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਹਰਦੇਵ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕੀਨ ਹੈ ।

ਨਹੀਂ ਯਾਰ, ਹੁਣ ਲੇਟ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਆ ਕੇ ਸਹੀ।” ਨਾਲ ਹੀ ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਗਲਾਸ ਵਿਚ ਸਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਤਕੜਾ ਹਾੜਾ ਪਾ ਲਿਆ ।

“ਚੰਗਾ ਫਿਰ ਹੈਸ ਐਪਲ ਜੂਸ ਨਾਲ ਈ ਸਾਰ ਲੈ।” ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਲਾ ਕੇ ਆਖੀ। ਉਹ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹਰਦੇਵ ਦੀ ਨਵੀਂ ‘ਬੰਡਰਬਰਡ’ ਵਿਚ ਏਅਰਪੋਰਟ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ।

“ਵਕਤ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੈਰੀ ?” ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਚੁੱਪ ਤੋੜੀ ।

“ਸਵਾ ਚਾਰ। ਪਲੇਨ ਵੀ ਠੀਕ ਟਾਈਮ ਤੇ ਆ ਰਿਹੈ, ਮੈਂ ਫੋਨ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਟਰੈਫਿਕ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਣੀ ਐਂ, ਆਪਾਂ ਕਿਤੇ ਟਰੈਫਿਕ ਜਾਮ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸ ਜਾਈਏ।” ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਚਿੰਤਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ।

“ਆਪਾਂ ਗਰੇਟ ਰੋਡ ਥਾਣੀਂ ਚੱਲਦੇ ਆਂ, ਉਧਰ ਲਾਈਟਸ ਘੱਟ ਨੇ।” ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ।

“ਇਹ ਠੀਕ ਐ।” ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਕਾਰ ਉਧਰ ਮੋੜਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ।

“ਯਾਰ, ਤੂੰ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ?” ਰਣਧੀਰ ਨੂੰ ਦਲਜੀਤ ਦੀ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੜਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਖੌਲਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਰਣਧੀਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਮਖੌਲਾਂ ਵਿਚ ਦਲਜੀਤ ਕੋਲੋਂ ਮਾਰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਹਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ।

“ਉਹ ਅਜੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਪੌਣੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ, ਜੇ ਉਡੀਕਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ, ਆਪਾਂ ਲੇਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ।”

“ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ। ਅੱਜ ਕੰਮ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ, ਤਾਂ ਕਿਹੜੀ ਕਾਰ ਦੀ ਕਿਸਤ ਟੁੱਟ ਜਾਣੀ ਸੀ ? ਨਾਲੇ ਉਹਦਾ ਦਿਉਰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।” ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਜਸਬੀਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ।

“ਸੱਚ ਯਾਰ ਆਪਾਂ ਜਸਬੀਰ ਦਾ ਇਥੋਂ ਲਈ ਕੀ ਨਾਂ ਰੱਖਾਂਗੇ ?” ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ । ਉਸਨੂੰ ਰਣਧੀਰ ਦੀ ਪੈਸਿਆਂ ਵਾਲੀ ਚੋਟ ਦਾ ਕੋਈ ਢਕਵਾਂ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸੁੱਝਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਗੱਲ ਦਾ ਰੁਖ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ।

“ਜੈਸੀ (JESSE), ਹੋਰ ਕੀ। ਪਰ ਭਰਾਵਾ, ਉਹ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਹੋਰ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਆ। ਉਹਨੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨਾਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੱਕ ਬੁੱਲ ਵੱਟੇਗਾ।”

ਰਣਧੀਰ ਅਤੇ ਹਰਦੇਵ ਦੋਵੇਂ ਚਚੇਰੇ ਭਰਾ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਜਸਬੀਰ ਦੇ ਕੱਟੜ ਖਿਆਲਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ

ਸੀ। ਜਸਬੀਰ, ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਭੂਆ ਦਾ ਪੁੱਤ ਸੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਸਬੀਰ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮੱਲ੍ਹੀ, ਬੜਾ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਜਸਬੀਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗ ਬੜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ।

“ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਐ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬਾਬੂ ਬਣੇ ਵੇਖ ਹੀ ਉਹਨੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ।”

“ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇ ਕਤਲ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਈ ਗਿਆ। ਸਾਡੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਵੇਖ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਾਕ ਲੱਗੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਪਛਾਣੇ ਵੀ ਨਾ।”

“ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਹਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਆਪੇ ਹਕੀਕਤ ਸਮਝ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਦਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਐਡਮਿੰਟਨ ਦਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਏਅਰਪੋਰਟ ਆ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਕਰਾਏ ਪਾਰਕ ਕਰਕੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਬਹੁਤ ਰੋਣਕ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਬੜੀ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਜਸਬੀਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਲੈਣ। ਹਰਦੇਵ ਕੁਝ ਵਾਕਿਫ਼ਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲੀਂ ਰੁੱਝ ਗਿਆ ਤੇ ਰਣਧੀਰ, ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਖੇਡਣ ਲਗ ਪਿਆ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਜਸਬੀਰ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਸਟਮ ਤਾਂ ਟਰਾਂਟੋ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਆ ਸਾਣਾ ਸੀ।

ਬਹੁਤ ਉਤਾਵਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ, ਹਰਦੇਵ ਅਤੇ ਰਣਧੀਰ, ਜਸਬੀਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਉਨਾਭੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ, ਜਸਬੀਰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਹੀ ਦਿਸ ਪਿਆ। ਉਹ ਭੀੜ ਵਿਚ ਗਵਾਚੇ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਇਧਰ ਉਧਰ ਝਾਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਲਈ, ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ। ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਵਾਜ਼ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਾ ਸਕਣ ਕਰਕੇ, ਕੁਝ ਰੁਕ ਜਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ। ਉਹ ਅਵਾਜ਼ ਪਛਾਣ ਕੇ, ਧਾਹ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਗਲੋਂ ਨਾ ਲੱਥਾ।

“ਇਥੇ ਬਹੁਤਾ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਦਾ” ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਿਆਂ, ਇਥੋਂ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

“ਕਿਉਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਬੁਰਾਈ ਐ?” ਜਸਬੀਰ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮਜ਼ਾ ਕਿਰਕਿਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

“ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।”

“ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਅਜੀਬ ਏ!” ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ, “ਜਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਤਾਂ ਇਉਂ ਚੁੰਮਦੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੂਸ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜੱਫੀ ਪਾਉਣਾ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ।” ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਇਹ ਪੱਖ ਬੜਾ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਲੱਗਾ।

“ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਚਾਹ-ਛਾਹ ਇਥੇ ਪੀਣੀ ਐ ਕਿ ਘਰ ਜਾ ਕੇ?”

“ਘਰ ਈ ਚੱਲਦੇ ਆਂ।” ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੇਰ ਨਾ ਲੱਗੀ, “ਇਥੋਂ ਦੀ ਚਾਹ ਮੈਨੂੰ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਸਾਲੇ, ਸਾਰਾ ਰਾਹ ਛੱਪੜ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਿਹਾ ਮੱਥੇ ਮਾਰਦੇ ਆਏ ਨੇ। ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਖਾਣਾ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਫਿੱਕਾ ਅਤੇ ਬੇਸੁਵਾਦਾ। ਜੇ ਬੀਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬੈਗ ਵਿਚ ਬਰਫੀ ਤੇ ਵੇਸਟ ਨਾ ਪਾਏ ਹੁੰਦੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੁੱਖੇ ਈ ਮਰ ਜਾਣਾ ਸੀ।” ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੀਤੀ।

ਤਿੰਨੇ ਆ ਕੇ ਹਰਦੇਵ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ।

“ਭਾਉ, ਤੇਰੀ ਕਾਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਐ।” ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਗੁਦਗੁਦੀ ਸੀਟ ਵਿਚ ਧਸਦਿਆਂ ਆਖਿਆ।

“ਅਜੇ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਐ।” ਹਰਦੇਵ ਨੂੰ ਵਿਸਕੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਦਾ ਦੋਹਰਾ ਨਸ਼ਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਦੁਵੱਲੀਉਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛਣ ਮਗਰੋਂ ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ, “ਤੇ ਭਾਜੀ ਤੁਸਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਕਿਉਂ ਵਿਗਾੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ? ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹੁੰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਛਾਣ ਈ ਨਾ ਸਕਿਆ।”

“ਤੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਬਰ ਕਰ, ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੀ ਸਮਝ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆ ਜਾਣੀ ਐ।” ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਭਾਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਆਖਿਆ।

“ਕਿੱਡੇ ਸੁਹਣੇ ਲਗਦੇ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ! ਕੇਸ ਮੁਨਾ ਕੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇੰਜ ਲਗਦੇ ਓ ਜਿਵੇਂ ਕੰਮੀ।”

“ਕੀ ਕੰਮੀ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ?”

“ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਵੀ ਕੀ ਬਿਪਤਾ ਬਣੀ ਸੀ ਜੁ ਤੁਸਾਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ।”

“ਅਸਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਈ ਪਤੈ, ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਕੋਹਲੂ 'ਚੋਂ ਲੰਘੇ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਤਾ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਈ ਲਗਦੈ।”

“ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਈ ਐ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਤੁਸਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਕੀ ਮੁੱਲ ਪਾਇਐ?”

“ਅਸੀਂ ਮੁੱਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਆਂ। ਸੋਚਦੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਈ ਸਾਂ ਜਦ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਆਏ ਸਾਂ, ਪਰ ਵਕਤ ਨੇ

ਸਭ ਕੁਝ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਵੇਖਾਂਗੇ ਭਲਾ ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਕੇਸ ਦਾੜੀ ਰੱਖੀ ਰੱਖਨੈਂ?" ਰਣਧੀਰ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੀ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਆਇਆ ਸੀ।

"ਮੈਂ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਜਾਨ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ।" ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ।

"ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਰੂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਨੇ ਰੈਂਡੀ?" ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਟੋਕਿਆ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਸਬੀਰ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਨੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਹੀ ਪੀੜੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਦੁਖੀ ਕੀਤੇ ਜਾਵੇ।

"ਜਸਬੀਰ, ਵੱਫੜ ਜੀ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਨੇ?" ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਰੁਖ ਮੋੜਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਖੇੜੀ ਈ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਨੇ।" ਜਸਬੀਰ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਅਜੇ ਰਣਧੀਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਉਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰਦੇਵ ਦਾ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਘਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਲਜੀਤ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਜਸਬੀਰ ਘਰ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਦਲਜੀਤ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ।

"ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।" ਦਲਜੀਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਚੌਂਕਿਆ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦੇ ਫੈਸ਼ਨਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੱਟੇ ਵਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ।

"ਹੈਂ! ਇਥੇ ਤਾਂ ਆਵਾ ਹੀ ਉੱਤਿਆ ਹੋਇਐ।" ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਬੁਝੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਹਰਦੇਵ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਸੌਢੇ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।

"ਮਾਮ. ਡਿਨਿਸ਼ਡ" ਬਾਬਰੂਮ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ। ਦਲਜੀਤ ਦੌੜੀ ਗਈ। ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਬੱਚੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਵਾਲ ਵੀ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ।

"ਪੈਮ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਅੰਕਲ, ਜਸਬੀਰ ਨੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈਲੋ ਕਰੋ।"

"ਤੇ ਜਸਬੀਰ, ਇਹ ਸਾਡੀ ਬੇਟੀ, ਪਰਮਜੀਤ ਹੈ।" ਦਲਜੀਤ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਵਾਈ।

"ਇਹ ਅੰਕਲ ਨਹੀਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਨ।" ਪੈਮ ਨੇ ਜਸਬੀਰ ਦੀ ਪੱਗ ਅਤੇ ਦਾੜੀ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਮਾਸੂਮਤਾ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਖਿਆ। ਜਸਬੀਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕੱਚਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਪੈਮ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਏ ਹੱਥ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚ ਲਏ। ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਉਸਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

"ਜਸਬੀਰ ਕੀ ਖਾਉ ਪੀਓਗੇ?" ਦਲਜੀਤ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਜਸਬੀਰ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੀ ਕਾਹੜ ਕੇ ਚਾਹ ਤੇ ਪਕੌੜੇ ਬਣਾ ਲੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਡਰਿੰਕ ਹੀ ਲਾਂਗੇ।" ਜਸਬੀਰ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਦਲਜੀਤ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹਰਦੇਵ ਆਪਣੇ ਤੇ ਰਣਧੀਰ ਲਈ ਸਕਾਚ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾੜੇ ਪਾ ਲਿਆਇਆ। ਦੋਵੇਂ ਪੀਣ ਲਗ ਪਏ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਕੋਲੋਂ ਉਸਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹੇ। ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਦਲਜੀਤ, ਜਸਬੀਰ ਲਈ ਚਾਹ ਤੇ ਪਕੌੜੇ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ।

"ਤੂੰ ਵੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਡਰਿੰਕ ਬਣਾ ਲੈ, ਡੇਲ।" ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਦਲਜੀਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

"ਭਾਬੀ ਜੀ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲੈ ਦੇ ਨੇ!" ਜਸਬੀਰ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਸਿਖਰਾਂ ਤੇ ਸੀ।

'ਰੋਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਪੀ ਲੈਂਦੀ ਐ।" ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪਕੌੜੇ ਅਤੇ ਚਾਹ ਜਸਬੀਰ ਦੇ ਸੰਘ ਵਿਚ ਫਸਣ ਲੱਗੇ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਦਮ ਘੱਟਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਰਦੇਵ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਟਾਕਰਾ, ਉਸਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਘਰ ਨਾਲ ਕਰਦਾ, ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਾ ਫਰਕ ਵੇਖਦਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਐਸੋ-ਇਸਰਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣੋਂ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਵਾਲ, ਅਜੀਬ ਨਾਮ ਅਤੇ ਜਨਾਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁੱਖੀ ਹੋਣੋਂ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।

"ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਸਹਿਣ ਨਾ ਕਰਾਂਗਾ" ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਣਧੀਰ ਆਪਣੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਿਆ।

"ਵੇ ਇਥੇ ਹੀ ਪੈ ਰਹੁ, ਉਥੇ ਕਿਹੜੀ ਚੂੜੇ ਵਾਲੀ ਉਡੀਕਦੀ ਐ।" ਦਲਜੀਤ ਨੇ ਚੋਟ ਲਾਈ।

"ਭਾਬੀ, ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਚੂੜੇ ਵਾਲੀ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਖਾਉਂ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਜਾਏ।" ਰਣਧੀਰ, ਦਲਜੀਤ ਦੇ ਹੁਸਨ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮੰਨਦਾ ਸੀ।

"ਵੇ ਕੋਈ ਛੜਾ ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਭਾਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦਏ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।" ਸਾਰੇ ਦਲਜੀਤ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ। ਰਣਧੀਰ ਉਥੇ ਹੀ ਸੌਣਾ ਮੰਨ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ, ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਘੁੰਮਾਉਣ, ਲਾਗੇ ਦੀ ਇਕ ਝੀਲ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਜੁਲਾਈ ਦਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਝੀਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਨਹਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਮੋਟਰਬੋਟਾਂ ਤੇ

ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਕੋਲਿਆਂ ਤੇ ਮੀਟ ਭੁੰਨ ਭੁੰਨ ਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਬੀਅਰ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘਾਹ ਤੇ ਲੋਟੀਆਂ ਗੋਰੀਆਂ ਧੁੱਪ ਸੇਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਦੂਰੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੱਪਣਗੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜ ਰਹੇ ਸਨ । ਲੋਕੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ । ਇਸ ਆਨੰਦਮਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਜਸਬੀਰ ਜਿਵੇਂ ਗੁਵਾਚ ਹੀ ਗਿਆ । ਉਹ ਝੀਲ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਖੜਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਤਿੱਖੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਚੌਂਕ ਪਿਆ ।

“ਕੀ ਤੂੰ ਕੋਈ ਜਾਦੂਗਰ ਹੈਂ ? ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੋਰਾ ਬੱਚਾ ਬੜੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਨਾਲ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਅੰਗੂੜੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

“ਕੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਭੰਗ ਜਾਂ ਚਰਸ ਹੈ ?” ਇਕ ਹੋਰ 20-22 ਸਾਲ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ।

ਜਸਬੀਰ ਇਹਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਤੇ ਬੌਂਦਲਾ ਜਿਹਾ ਗਿਆ । ਉਹ ਅਜੇ ਸੰਭਲਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਇਕ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਜਸਬੀਰ ਕੋਲ ਆਕੇ ਵਿਅੰਗ ਕੀਤਾ ।

“ਉਮੀਦ ਹੈ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸੱਟ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਪੱਟੀ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਆਖ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਭਜਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ।

“ਇਹ ਲੋਕ ਕਿੰਨੇ ਵਾਹਿਯਾਤ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਿੰਨੀ ਮਹਾਨ ਕੌਮ ਹੈ । ਨਾ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਾਉਪੁਣਾ, ਨਾ ਓਪਰੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ । ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਪੱਛਮ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਸੱਭਿਆ ਹਨ । ਸੁਵਾਹ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ !” ਜਸਬੀਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਸਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

‘ਸ਼ਾਇਦ ਇਹਨਾਂ ਔਕੜਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਰਦੇਵ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਕੇਸ ਕਟਾ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣਾ ।’

ਜਸਬੀਰ ਦੀ ਸੋਚ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦੀ ਗਈ ।

‘ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਮਰਦਾਗਨੀ ਐ ਕਿ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ ਹੀ ਬਦਲ ਲੈਣ । ਝੱਟ ਹੀ ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਆਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਕੜਾ ਕੀਤਾ ।

‘ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਝੱਟ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਔਕੜਾਂ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਤੇ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਭੁੱਲਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਵੇ ਜਾਂ ਅਸੂਲ ਤਿਆਗਣੇ ਪੈਣ । ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਹਰਗਿਜ਼-ਹਰਗਿਜ਼ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ । ਜਸਬੀਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਡੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ।

ਬੜਾ ਚਿਰ ਝੀਲ ਤੇ ਕੱਟ ਕੇ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਘਰ ਆ ਗਈ ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੌਣ ਦੀ ਸੰਗਰਾਦ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਸੀ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਚਲੇ ਗਏ । ਉਥੇ ਲੱਗ ਭੱਗ ਪੰਜ ਸੌ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 8-10 ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪੱਗਾਂ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਅੱਧਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜੂੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਿਰਫ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਾਤਰ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਹੀ ਸਨ । ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਜਸਬੀਰ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਕਿਵੇਂ ਲੜੇਗਾ । ਉਸਦਾ ਮਨ ਕੁਝ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਦੋ ਕੁ ਹਫ਼ਤੇ ਹੋਰ ਲੰਘ ਗਏ । ਜਸਬੀਰ ਹੁਣ ਘੱਟ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ । ਉਸਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕੁਝ ਘੱਟ ਬੱਝਲ ਜਾਪਣ ਲੱਗਾ । ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਖਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਮੁਲਕ ਸੁਵਰਗ ਲਗਦਾ, ਪਰ ਜਦ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਵਰਗ ਝੱਟ ਹੀ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ । ਜਦ ਹਰਦੇਵ, ਦਲਜੀਤ ਅਤੇ ਰਣਧੀਰ, ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । ਵਿਹਲ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਭਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ । ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਬਾਹਰ ਜਾਣੇ ਵੀ ਝੱਕਦਾ ਸੋ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਗਿਆ । ਵੈਸੇ ਵੀ ਉਹ ਹਰਦੇਵ ਹੁਰਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਹੋਰ ਬੋਝ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦ ਹਰਦੇਵ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਿਆ ।

“ਓਇ ਤੂੰ ਅਜੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਰ ਐਸ ਕਰ ਲੈ । ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੰਮ ਦੀ ਕਚਨੈਂ । ਫਿਰ ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸਣੈਂ ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਐ, ਭਾਜੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਵਿਹਲਾ ਘਰ ਕੀ ਕਰਿਆਂ ਕਰਾਂ ? ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਈ ਨਹੀਂ । ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਸਮਾਂ ਚੰਗਾ ਲੰਘੂ, ਇਕ ਇਸ ਮੁਲਕ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਪਤਾ ਲੱਗੂ । ਨਾਲੇ ਆਖਿਰ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਈ ਸਰਨੈਂ ।”

“ਚੰਗਾ । ਰਣਧੀਰ ਨੂੰ ਦੋ ਛੁੱਟੀਆਂ ਨੇ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਊ ।”

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਰਣਧੀਰ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਕੰਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲ ਗਏ । ਜਸਬੀਰ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਸੀ, ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ । ਪਰ ਉਸਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ । ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖੱਜਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਕਿਤਿਉਂ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਵੀ ‘ਹਾਂ’ ਨਾ ਹੋਈ । ਉਸਨੂੰ ਖਿੜ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਹਦੇ ਹੁਨਰ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਵਾਲ ਨਾ ਪੁੱਛਿਆਂ । ਸਿਰਫ ਉਸਦੀ ਪੱਗ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੁਵਾਲ ਪੁੱਛ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ । ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਥੱਕ ਕੇ ਉਹ ਘਰ ਆ ਗਏ ।

ਅਗਲਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਵੀ ਇੰਜ ਹੀ ਬੀਤ ਗਿਆ । ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾਂ ਮਿਲਿਆ । ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਉਹਨੂੰ ਸਧਾਰਣ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਦੀ ਆਸ ਵੀ ਪੁੰਦਲੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਪੀ । ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਾਯੂਸ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਸਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਤੇ ਖਿੜ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ਉਸਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇਣ

ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 'ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਇਹ ਲੋਕ ! ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। 'ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਸਤਿਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦ ਕੰਮ ਲੈਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅਸਾਮੀ ਭਰੀ ਗਈ। ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿਲੇ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਪਸੰਦ ਨੇ, ਫਿਰ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ? ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਕੇਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਟਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ ? ਇਹ ਸੋਚ ਆਉ ਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੱਕ ਕਾਂਝਾ ਛਿੜ ਗਿਆ।

'ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਘਟੀਆ ਕੰਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।' ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਕੋਸਣ ਲੱਗਾ।

ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋਰ ਬੀਤ ਗਏ। ਐਤਕਾਂ ਹਰਦੇਵ ਨੂੰ ਦੋ ਛੁੱਟੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਨਿਕਲ ਪਿਆ। ਦਿਨ ਭਰ ਦੀ ਦੌੜ ਭੱਜ ਅਤੇ ਦਰਜਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਵੀ 'ਨਾਂਹ' ਹੀ ਪੱਲੇ ਪਈ। ਹਰਦੇਵ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਾਂਹ ਦਾ ਯਕੀਨ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਡਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਨਾ ਹੀ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਣਧੀਰ ਆਪਣੇ ਦੋ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਹਰਦੇਵ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ।

'ਕਿਉਂ ਜਸਬੀਰ, ਕੋਈ ਕੰਮ ਮਿਲਿਆ ?' ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

'ਨਹੀਂ।' ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਇਕ-ਅੱਖਰੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਤਰ 'ਚੋਂ ਮਾਯੂਸੀ ਦੀ ਝਲਕ ਸਾਫ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

'ਬਾਈ, ਕੇ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਟੋਲਦਿਆਂ ?' ਬਠਿੰਡੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੇਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

'ਹਫ਼ਤਾ ਕੁ ਹੋ ਗਿਆ।' ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

'ਮੇਰੇ ਆਰ, ਤੁਸੀਂ ਬਾਈ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਨੇਡਾ ਤਾਂ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦੇ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਈ ਕੰਮ ਤੇ ਝੋਕ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਓ।' ਸਮਾਣੇ ਵਾਲੇ ਨਫ਼ਤਰ ਨੇ ਹਰਦੇਵ ਨੂੰ ਨਿਹੋਰਾ ਮਾਰਿਆ।

'ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਬਥੇਰਾ ਆਖਿਆ ਬਈ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਰ ਫਿਰ ਤੁਰ ਲੈ, ਪਰ ਇਹ ਆਪ ਈ ਕਾਹਲਾ ਪਿਆ ਹੋਇਐ ਅਖੇ ਵਿਹਲਿਆਂ ਟੈਮ ਨਹੀਂ ਕੱਟਦਾ।' ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਗਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਕੀ ਪਾਉਂਦਿਆ ਆਖਿਆ।

'ਬਾਈ ਪੱਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਮਿਲਣਾ ਤਾਂ ਖਾਸਾ ਅੱਖੇ।' ਗੁਰਮੇਲ ਨੇ ਪੈਂਗ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਿਆ।

ਰਣਧੀਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਹੀ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਪੱਗ ਉਤਾਰਣ ਲਈ 'ਸਮਝਾਉਣ'।

'ਹਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਖਾ ਪਰ ਇੰਨੀ ਛੇਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੱਗ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਦਾ।'

ਜਸਬੀਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਇੰਨੀ ਛੇਤੀ' ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਜਸਬੀਰ ਦਾ ਮਨ ਡੋਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ 'ਸਮਝਾਉਣ' ਤੇ ਮੰਨ ਜਾਵੇਗਾ।

'ਬਾਈ ਜੇ ਤਾਂ ਦੇਰ ਨਾਲ ਲਾਹੁਣੀ ਐ' ਤਾਂ ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਲਾਹ ਦੇਹ। ਗੱਠਿਆਂ ਦੇ ਚੋਰ ਵਾਂਗ, ਗੱਠੇ ਅਤੇ ਛਿੱਤਰ ਖਾ ਕੇ ਜੂ ਜਿਹਲ ਕੱਟਣੀ ਐ, ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਕੱਟ ਲੈ। ਨਾਲੇ ਬੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਐ, 'ਜਿਹਾ ਦੇਸ, ਤਿਹਾ ਭੇਸ।' ਇਸ ਦੇਸ ਆ ਕੇ ਤਾਂ ਬਾਈ, ਉਹੋ ਈ ਭੇਸ ਠੀਕ ਰਹ ਜਿਹੜਾ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਐ। ਨਫ਼ਤਰ ਨੇ ਡੂੰਘੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ।

'ਛੋਟੇ ਭਾਈ, ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕੇਸ ਕਟਾ ਲਏ ਤੀ।' ਕੋਲੋਂ ਗੁਰਮੇਲ ਬੋਲਿਆ।

'ਇਉਂ ਕਹਿਕੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਨਾਂ ਕਰੋ। ਕਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ 'ਤੋਂ ਜਾਨ ਵਾਰਨਾ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਸਾਡਾ ਜੂਠੇ ਡਾਲਰਾਂ ਲਈ ਤਰਲੇ ਮਾਰਨਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਤੀ ਗਰਜ਼ ਲਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਟਾਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਟਾਏ ਸਨ ਪਈ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਜਿੰਦਾ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਸਕਣ। ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਰੀਏ ?' ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

'ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਵੇਖਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇਹ ਸਹਿਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਰਹਿਕੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਕੇਸ ਕਟਾਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੀਣਤਾ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਢਾਰਸ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗੇ ਨੇ।

'ਮੇਰੇ ਆਰ ਕਾਰਨ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣੇ ਗੁਨਾਹ ਐ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਵੀ ਉਨਾਂ ਈ ਤੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਸਾਡਾ।' ਨਫ਼ਤਰ ਨੇ ਗੁਰਮੇਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ, ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸਰੀਰਕ ਤਬਦੀਲੀ ਹੇਠ ਲੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ।

ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਲਮਕਦਿਆਂ ਵੇਖ, ਦਲਜੀਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਨਸੱਈ ਸਨ। ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵਿਸਕੀ ਪੀ ਲਈ ਸੀ। ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਬਾਈ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਸਬੀਰ ਵੀ ਲੇਟ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੌਂ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਬਹਿਸ ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ। 'ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਲਤ ਹਨ, ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਸੋਚਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ।' ਜਸਬੀਰ ਨਿਰਣਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕਦੋਂ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਹਰਦੇਵ ਫਿਰ ਜਸਬੀਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਸੁੰਮਾਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਕੰਮ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕੰਮ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕੰਮ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅੱਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਾਲਕ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਦਾਂ ਵੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ

ਆਦਮੀ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਹਰ ਲੱਤ ਨੂੰ ਝੱਟ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਫਰਸ਼ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਿਆਂ, ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨ 'ਚੋਂ' ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਕਰੰਟ ਪਿਆ। ਉਸਨੇ ਝਕਦਿਆਂ-ਝਕਦਿਆਂ, ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਵੀਂ ਮਸ਼ੀਨ ਲੈ ਦਿੱਤੀ। ਜਸਬੀਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਥੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਕਦਰ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਕਈਆਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਵੀ ਕਿੰਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਵੀ ਜਸਬੀਰ ਇਸ ਕੰਮ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਬਰੂਮ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸਦੇ ਹੰਝੂ ਵਗ ਤੁਰੇ। ਰੋ ਪਿੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਵਿਚ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਜਸਬੀਰ ਸਿਆਂ, ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬਾਬਰੂਮ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਰਹੇਂਗਾ?” ਇਕ ਦਿਨ ਜਸਬੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਕਿਤੇ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਵਾਹੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਕੀ ਘਾਟਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਤੇ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਤਿੰਨ ਨੌਕਰ ਸਨ। ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਸੀ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਲਾਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਘਟੀਆ ਕੰਮ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਕਿਤੇ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ।

‘ਪਰ ਉਥੇ ਜੋ ਕੁਝ ਇਕ ਲੱਖਪਤੀ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਥੇ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਥੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜੋ ਕਦਰ ਕੀਮਤ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਜਿੰਨੀ ਕਦਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨੀਂ ਬੇਕਦਰੀ।’ ਜਸਬੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੱਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਘਾਟ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ‘ਵਧੀਆ’ ਕੰਮ ਦੀ।

“ਜਿਹਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਘਰ ਨੇ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਐਸ਼-ਅਰਾਮ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕੀ ਵਧ ਹੈ?” ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਪੱਖ ਭਾਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

‘ਵੱਧ ਨਹੀਂ, ਘੱਟ ਹੈ।’ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ।

‘ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਨਹੀਂ, ਪੱਗ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਲੰਮੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ।’

‘ਫਿਰ ਮੈਂ ਵੀ ਕੇਸ ਕਟਵਾ ਦਿਆਂ?’

‘ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਸੌ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।’

‘ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ? ਫਿਰ ਜਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬਾਬਰੂਮ ਸਾਫ਼ ਕਰੀ ਜਾਹ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਚਲਾ ਜਾਹ।’ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਸਬੀਰ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੇਲ ਅਤੇ ਨਛੱਤਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਬਹਿਸ, ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਘੁੰਮ ਗਈ।

“ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਤਾਂ ਬੋਧਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾਲੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੂਰਖ ਥੋੜ੍ਹੇ ਨੇ ਜੋ ਕੇਸ ਕਟਾਈ ਫਿਰਦੇ। ਉਂਜ ਵੀ ਬਾਕੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖ ਨੇ—ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਐ। ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਕੇਸ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਤਾਂ ਕਈ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।” ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅੱਗੇ ਜਸਬੀਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਇਵੇਂ ਘੁਲ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖੰਡ।

‘ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ?’ ਇਸ ਡਰ ਨਾਲ ਜਸਬੀਰ ਦੇ ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਹੋ ਗਏ।

‘ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ? ਨਾਲੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਤਾਂ ਪਿਉ ਹਨ।’ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਫਿਰ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਫਿਰ ਜੇ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣੇ ਹੀ ਨੇ ਤਾਂ ਚੇਰ ਕਿਉਂ? ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਟਾ ਦਿਆਂ?”

‘ਸ਼ਾਬਾਸ਼! ਇਹ ਹੈ ਸਿਆਣਾ ਫੈਸਲਾ।’ ਜਸਬੀਰ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅੱਗੇ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਸਬੀਰ ‘ਬਾਰਬਰ’ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸਟਾਇਲ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਤਰ ਸਨ। ਰਣਧੀਰ ਉਸਨੂੰ ਭਰੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਰੈਂਡੀ ਨਾਲ ਜੈੱਸੀ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

(GRANDE PRAIRIE, ALBERTA)

KESRI

SWEETS & RESTAURANT LTD.

Retailer & Wholesaler

*We Cater for
Weddings & Parties*

1424 GERRAND ST. EAST
TORONTO, ONT. M4L 1Z6
Tel. 466-0173

PANDIT JAITLY ASTROLOGER

For Your:

- HOROSCOPIC ANALYSIS
- JANAM PATRIKA
- PAST, PRESENT & FUTURE
PROBLEMS or DECISIONS
- MARRIAGE MAHURAT
- MONEY INVESTMENT DECISIONS
- etc....

FOR INFORMATION AND APPOINT-
MENTS
PLEASE CALL 416-243-9042 or
245-5422

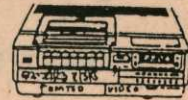
ਜ਼ੋਤਸੀ ਪੰਡਿਤ ਜੋਤਲੀ ਜੀ

UNITED

VIDEO

WE RENT & SELL

HINDI & PUNJABI MOVIES

ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਧਾਰਮਕ ਤੇ
ਗੈਰ ਧਾਰਮਕ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ
ਉਰਜਨਲ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮਾਂ
ਖਰੀਦੋ ਚਾਹੋ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਵੋ

ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵੀਡੀਓ, ਦੀ ਮੁਕੰਮਤ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਵੀਡੀਓ
ਸਾਥੋਂ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਮਿਲਦਾ ਹੈ

101 DUNDAS ST E UNIT 2
MISSISSAUGA, ONT., L5A 1W7
TEL: (416) 276-7775

UNITED

GET YOUR **INCOME TAX** PREPARED
PROFESSIONALLY
BY

CAN-AM TAX SERVICE LTD.

1275 JANE ST. (JANE AT WESTON), TORONTO

ACCOUNTING • BOOKKEEPING • CORPORATION TAX

PHONE:

(416) 243-2912

(416) 247-8527

ਕਹਾਣੀ

ਜੈਲਦਾਰੀ

ਤੇਜ ਸੰਧੂ "ਸਮਾਧਵੀ"

ਸੁਣਾ ਬਈ ਲਾਣੇ ਦਿਆ ਮੋਢੀਆ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਕਿਵੇਂ ਚਲਦਾ ਕੰਮ ਧੰਦਾ, ਤੇਰੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਚਾਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਸਦੇਵ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਗਾਰਡਨ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ —

ਹਾਲ ਚਾਲ ਤਾਂ ਸਾਥੀ (ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਥੀ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਦਾ) ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਈ ਐ, ਸਿਹਤ ਕੁਸ਼ ਦਿਲੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ, ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬੜਾ ਬਹੁਤਾ ਘਰੇ ਕੰਮ ਧੰਦਾ ਕਰਿਆ ਕਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ-ਤਕਾਲੀਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮੀਲ ਵਾਕ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਗਾਰਡਨ ਵਿਚੋਂ ਟਮਾਟਰ ਤੋੜਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਐਤਕੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿੰਘਣੀ ਵੀ ਫਾਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਤੀ, ਕੋਈ ਆਇਆ ਫੋਨ-ਫਾਨ ਜਸਦੀਪ ਦਾ ਐਬਸਫੋਰਡ ਤੋਂ, ਸੁਣਿਆ ਐਤਕੀਂ ਤਾਂ ਮੀਂਹ ਕਾਫੀ ਪਿਆ ਉਥੇ, ਬੇਰੀ ਬਹੁਤੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਦੱਸਦੇ ਐ ਜੰਤਾ ਵੀ ਬੜੀ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਆਈ ਹੈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਹਿੰਦੇ ਟਰੰਟੋ ਤੋਂ ਵੀ ਵੀ ਕੁਸ਼ ਫੈਮਲੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਫਾਰਮਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜੋ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਸਭ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰੀ ਤੀਂ ਵੀ ਗਈ ਤੈਨੂੰ ਦਿਸ ਪਈ, ਜਦ ਇਕ ਸਾਲ ਤੂੰ ਵੀ ਭੇਜੀ ਸੀ, ਉਹ ਤੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਕੁਝ ਤਲਖੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਨਹੀਂ! ਨਹੀਂ!! ਮੈਂ ਯਾਰ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਕਿਉਂ ਗਈ ਐ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹਰਜ਼ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਰੇ ਬੈਠੀਆਂ ਚਿਸਟਰਫੀਲਡ ਹੀ ਤੋੜਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਸਾਥੀ! ਸਿਕਨਿਸ ਦੀ ਚੈਕ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੰਮ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਯਾਰ! ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੇਰੀ ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ। ਹੋਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵੀਕਾਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਆ-ਈ ਜਾਣਾ ਉਸ ਨੇ, ਪਰ ਹੈ ਬੜਾ ਔਖਾ ਨਿਆਣੇ ਵੀ ਆਪ ਦੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੱਜ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਹੋ ਹੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕਮਾਉਣੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਹੈਗੇ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ, ਚਲ ਮਗਰੋਂ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਅਨਏਮਲੁਆਏਮਿੰਟ ਤਾਂ ਲਉ, ਕੁਝ ਮੇਰੀ ਸਿਕਨਿਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਜਾਰਾ ਹੋਈ ਜਾਉ। ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੀ ਨਾ ਭੇਜਦਾ, ਅੱਗੋਂ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਅਗਾਂਹ ਕੀ ਬਣ ਜਾਉ, ਬੱਸ ਇਹੋ ਇਕ ਘਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਝੁੰਗੇ ਵਿਚੋਂ ਬਣਿਆ ਹੁਣ ਤੀਕ—

ਕਿਉਂ ਕੁੱਝਰ ਤੋਲਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਚੇ ਹਨ ਉਹ ਪੈਸੇ ਕਿਧਰ ਨੂੰ ਗਏ, ਬੈਂਕਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ। ਐਲੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਟੈਲੂ ਨੇ ਟਕੌਰ ਕੀਤੀ।

ਆਹੋ! ਆਹੋ!! ਝੂਠ ਮਾਰਦੇ ਬਈ ਕੋਈ ਉਧਾਰੇ ਨਾ ਮੰਗ ਲਵੇ, ਪੁਰਾਣੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤੇ ਬੰਦਿਆਈ ਜਾਂਦੀ ਐ, ਮੈਂ ਵੀ ਟੈਲੂ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਜਸਦੇਵ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਮੈਂ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਸਦੇਵ ਦੀ ਟਾਉਨ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪੈਸੇ ਵਲੋਂ ਵੀ ਹੱਥ ਸਖਾਲਾ ਸੀ, ਚੰਗਾ ਸਰਦਾ ਪੁਜਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇੰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਲੋਕੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਸਾਡਾ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ, ਪੈਸੇ ਧੋਲੇ ਦਾ ਦੇਣ ਲੈਣ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਰਗ ਰਗ ਤੋਂ ਪਛਾਣੂ ਸੀ।

ਦੇਖ ਲੈ ਸਾਥੀ! ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਸਿਰੁਏਸ਼ਨ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਲੋਕੀਂ ਪਤਾ-ਨੀ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਐ ਖਨੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪੈਸੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿੰਗੜ ਜਿਹੇ ਹੀ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਹੁਣ ਭਣੇਈਏ ਕੋਲ ਖੜਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਈ ਅੱਗੋਂ ਸਲੋਕ ਸੁਣਨੇ ਪੈਣਗੇ, ਰੰਨ ਨਾ ਕੰਨ, ਛੜਾ ਛਾਟ ਸਾਲਾ ਕਿਵੇਂ ਐਲੀਆ ਕੱਛਦਾ ਫਿਰਦੇ। ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਛੱਡਿਆ ਇਥੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਖੇਹ ਖਾਂਦਾਂ ਫਿਰਦੇ, ਕਿਥੋਂ ਕੰਜਰ ਮੱਥੇ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਕਾਲੀਂ ਰੋਟੀ ਵੀ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਲੱਗਨੀ, ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਟੈਲੂ ਤੇ ਇਕੋ ਸਾਹੇ ਦਿਲ ਦਾ ਗੁਬਾਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।

ਠੀਕ ਹੈ! ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ, ਜੇ ਲੋਕੀਂ ਸਮਝਦੇ ਐ ਤਾਂ ਸਮਝਣ ਦੇ, ਮੁਫਤ ਦਾ ਰੋਅਬ ਬਣਿਆਂ ਜਰੂਰ ਗੁਆਉਣਾ ਤੂੰ। ਜਿਵੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੈਲਦਾਰਾਂ ਦਾ ਦਬ-ਦਬਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਘਰੋਂ ਕੁਲ੍ਹੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਟਾਊਨ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਜੈਲਦਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬੜਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੈਲਦਾਰਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਧੂੰਆਂ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸੁਖ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਹੈ।

ਚੱਲ ਅੰਦਰ ਬੈਠੀਏ! ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਚਾਹ ਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੀਨੇ ਐਂ, ਮੇਰਾ ਵੀ ਸਿਰ ਦੁਖਦਾ — ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੀ ਬਾਲਟੀ ਚੁਕਦੇ ਹੋਏ ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਕਿਹਾ —

ਟਮਾਟਰ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਬਈ ਜੈਲਦਾਰਾਂ ਆਲੇ ਈ ਐ, ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਤਾਂ ਪੌਂਡ ਪੌਂਡ ਦੇ ਹੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਲੱਗਦੇ ਹੈ (ਜੈਲਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਉਹ ਬੌੜਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸਕਰਾਇਆ)।

ਉਹਨੇ ਬੌੜਾ ਜਿਹਾ ਪਾਣੀ ਪਤੀਲੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਸਟੋਵ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਕਪੜੇ ਬਦਲਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਮੁੜ ਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਉਬਲ ਉਬਲ ਕੇ ਕਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਵੀਡੀਓ-ਟੇਪ ਕੋਲ ਪਈ ਮੂਵੀ ਦੇਖ ਕੇ, ਮੈਂ ਟੀ. ਵੀ. ਆਨ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣ ਬੈਠ ਗਿਆ।

ਕਿਵੇਂ ਸਾਥੀ! ਚਾਹ ਪੀਣੀ ਜਾਂ ਚਾਕਲੇਟ-ਟੀ ਉਸ ਕਬੱਡ 'ਚੋਂ ਦੋ ਕੱਪ ਕੱਢਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ — ਕੇਰਾਂ ਪੀ ਕੇ ਤਾਂ ਦੇਖੀਂ ਬੈਜਾਂ ਬੈਜਾਂ ਹੋ ਜਾਊ।

ਲਿਆ ਤੇਰੀ ਚਾਕਲੇਟ-ਟੀ ਹੀ ਪੀ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਐ ਮੈਂ ਦੋ ਚਮਚੇ ਕੱਪ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਓਏ! ਦੋ ਚਮਚੇ, ਇਕ ਚਮਚਾ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਮਾਮਾ ਹੀਰ ਦਿਆ ਪਰਾਈਸ ਨੀ ਦਿਸਦੀ, ਸਾਢੇ ਪੰਜਾਂ ਡਾਲਿਆਂ ਦਾ ਡੱਬਾ ਆਉਂਦਾ, ਪੂਰਾ ਡੱਬਾ ਇਕ ਵੀਕ ਦੇ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਚਾਹ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਤੇਰੇ ਲਈ ਠੀਕ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਨੈਕਟੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਚਾਹ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾਂ ਵੀ ਸੁਆਦ ਲੱਗਦੀ ਐ, ਐਵੇਂ ਹੁਣ ਤੀਕ ਭੁੱਲੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਚਾਹ ਵਾਲੀ ਭਲ ਵੀ ਪੂਰੀ, ਸਿਹਤ ਲਈ ਵੀ ਚੰਗੀ। ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਗੁਣ ਗਿਣਾਵਾਂ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਸੌਚ ਸਮਝ ਕੇ ਲਿੰਮਟ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਨਹੀਂ ਦੋ ਚਮਚੇ ਕੱਪ ਵਿਚ ਪਾਓ ਅਤੇ ਸੜਾਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਜਾਓ।

ਕਿਉਂ ਮਰਨ ਲੱਗਿਆਂ — ਜੇ ਪੀਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੁਣ ਨੂੰ ਬੋਤਲ ਬੰਨੇ ਲਾ ਦੇਣੀ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਮਰ੍ਹੇ ਮਰ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਭਹਿਨਾਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ, ਐਵੇਂ ਜੈਲਦਾਰੀ ਖਿਤਾਬ ਤੇ ਧੱਬਾ ਲਾਉਨੈਂ।

ਸਾਥੀ ਛੱਡ ਯਾਰ! ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਹਾਸਾ ਰਿਹਾ, ਇਕ ਸਲਾਹ ਦੇਹ, ਮੇਰਾ ਇਰਾਦਾ ਬੇਸਮਿੰਟ ਕਰਾਏ ਤੇ ਦੇਣ ਦਾ। ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਗੁੱਡ ਸਾਈਜ਼ ਦਾ ਲਿਵਿੰਗ-ਰੂਮ ਹੈ। ਕਿਚਨ ਕਵਰਡ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਣੇ ਪਏ ਹਨ ਚੱਕ ਕੇ ਲਾ ਹੀ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਹੈਥੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਕੇ ਕਿਚਨ ਸੈਂਕ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ, (ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਪਾਈਪ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ) ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣਾ, ਉਹੋ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਯਾਰ-ਬੇਲੀ ਐ, "ਘੁੰਮਰਾਲੀ ਵਾਲਾ ਮੀਤ" ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਪਾਈਪ ਜੋੜ ਦੇਣੇ ਐ। ਬਾਥਰੂਮ ਬਣਿਆ ਹੀ ਹੈ, ਡਾਲਾ ਮੇਰਾ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸੌ ਖਰਚ ਆ ਜਾਊ ਪਰ ਰੈਂਟ ਤਿੰਨ ਸੌ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਡੁੱਕੀ ਜਾਊ।

ਸਕੀਮ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਲੱਗਦੀ ਐ, ਬੈਂਡਰੂਮ ਵੀ ਤਿੰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵਿੰਡੋ ਇਕ ਬੈਂਡਰੂਮ ਵਿਚ ਹੀ ਆਊ, ਬਾਕੀ ਦੋ ਤਾਂ ਹਨੇਰ ਕੋਠੜੀਆਂ ਹੀ ਬਨਣਗੀਆਂ, ਮੈਂ ਡੂੰਘੇ ਬੇਸਮਿੰਟ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਪੁਰ ਲੰਮੀ ਕੱਪ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ।

ਚੱਲ ਹੋਰ ਵੀਹ ਡਾਲੇ ਰੈਂਟ ਘੁੱਟ ਲੈ ਲਊਂ, ਪਰ ਇਧਰੋਂ ਤਾਂ ਦੇਖ ਸਾਰੇ ਟਾਊਨ ਦਾ ਵੀਉ ਦਿੱਸਦਾ, ਇਹ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਵੀਉ, ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲ ਦੀ ਟਾਪ ਤੇ ਘਰ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸੌਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਵੱਡਿਆ ਜੈਲਦਾਰਾ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਐਵੇਂ ਫਸੇ ਨੇ ਮਾਰ ਖਾਧੀ ਸੀ, ਦੋ ਸਾਲ ਤੂੰ ਮਗਰਲੀ ਯਾਰਡ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ, ਜਦੋਂ ਆ ਕੇ ਦੇਖੀਦਾ ਸੀ ਇਥੇ ਮਗਰੇ ਹੀ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੀ ਸ਼ਰਟ, ਉਹੋ ਹੀ ਪੈਂਟ ਤੇਰੇ ਪਾਏ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਟਾਊਨ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਇਥੇ ਘਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਛੋੜਿਆ।

ਵੱਡਿਆ ਚੁਸਤਾ! ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕੰਮ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਇਥੇ ਕੀ ਇੱਜਤ ਹੈ, ਵੇਹਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਘਰੇ ਵੀ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਮਿੰਟੀ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿੰਨਾ, ਆਈਂ ਕੇਰਾ ਯਾਰ! ਪਾਣੀ ਚਿਉਂਦਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਹਿ ਕ੍ਹਾ ਕੇ ਟੰਕਾ ਜਿਹਾ ਲੁਆਈ, ਆਈਂ ਕੇਰਾਂ ਇਹ ਕਰਨਾ, ਆਈਂ ਕੇਰਾਂ ਉਹ ਕਰਨਾ, ਸਾਲੇ ਕੇਰਾਂ ਕੇਰਾਂ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ, ਜਸਦੇਵ ਇਕੋ ਸਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿ ਗਿਆ।

ਚੰਗਾ ਭਾਅ ਜੀ! ਜਿੰਦਾਂ ਤੂੰ ਕਹਿੰਨਾ ਉਦਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਤੇਰੀਆਂ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ, ਮੇਰਾ ਮੱਕੀ ਦਾ ਆਟਾ ਤੇਰਾ ਜੁਆਰ ਦਾ ਆਟਾ, ਮੇਰਾ ਘਿਉ ਤੇਰਾ ਘੀ, ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਲਾ ਤੇਰਾ ਗੱਬੇ, ਹੋਰ ਦੱਸ ਕੀ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਵੀ ਤੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਕੱਢੇ ਸਭ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

ਹਾਂ-ਹਾਂ-ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਈ ਨਾ ਗੱਲ ਬੱਸ ਕੇਰਾਂ ਜਮਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੀ ਫਿਰ ਸਾਂਗ ਲਾ ਗਿਆ।

ਸਾਡਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸੁਗਲ ਸੀ। ਪਰ ਤੀਜੇ ਬੈਠੇ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੱਟ ਹੀ ਬੋਲਦੇ, ਜੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਫਸ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਅੱਖ ਦੱਬ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਜਾਂਦੇ।

ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਕਿ ਉਪਰਲਾ ਸਾਰਾਂ ਰੈਂਟ ਤੇ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਥੱਲੇ ਬੇਸਮਿੰਟ ਵਿਚ ਆਪ ਰਹਿ ਲਈਏ, ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਦੁਬਾਰਾ ਰੁੱਖ ਮੋੜਿਆ।

ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਉਪਰੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸੌ ਡਾਲਰ ਆਊ, ਥੱਲੇ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਤੁਹਾਡਾ ਸਰ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਹਦੀ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਰਲਾਈ।

ਸਾਥੀ ! ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਦਿਸਦੀ ਐ, ਨਿਆਣੇ ਥੱਲੇ ਲਈ ਨੱਕ ਬੁੱਲ ਮਾਰਨਗੇ, (ਉਹ ਨਿਆਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇਸਮਿੱਟ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਛ ਚੁਕਾ ਸੀ) ਚਲੋ ਦੇਖੋ ਕੀ ਬਣੂਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਥੱਲਿਆਂ ਤਿਆਰ ਜਰੂਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ।

ਤਾਂ ਫਿਰ ਇੱਦਾਂ ਕਰ, ਜੋ ਕੁਝ ਹੈਗਾ ਹੈ ਓਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੇ, ਨਿਆਣੇ ਵੀ ਖੁਸ਼, ਜੈਲਦਾਰੀ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖ, ਰੈਂਟ ਦੀ ਮਾਰ ਦੂਈ, ਮੈਥੋਂ ਫਿਰ ਕਹਿਣੋ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ ।

ਟਨ...ਟਨ...ਟਨ...ਘਰ ਦੀ ਬੈੱਲ ਖੜਕੀ, ਜਦ ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਡੋਰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਦੋ "ਸਿੰਘਾਂ" ਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ" ਬੁਲਾਈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਟਾਊਨ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਮੋਨਾ "ਸਿੰਘ" ਹਰਬੀਰ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੂੰਹ ਮੱਥੇ ਲਗਦਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਮਿੱਤਰਾਂ ਅੱਜ ਖੈਰ ਨਹੀਂ ਉਗਰਾਹੀ ਵਾਲੇ ਲੱਗਦੇ ਐ । ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ !! ਕਰਦੇ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ । ਕਿਉਂ ਬਈ ! ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸੋ ਖਾਓ ਪੀਓਗੇ ਕੀ, ਕੋਈ ਸੰਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਫਰਿਜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਸਭ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਮੈਂ ਜਰਾ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਆਉਣੇ, ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ।

ਨਹੀਂ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖਾ ! ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਛਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਏ ਹਾਂ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਰਬੀਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੂਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਟਾਊਨ ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਉਦਮ ਦਿੱਤਾ ਸੋ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨੋ ਭਾਵ ਦੱਸਿਆ ।

ਖਾਲਸਾ ਜੀ ! ਆਪਣੀ ਆਬਾਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੈ, ਟਾਊਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਛੋਟਾ ਹੀ ਹੈ, ਮਸਾਂ ਉਥੇ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਫੈਮਲੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਇੰਨੀਆਂ ਫੈਮਲੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਐਡਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਹਾਲ ਵਗੈਰਾ ਰੈਂਟ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੋ । ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬੀੜ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਹੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਘਰੇ ਹੀ ਹਰ ਸੰਭੋ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੋ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰਲਿਆ ਮਿਲਿਆ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ।

ਕੋਈ ਹੋਣਗੀਆਂ ਵੀਹ-ਪੱਚੀ ਫੈਮਲੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ, ਬੜਾ ਔਖਾ ਜੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਨਾ, ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀ ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇ ਟਾਊਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸੌ ਡਾਲਰ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲਾਇਆ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ । ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਅੱਜ ਤਾਂ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਗੇ ।

ਧਾਰ ਚਿਰ ਨਾ ਲਾਓ ! ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਘਰੀਂ ਵੀ ਜਾਣੈਂ, ਡਾਲਾ ਸਵਾ-ਸਵਾ ਮੈਂ ਕੱਢੇ ਹਰਬੀਰ ਨੇ ਦੇ-ਸੋਟਾ ਮਾਰਿਆ । ਆਹਾ ਕੱਟੋ ਜੀ ਰਸੀਦਾਂ ਹਰਬੀਰ ਨੇ ਨਾਲ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨਚੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਨਾ-ਜੀ-ਨਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਅਲੇ ਜਿਆਦਾ ਐ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਟੱਕ ਹੋਇਆ ਪਿਆ, ਸੋਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਬੀਲਦਾਰੀਆਂ ਦੇ ਖਰਚ ਦਾ, ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਹ ਡਾਲੇ ਲਿਖਿਓ ਜੀ, ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ ਹੀ ਲੇਖੇ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ ।

ਦੇਖੋ ਜੀ ਹੱਥ ਜੋੜੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਬੜੀ ਮਜਬੂਰੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਅਗਾਂਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਚਲੋ ਮੇਰੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕਵੰਜਾ ਡਾਲਰ ਲਿਖ ਲਓ, ਜਸਦੇਵ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

"ਨਹੀਂ ! ਨਹੀਂ !! ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਦੋਨੋਂ ਐਵੇਂ ਮਾਰਦੇ ਐ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਨਾ ਲਿਖੇ ਸਵਾ-ਸਵਾ-ਸੋ-ਹੀ ਅਤੇ ਕੱਟੋ ਰਸੀਦਾਂ । ਹਰਬੀਰ ਨੇ ਨਾ-ਮਾਨੂੰ ਵਾਲੀ ਅੜੀ ਹੀ ਫੜ ਲਈ ।

ਚੰਗਾ — ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਪਰ ਹੈ ਕੁਝ ਜਿਆਦਾ ਹੀ, ਜਸਦੇਵ ਨੇ ਖਾਲੀ ਚੈੱਕ ਫੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ।

ਲਿਆ ਬਈ ਤੂੰ ਵੀ ਕੱਢ ਕੰਮ ਨਿਬੜੇ ਵਿਚੋਂ ਹਰਬੀਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ।

ਜਸਦੇਵ ਵਾਲੀ ਚੈੱਕ ਤੇ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਭਰ ਲਓ, ਮੈਂ ਆਪੋ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਕਰ ਲਊਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਟੂਏ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਚੈੱਕ ਨਹੀਂ ਪਰ ਰਸੀਦਾਂ ਅੱਡੇ ਅੱਡ ਕੱਟ ਦਿਓ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਢਾਈ ਸੌ ਡਾਲਰ ਦੀ ਚੈੱਕ ਭਰੀ ਅਤੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ ।

ਕੱਢ ਓਏ ਪੈਸੇ ਵੱਡਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤੇ, ਇੰਨਾ ਉਗਰਾਹੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ, ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜਸਦੇਵ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਉਗਰਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਅੰਬਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ।

ਦੇਉ ਗਾ ਜਦੋਂ ਹੋਏ ਮੈਂ ਟਾਊਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣ ਲੱਗਿਆ । ਤੇਰੀ ਜੈਲਦਾਰੀ ਥੱਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਸਵਾ-ਸੋ ਥੱਲੇ ਰਗੜਿਆ ਗਿਆ ਜੇ ਘਰੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਗਾਂਹ ਪਿਛਾਂਹ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤੁਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ, ਕਈ ਐਵੇਂ ਹੀ ਦੇਸੋਂ ਮੂੰਹ ਚੁੱਕੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਦੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੋਢੀ ਦੱਸ ਕੇ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਫਲਾਣੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਦ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਰੱਬ ਹੀ ਇੰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਏ ।

ਚਲੋ ! ਕੋਈ ਵੱਸ ਐ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਦੋਹੋਂ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਇੰਨਾਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਰਹੇ ।

ਕਹਾਣੀ

ਮੁਕਤੀ

ਦੇਵ ਜਟਾਣਾ

ਇਕੱਠ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਵਧਦਾ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਫੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਇਕ ਘਰੋਂ ਦੂਜੇ ਘਰ ਖੜਕਦੀ ਗਈ। ਭੈਣ ਭਾਈ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤਦੇ ਗਏ।

ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਬੇਸ਼ਕ ਨਾ ਜਾਉ ਪਰ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ ਵੇਲੇ ਸਭ ਗੁੱਸੇ ਗਿਲੇ ਭੁਲਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਾਪ ਦਾ ਦਿਲ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਅਚਾਨਕ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ।

ਇਤਨੇ ਭਾਰੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਸਾਂ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਕਾ ਲਗਦਾ ਉਹ ਝੱਟ ਪੱਟ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਪੁਲ ਬੰਨਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ। "ਬੜੇ ਨੇਕ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸੀ, "ਕਿੰਨਾ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਂਝੀ ਸੀ" "ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ" ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਬੁਠ ਲੋਕ ਜਾਣਦਿਆਂ ਬੁਝਦਿਆਂ ਵੀ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ।

ਉਪਰਲੇ ਸਭ ਬੁਠਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਕ ਗੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਚੌਬਰਾਂ ਵਿਚ ਚੌਬਰ 'ਤੇ ਬੁੜ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਬੁੜ੍ਹਾ।

ਜਿਥੇ ਵੀ ਪੰਜ ਸੱਤ ਬੰਦੇ ਨਸਾ ਪੱਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚਾਹੁੰਦੇ.....ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਕ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੂੰਡੇ ਖੁੰਡੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਚਸਕਾ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ।

ਅਜ ਅਚਨਚੇਤ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਮਖਾਂ ਅਜੇ ਪਰਸੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਘੋੜੇ ਵਰਗਾ ਸੀ ਨਾ ਬਿਮਾਰ ਨਾ ਠਮਾਰ।"

"ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮਿਲਿਆ" ਰੂਪ ਦਾ ਬਾਪੂ ਬੋਲਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਛੇੜਦਾ ਸੀ ਅਖੇ ਸੰਤਾ ਸਿਆਂ ਚੱਲ ਦੇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਚੱਲੀਏ, ਕੀ ਲੈਣਾਂ ਆਪਾਂ ਬੁੜ੍ਹਿਆਂ ਨੇ ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ — ਨਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਆਏ ਸੀ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ..... ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਇਥੇ ਕੀ ਕਰਨਾਂ ਹੈ" ਉਸ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਆਪਣੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵੱਲ ਸੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀ ਭੰਨ ਤੋੜ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਂਝ ਭਾਵੇਂ ਵੱਡਾ ਮੂੰਡਾ ਵਿਆਹਿਆ ਵਰ੍ਹਿਆ ਤੇ ਦੋ ਜੁਆਕਾਂ ਦਾ ਬਾਪ ਸੀ ਪਰ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਸੱਤਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਤਾਰੂ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਸੀ, ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਬੁਠੀ ਅਗਵਾਹੀ ਦੇਣਾ ਉਹ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਗਲਾ ਗਰਮ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੇਬ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਮੂੰਡੇ ਦੋਵੇਂ ਕਨੇਡਾ ਆਉਂਦੇ ਕਰ ਲਏ ਸਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਗਰੁਪ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਜੈ ਕੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਖੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੀ

ਉਹ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕ ਗਲ ਧਰਦੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਚੱਕਦੀ.....ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਮਾਈ ਬੁੜ੍ਹੇ ਦੀ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨੂੰਹ ਅੱਡ ਪਿੱਟ ਪਿੱਟ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਐਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਲਕੀ ਤੇ ਕੁਰਲਾਈ ਵਿਚਾਰੀ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਸੁਣੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ.....

"ਹਾਏ ਬਾਪੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਕੀਹਦੇ ਆਸਰੇ ਛੱਡ ਗਿਆ?"

"ਹਾਏ ਵੇ ਰੱਬਾ ਕਿਹੜੇ ਜਨਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਸਾਥੋਂ?"

"ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੇਰਾ ਸਾਨੂੰ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਆਸਰਾ ਸੀ।" ਹਾਏ ਰੱਬਾ.....ਹਾਏ ਡਾਢਿਆ...ਹਾਏ ਵੈਰੀਆ ..ਹਾਏ... ਹਾਏ... ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਧੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨੂੰਹ ਦਾ ਆਖਰੀ ਕੀਰਨਾ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਕਰੰਟ ਵਾਂਗ ਲੰਘ ਗਿਆ।

ਅਜੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿਹੂ ਦੇ ਘਰ ਤਕੜਾ ਕਾਟੋ ਕਲੇਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਝਗੜੇ ਤਾਂ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ... ਪਰ ਇਸ ਝਗੜੇ ਦੀ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਤਾਂ ਜਣੇ ਖਣੇ ਦੀ ਜਬਾਨ ਤੇ ਸੀ ਖਾਸ ਕਰ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਹਫਤੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਫੌਨ ਕਰਕੇ ਸੁੰਧਕਾਂ ਲੈਣ ਤੇ ਦੇਣ ਦਾ ਮਸਾਲਾ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿਹੂ ਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਤਰਸ ਆਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਬੇਵੱਸੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਾਹੂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਬਾਈ ਕਾਹਦੀ ਜੂਨ ਐ ਮੇਰੀ, ਨਾ ਮਰਿਆਂ 'ਚ ਆਂ ਨਾ ਜਿਉਂਦਿਆਂ 'ਚ ਟਾਉਣ 'ਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਉਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਕੁਝ ਰੁਕ ਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, "ਪਿਛਲੇ ਐਤਵਾਰ ਮੈਂ ਆਫਟਰ ਨੂਨ ਸ਼ਿਫਟ ਤੇ ਸੀ, ਬਾਈ ਬੁੜੇ ਸਾਡੇ ਨੂੰ ਤਾਰੀ ਹੁਰੀਂ ਤੜਕਿਉਂ ਹੀ ਘਰੋਂ ਲੈ ਗਏ। ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲੰਡੇ ਚਿੜਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਐ, ਇਹਨੂੰ ਹਰ ਵੀਕ ਐਂਡ ਤੇ ਉਂਗਲੀ ਲਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਐ। ਜਦੋਂ ਬੁੜਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰੇ ਆਇਆ ਪੂਰਾ ਟੈਅਟ ਸੀ। ਜੁਆਕ ਐਂਦੇ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸੀ, ਗੱਲ ਕੀ ਰੋਟੀ ਫੜਾਉਣ ਲੱਗੀ ਤੇਰੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਬੁੜਾ ਪੈ ਨਿਕਲਿਆ। ਭਾਬੀ ਤੇਰੀ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਤਾ ਭੱਜ ਕੇ ਬੈਡਰੂਮ 'ਚ ਵੜ ਕੇ ਲਾਕ ਲਾ ਲਿਆ ਅੰਦਰੋਂ। ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਡੇ ਹੇਠਲੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਸਾਹੂ ਹੁਰੀਂ ਵੀ ਉਤੇ ਆ ਗਏ। ਬੁੜਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਅਲੀਂ ਟੱਕਰ ਪਿਆ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਏ।

"ਤੜਕੇ ਉਠ ਕੇ ਮੈਂ ਬੁੜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਤੀਵੀ ਤੇਰੀ ਲੁੱਚੀ ਐ, ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਉਠ ਜਾਨੈ ਇਹਦੇ ਕੋਲੇ ਸਾਹੂ ਹੁਰੀਂ ਆਉਂਦੇ ਐ। ਮੈਂ ਇਹਦੀ ਕਰਤੂਤ ਫੜ ਲਈ ਤਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਝੁਠੀਆਂ, ਤੋਹਮਤਾਂ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।" ਉਧਰ ਭਾਬੀ ਤੇਰੀ ਅੱਡ ਮੈਨੂੰ ਵੱਢ ਵੱਢ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, "ਜਾਂ ਇਸ ਘਰ 'ਚ ਮੈਂ ਰਹੂੰ ਜਾਂ ਇਹ ਚੋਰਾ, ਮੈਂ ਉਧਲ ਕੇ ਨੀ ਆਈ ਜੋ ਜਣੇ ਖਣੇ ਦੀ ਰੰਨ ਬਣੀਂ ਫਿਰਾਂ।" ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਬਾਈ ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਖੂਹ 'ਚ ਛਾਲ ਮਾਰਾਂ। ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿਹੂ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਪਾਣੀਓਂ ਪਾਣੀ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਮਰਿਆ ਚੰਗਾ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੀਵੀ ਐ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਿਓਂ..... ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਕੋਹੜ ਕਿਰਲੀ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਮੇਰਾ ਐ ਬਾਈ। "ਬੁੜੇ ਕੰਜਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਨੂੰਹ ਤੇ ਧੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਹੁੰਦੇ?"

ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿਹੂ ਦੇ ਕਹੇ ਬੋਲ "ਬੁੜੇ ਕੰਜਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਨੂੰਹ ਤੇ ਧੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਹੁੰਦੇ?" ਤੇ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿਹੂ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਕੀਰਨਾ 'ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਧੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝਦਾ ਸੀ", ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਹਬੋੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜੇ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿਹੂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਕੀਰਨਾ ਨਿਰਾ ਝੂਠ 'ਤੇ ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਕੀਰਨਾ ਸੱਚਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿਹੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਸਲੋਂ ਗੱਪ। ਰੱਬ ਹੀ ਜਾਣੇ ਝੂਠ ਕੀ ਸੀ ਤੇ ਸੱਚ ਕੀ। ਪਰ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿਹੂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਕੋਹੜੀ ਜਾਂ ਕਲੋਕੀ ਬਣਨ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇ।

(PRINCE RUPERT, B. C)

MOONLIGHT STEAM CLEANERS

EDMONTON, ALBERTA

PHONE (24 HRS.) - PIARA PARMAR (463-9702)

FOR ALL YOUR CLEANING NEEDS

- CARPETS
- UPHOLSTERY
- AUTO INTERIOR (CARS, VANS, CAMPERS)
- SCOTCH—GUARDING (ON REQUEST)
- FLOOD CLEANUPS
- FIRE RESTORATION
- DEODORIZING
- 100% SATISFACTION GUARANTEED (in writing)
- INSURED & BONDED FOR YOUR PROTECTION
- OWNER OPERATED
- FREE ESTIMATES

CALL TODAY TO EXTEND THE LIFE OF
YOUR CARPET & FURNITURE

GRAND OPENING

Welcome to The Upper Crust Dining Lounge

10743 - 107 Ave. Edmonton, Alta.

We at the Upper Crust Dining Lounge will be pleased in providing the best service and finest cuisine available to our customers

PLEASE TRY OUR ORIENTAL DISHES

FOR RESERVATIONS CALL: 423 - 0110 or 423 - 0118

Business Hours:

Mon thru Sat. 11:00 A.M. to 2:00 A.M.

Sundays 1:00 P.M. to 12:00 Mid.

Specialties Of The House

SAMOSAS (Stuffed with flour large dumplings deep fried, secret recipes, spices)	
Vegetarian (Potatoes, Green Peas etc.) 2 Pcs	1.50
Non - Vegetarian (Ground Beef, Peas)	2.00
PAKORA PLATE	1.50
Vegetable cooked with grain flour in special spices	
FRUIT CHIATT	1.50
All kinds of fruit dipped in Sweet & Sour Chatney	
SEEKH KABOB	3.00
Ground Beef with special Masala 4 Pcs.	

Main Dishes

SHAHI HALEEM	6.95
All kinds of Dals Chicken prepared in special blend of spices, herbs. Served with Rogni Nan.	
CHICKEN CHOPS TANDORI	5.95
Gently cooked with special Tandori Sauce. Served with Salad and Chatney.	
CHICKEN GUL BEHAR	6.95
Our Chef's special recipe. Served with Salad and Nan or Roti.	
BEEF KORMA	6.95
Maharajah's specialty for his guests, with all kinds of herbs, spices and special Curry Sauce. Served with Nan or Roti.	
MUTTON CHOPS	5.95
Lamb Chops covered with mashed potatoes and special spices. Served with Salad and Mint Chatney.	
NARGASI KOFTAY	5.95
Ground Beef prepared with special Masala and boiled eggs. Served with Nan or Roti.	
VEGETABLES OF THE DAY	4.90
Best combination of vegetables. Please ask your server. Served with Nan or Roti.	
DAL OF THE DAY	3.99
Ask your server. Served with Nan or Roti.	
VEGETABLE PULAOW	5.95
Cooked with Green Peas, carrots, potatoes & spices. Served with Raita.	
CHICKEN BIRYANI	6.95
Cooked pieces of Chicken Basmati Rice and special spices. Served with Raita.	

All above can be served in crepes

Inflation-resistant Insurance

BUS: 682-7531

RES: 254-5837

Sudesh Kalla

MAKE THAT CALL NOW

"I've got a plan to help you build a better tomorrow."

REDUCE YOUR INCOME TAX AND BUILT A GUARANTEED PENSION

NORTH AMERICAN LIFE

1010-1090 West Georgia St., Vancouver.

ਅਮਬੀਕਾ ਫੂਡਜ਼

ਵਧੀਆ ਤੇ ਸਸਤੀ ਗਰੋਸਰੀ ਲੈਣ ਲਈ
ਸਾਡੇ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ।

Largest of it's kind in
North America

ਦੁਸਰਿਆ ਦੀ ਸੋਲ ਪ੍ਰਾਈਸ
ਸਾਡੀ ਰੈਗੂਲਰ ਪ੍ਰਾਈਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

British Columbia's
Finest Indian
Grocery Store

327-0295

5125 VICTORIA

DRIVE VANCOUVER

ਜਾਂਗਲੀ ਹੋਕ

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਮਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿੱਚ
ਨਵਤੇਜ਼ ਭਾਰਤੀ

ਅੱਜ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਮਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਅਚਾਨਕ ਇਹ ਪੁਰਾਣੀ ਯਾਰ ਜਾਗ ਉੱਠੀ।
ਕੋਈ 22 ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨੇੜੇ
ਹੀ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਗਤ ਸੀ - ਚੰਦ ਚਾਨਣੀ ਵਿਚ ਭਿੰਨੀ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਵਾਣ ਦੇ ਮੰਜ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਸਾਂ। ਇਕ
ਮੰਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕੁਲਵੰਤ ਗਰੇਵਲ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਹਰਿੰਦਰ ਮਹਿਬੂਬ, ਦੂਜੇ ਮੰਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਲੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਲੇ ਮੰਜ਼ੇ
ਤੇ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਪੁੱਗੀਆਂ ਦੇ ਠੇਕੇ ਵਾਲਾ ਚੰਦਾ ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਮਸ਼ੇਰ ਬੈਠਾ ਸੀ।

ਤਾਰਿਆਂ ਹੇਠ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਇਹ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮਹਿਫਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਦੇ ਉੱਪਲਾਉਂਦੇ ਬਿਰਛਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ
ਆਇਆ ਕੋਈ ਪੰਛ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪੰਛੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਕੁਮਿਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ
ਜ਼ਬਾਨ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋਅ ਜਾਂ ਕਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼। ਇਹ ਖੱਬਾ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਉਮਰੇ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਅਧਖੜ ਮਾਂ
ਦੀ ਜੁਆਨ ਸੁਰਤ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੱਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚੱਕ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਬਾਪ ਦੀ ਸੁਰਤ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਣਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ।

ਕੁਲਵੰਤ ਗਰੇਵਲ ਨੇ ਇਸਮਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੁਰ ਲਾਈ :
ਸਉਣ ਸਹੇਲੀ ਅੰਗ ਨਿਖਾਰੇ
ਬਹਿ ਕੇ ਸਬਜ਼ ਬਨੇਰੇ ।
ਸਬਜ਼ ਬਨੇਰੇ ਉੱਡੀਆਂ ਕੁੰਜਾਂ
ਪਾ ਵਤਨਾਂ ਵਲ ਫੇਰੇ ।

ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾ, ਉਦਾਸ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਲੀ, ਜਿਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਆ ਕਿਸੇ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਬੱਝੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ, ਧੀਮੀ
ਸੁਰ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ :

ਸੀਤਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਸੀਤ ਉਗਮਦੇ
ਹੋਰ ਵੀ ਰੁੱਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ।

ਕੁਲਵੰਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਅਨੋਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਸੀ - ਰੋਮਾਂਸ, ਉਦਾਸੀ, ਸਹਜ, ਸੱਚ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੌਮ।
ਇਹ ਕੁਝ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਗਤ ਚੰਦ ਚਾਨਣੀ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਡੱਬ-ਖੜੋਈਆਂ ਛਾਵਾਂ, ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲੇ, ਗੁਆਂਢੀ ਪਾਠ ਵਿਚੋਂ
ਆਉਂਦੇ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋਅ ਅਤੇ ਕਿੱਕੇ ਜੁਆਨ ਦੇ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪੁਲੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਤੇ ਇਸ ਸੁਪਨ-ਸੱਚ ਦੇ ਮਹੌਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਕੱਚ ਦੀ ਗਲਬੀ ਟੁਕੜੀ। ਅਮਰਜੀਤ ਸਾਥੀ ਨੇ ਸਮਸ਼ੇਰ
ਨੂੰ ਇਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਲਬੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਉਸ ਦੀ ਟੁਕੜਾ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਬਾਰ ਦੇ ਇਕ ਜਾਂਗਲੀ
ਫੋਲੇ ਦੀ ਸੁਰ ਉੱਚੀ ਕੀਤੀ - ਇਸ ਗੀਤ ਵਿਚ ਬਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ - ਸੀਮਾਂ ਵਾਲੀ ਡਾਂਗ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ,
ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦਾ, ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਮਸ਼ੇਰ ਦੀ ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ - ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ
ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਾਂਗਲੀ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਹਕਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ - ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਤਾਰਿਆਂ ਹੇਠ ਜੁੜੀ ਮਹਿਫਲ ਵਿੱਚੋਂ ਖਿਸਕ ਕੇ
ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ - ਜਿਸਦਾ ਉਹ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਸ ਦੀ ਹੋਰ ਸੁਣਕੇ ਹੇਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸੁੱਤ ਪਿਆ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਉੱਠ ਬੈਠਾ - ਤੇ ਵਜਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ
ਹਰਿੰਦਰ ਮਹਿਬੂਬ ਮੰਜ਼ਿਆਂ ਦੁਆਲੇ ਗੇੜੇ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਜੱਸਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬੁੱਖੜ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਮਰਜੀਤ
ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਰੋ ਫੜ ਕੇ ਮੰਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾ ਲਿਆ - ਉਹ ਡਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹਰਿੰਦਰ ਕੁਲਵੰਤ ਦੇ ਉਸ ਸਬਜ਼ ਬਨੇਰੇ ਤੋਂ ਉੱਖੜ ਕੇ
ਬੱਲੇ ਨਾ ਡਿੱਗ ਪਏ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਸਦੀ ਸਉਣ ਸਹੇਲੀ ਬੈਠੀ ਅੰਗ ਨਿਖਾਰ ਹੋਈ ਸੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮਹਿਬੂਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਉਸੇ ਖਿੱਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ
ਕਮਰਾ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ - ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਣੇ ਤੇ ਫੁੱਲ ਉਗਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਜਵੇਂ-ਖਵੇਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ -
ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਟੇਥੇ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ, ਤਰਕ ਜਾਂ ਬੁੱਧੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਉਸ ਮਹਾਂਬਲੀ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚੋਂ
ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹੱਗਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਤੇ "ਪਾਠ ਨਾਲ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ" ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਬੂਬ ਕੀਤਾ ਕਿ ਏਹੋ ਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰ ਕਵਿਤਾ ਹੀ ਸੈਨ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ, ਬੁਝਦੇ ਜਾਂਦੇ ਅੰਜ ਦੇ
ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਮਸ਼ੇਰ ਦੀ ਜਾਂਗਲੀ ਹੋਕ ਇਕ ਹੋਰ ਸੀ - 'ਜਾਗਦੇ' ਗੀਤ ਦਾ, ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ।

ਤੇ ਅੰਜ ਜਦੋਂ ਅਰਥੀ ਵਿਚ ਪਏ ਸਮਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸੁੱਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ - ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਇਕ ਭੁੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਿਆ - ਜਿਵੇਂ
ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਉਹੀ ਜਲਾਲ ਪਰਤ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਜਾਂਗਲੀ ਹੋਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕਦੇ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਇਉਂ ਮਹਿਬੂਬ ਹੋਇਆ
ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਜਾਂਗਲੀ ਹੋਕ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਹੱਥ ਨਾ ਸਕਦਾ ਸੀ - ਉਸ ਬੁੱਝਲਾਹਟ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ
ਸੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਰਥੀ ਵਿਚ ਪਏ ਸਮਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਾ ਕਿ ਜਾਂਗਲੀ ਹੋਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੜੋਤੇ ਸਮਸ਼ੇਰ ਨੂੰ "ਜੀਅ
ਆਇਆਂ" ਆਖਾਂ। ● (London, Ontario)

ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ, ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜਵਾਦ

ਸੁਖਿੰਦਰ

“ਸੜਦੇ ਹੋਏ ਵਠਾਂ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਹੀ ਸੋਲਦਾ ਹੈ,
ਲੰਗਦੀ ਹੈ ਨਾਜ਼ ਅੰਗਦੀ ਆਪਣੇ ਜਦੋਂ ਪਰਾਂ ਨੂੰ।”

ਡਾ: ਜਗਤਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ੇਅਰ ਪੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਢੁਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ (ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਲੇਖਕ ਕਹਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਫਖਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀਆਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦੌੜ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ-ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਹੋਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਦਰਸਿਆਤ ਸਾਡੇ ਹੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਹੁਣ ਕਾਵਿਤਾ ਦਾ ਦੌਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਖਰੀਦਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।’ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ‘ਹੁਣ ਕਾਵਿਤਾ ਦਾ ਦੌਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ’ ਤਾਂ ਦਰਅਸਲ ਹੁਣ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ, ਨਾਟਕ, ਤਬਜ਼ਾਹ, ਜੀਵਨੀ, ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹੀ ਦੌਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ (ਸਾਡੇ) ਲੇਖਕਾਂ ਉੱਤੇ ਭੇਦਸਾ ਉੱਠ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਕਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਿੱਦਗੀ ਵਿਚ ਵਧਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਖੁਦ ਮਝੋਟੇ ਪਹਿਨ ਰੱਖੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਸਚਾਈ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਖੋਖਲੀਆਂ ਹਨ।

ਅੱਜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਆਰਥਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਾਤਪਾਤ, ਕੁਲਬ-ਪਰਵਰੀ, ਆਪਸੀ ਲੁੱਟ-ਖਸ਼ੁੱਟ, ਫਿਰਕੂਵਾਦ ਅਤੇ ਨਿੱਜਵਾਦ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਪਰ ਉੱਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਏਕਾਏ ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹਨ? ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖਕ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਭ ਸ਼ਾਮਲ ਹਾਂ) ਇਸ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਭਾਈਵਲ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਦਫਤਰਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਲਿਖਦੇ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੇ, ਕੀ ਉਹ ਖਿਲਾਅ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮਦੀ ਹੈ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਕਾਸੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ?

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤਾਰੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰਕੂਵਾਦ ਦੀ ਅੱਗ ਘਰ ਘਰ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸੱਪ ਸੁੰਘ ਗਏ ਹਨ? ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੇ ਪੰਜੀਬਰ? ਕੀ ਸਾਡੀ ਢੁੱਪ ਦਾ ਇਹੀ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚਾਹੇ ਜਾਂ ਅਣਚਾਹੇ ਇਸ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਖੌਟੇ ਲਹਿ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਾਂ? ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਖਿਲਲੇ ਤੀਹ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਏਨੀ ਕੁ ਚੇਤਨਤਾ ਨਹੀਂ ਜਗਾ ਸਕੀਆਂ। ਸਾਡੇ ਉੱਚ-ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਰੋਮਾਂਚਿਕ ਮਹੱਲਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਾਲ-ਮਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਰਚਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗੰਢਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਹਿੰਸਾ ਸ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋੜੀ ਸਰਾਈ ਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਢੁਕਦੀਆਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ। ਅਸੀਂ ਗੱਤੇ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਹੀ ਆਦੀ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਿੱਦਗੀ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਅੰਗ ਅਤੇ ਸੁਰਾਬ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦੀਆਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜਾਗੀਰੂ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਾਂ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ਮੈਦਾਨੇ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਡੇ ਮਖੌਟਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਗੱਤੇ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵੀ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਏਸੇ ਲਈ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਰਲਾਈਆਂ ਗੱਤੇ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕਿੰਨ੍ਹੀ ਸੰਦੇਹ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ।

● (TORONTO, ONTARIO)

BIG SALE IN DRIVING LESSON

METROPOLITAN TORONTO

DRIVING SCHOOL INSTRUCTOR

ਕਾਰ ਸਿੱਖਾਉਣ ਤੇ
ਡਰੈਵਿੰਗ ਟੈਸਟ ਪਾਸ
ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮਾਹਿਰ
ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖੋ

Kulwant SINGH

(416) 532-0438

ਬੁੱਕ ਕੀਪਿੰਗ, ਅਕਾਊਂਟਿੰਗ ਅਤੇ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਸਬੰਧੀ

ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ

ਮਿਲੋ ਜਾਂ ਫੁਨ ਕਰੋ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ

REMEMBER

FOR ACCOUNTING, BOOKKEEPING
INCOME TAX.
CALL OR VISIT

RANJIT SINGH BAINS

BAINS TAX & ACCOUNTING SERVICES
10-6679 MAIN STREET., VAN., B.C.
321-2132

DEV AUTO'S REPAIRS & SERVICE

SPECIALIZING IN

- * Domestic & Import Cars
- * Free Estimates
- * Fast & Reliable Service
- * Fast & Quality Repairs

5484 Tomken Road, Unit #30
Near Dixie & Matheson Blvd.
Mississauga, Ont., L4W 1P2

CALL (416) 629-1022

FOR INCOME TAX NEEDS

CALL
BALL

(INCOME TAX
SPECIALISTS)

(416) 242-5535

ਸਮਝੌਤ ਸਿੱਖ ਕੰਵਲ ਦੇ ਨਾਉਂ ਖੁੱਲੀ ਚਿੱਠੀ

(23 ਜੁਲਾਈ 1983)

ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਕੰਵਲ ਜੀ,

ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋਏ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਪਰਚੇ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਛਪੀ ਤੁਹਾਡੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਪੜ੍ਹੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਯ ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਉਸ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਉਹ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਔਵੇ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਛਾਪਣ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ।

ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਕਿ ਉਹ ਕੰਵਲ ਜਿਸਨੇ ਲਗੂ ਦੀ ਲੋਅ ਵਰਗਾ ਨਾਵਲ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ, ਅੱਜ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਈਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਕਿ ਭਈਏ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰ, ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸਹਿਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨ, ਅੱਜ ਬੜੀ ਔਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਯੂ. ਪੀ. ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰ (ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਈਏ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਤਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਜੋ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਰੋਟੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਆਪਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਸੂਬੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਨੇ ਭਈਆਂ ਦੇ ਵੋਟ ਦੇ ਹੱਕ ਬਾਰੇ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੁਆਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ".....ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਏਸ ਵੇਲੇ minority 'ਚ ਜਾ ਰਿਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਈਡੈਂਟਿਟੀ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ.....।"

ਕੰਵਲ ਜੀ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਭਈਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜੋ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਕਿਉਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਥੋਂ ਦੇ ਨਸਲਵਾਦੀ — ਕੁ ਕਲਕਸ ਕਲੈਨ ਵਾਲੇ, ਵੈਸਟਰਨ ਗਾਰਡ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਾਸ਼ੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ "ਰੰਗਦਾਰ ਲੋਕ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੰਦ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਆਈਡੈਂਟਿਟੀ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।" ਸਾਡੀ ਇਹ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਸਿਰਫ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਲਿਖਾਰੀ ਇਹਨਾਂ ਨਸਲੀਆਂ ਅਤੇ ਫਾਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੁਹਾਡੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤਾਂ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਰੰਗਦਾਰ ਲੋਕ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਰਹੇ ਹਨ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ 1968 ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਬਦਨਾਮ ਅਤੇ ਨਸਲੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਈਨੋਕ ਪਾਵਲ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਤਕਰੀਰ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹੋ ਜੋ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚੋਂ ਰੰਗਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਰੋਆਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ "ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੱਕ ਤਾਂ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਚੁੱਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ..." ਕੀ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਇਥੇ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਂ ਕਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਥੋਂ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਤੁਸੀਂ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਲਚੀ ਕਿਹਾ — ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲਾਲਚੀ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਰੋਟੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹੀ opportunities ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਅਸੀਂ ਆਪਦੇ ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਈਏ।

ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ — ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ — ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਔਛੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਨਿਘਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਚਾਈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੁਕੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ

ਲੋਕ ਅੱਜ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਦਰਜੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕਿਹੜੀਆਂ oppertunities ਹਨ ? ਇਹ ਮੌਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ 5 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਈਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜੁਆਬ ਦਿਤਾ "ਪਰ ਭਈਏ ਰਲਣਗੇ ਕਿਸ ਨਾਲ ? ਉਹ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਰਲਣਗੇ।" ਕੰਵਲ ਜੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਰਲਣਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਸੂਰ ਕੀਹਦਾ ਹੈ ? ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਭਈਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲਣ ? ਸਾਥਕਾ ਅਕਾਲੀ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ "ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦਿਆਂਗੇ। ਗੈਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।" ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਯੂ. ਪੀ. ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵੱਲ ਸੀ। ਫਿਰ ਭੀ ਤੁਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲਣ ?

ਸਾਨੂੰ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਕੁਛ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਸਤੁ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਕਨੇਡੀਅਨ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।" ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਸਾਡੀ ਡੱਟ ਕੇ ਮੱਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਸਿਰਫ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਾ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਕਾਲੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੁਛ ਸੁਆਰ ਸਕੇ ਹਨ। ਨਾ ਹੀ ਅਕਾਲੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਲੜਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਆਪਦੇ ਇਹਨਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ (ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਆਦਿ) ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਦਾਚਾ।

ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਪਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਲਿਖਾਰੀ ਅਖਵਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਖੇਦ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਈਆਂ ਬਾਰੇ ਦਿਤਾ ਬਿਆਨ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਪਿਛਾਂਹ ਪਿਖੁ ਸੋਚਣੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਭੀ ਮਾਰਕਸੀ ਲਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਿਰਫ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਸਿੱਖ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭੀ ਖੇਦ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਨਸਲਪ੍ਰਸਤਾਂ ਅਤੇ ਫਾਸ਼ੀਆਂ ਵਲੋਂ ਰੰਗਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਖਿਲਾਫ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਡੇ ਇਹਨਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਛ ਤੁਸੀਂ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਉਹ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਵਿਰੁਧ ਹੈ। ਕੰਵਲ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਬਲਕਿ ਉਹ ਅਸੀਂ ਸਖਤ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਪਾਵਲ ਵਰਗੇ ਨਸਲੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਹਿਣਾ ਅਤੇ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਲਚੀ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅਸੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰਿਕਾ (ਇਪਾਨਾ) ਵਲੋਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਉਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਗੌਰ ਕਰੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਦੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਵਾਪਸ ਲਵੋਗੇ।

ਤੁਹਾਡਾ

ਹੰਦਿਰ ਮਾਹਲ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਪਾਨਾ)

੧. ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕੱਤਰਤਾ (ਸਾਧੂ)

ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਗਰੁਪ ਨਾਲ ਵੈਨਕੂਵਰ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਵੈਨਕੂਵਰ, ਬੀ. ਸੀ. ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਭਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕੱਲਾ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹਸਤੀ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਥੇ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਤੇਈ ਮਈ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਲਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਬੜੇ ਛੋਟੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਲਬਾਤ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1947 ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਫਸਾਦਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਝੁੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਇਕ ਹਾਕੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਖਿਡਾਰੀ ਤੇ ਹਸਮੁਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੋਂ ਬਦਲਕੇ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਣ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1975 ਵਿਚ ਲੰਗੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਿਥੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਇਥਰ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸੱਚਮੁਚ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੋਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਊਆ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਡਾਇਰੈਕਟ ਕਰਨਾ, ਸਟੇਜ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕ ਸਮਝਣ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਖਾਸ ਖਾਸ ਲੋਕ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਇਹ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਡਾਇਰੈਕਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਐਕਟਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਐਕਟਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਸ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਤਰ ਮੁਤਾਬਕ ਢਾਲ ਸਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਲੋਕ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੱਧੀ ਰੀਹਰਸਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਦੂਜੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਮੇਂ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਹੋਰਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਾਟਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਉਹ ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਂ ਵੀਹ ਰਾਤਾਂ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਬੱਸ ਬੈਠ ਕੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਨਾਟਕ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ

ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਟੇਜ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਜੋ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ (ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਗੱਡੇ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕੰਮ ਸਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ)- ਫਰਾਏ ਹਨ ਤੇ ਨਾਟਕ ਕਰਕੇ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਵਾਪਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੀ ਦੁਪਹਿਰ ਫਿਰ ਬਸ ਫੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਲਈ ਚੱਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਟਕ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਸਫਰ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਸ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਉਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਜ਼ ਬੱਸਾਂ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਸਾਲ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਨਾਟਕ ਮੇਲਾ ਤੇ ਹੋਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ, ਸਮਤਾ, ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਾਪਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ। ਇਹ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਗੰਦੇ ਗੀਤ ਤੇ ਲਚਰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਵੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕੈਸਟ ਟੇਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਜਦੋਂ ਕਿਤਾਬ ਛਾਪਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਛਾਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਦੀ ਕੀਮਤ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਛੁੱਟ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਸਿੱਧੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਪੰਦਰਾਂ ਜਾਂ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਪਰ ਵੱਡੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਲਪੇਟੀ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਾਦੀਆਂ ਛੋਟੇ ਸਾਈਜ਼ ਦੀਆਂ ਛਾਪ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਉਹ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 188 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਲਬਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਉਜਲ ਦੋਸਾਣ, ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਤੇ ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ। ਨਾਟਕ ਗਰੁਪ ਦੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਤੇ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਭਨੌਟ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਜਿਤ ਲਿਆ। ਤੇ ਕਵੀ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਟੱਕਰ ਵਿਚੋਂ 'ਚਿੰਗਾੜੀ' ਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਨੌਜਵਾਨ ਕਵੀ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮੰਚ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ S.F.U. ਤੋਂ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਖੀਰ 'ਤੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਵਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਇਪਾਨਾ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਨੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਸਿਰੇ ਚੜਾਇਆ।

● (Burnaby, B. C.)

2. ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ (ਸਾਪੂ)

ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਵੀ ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆ ਮਾਰਚ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਵੈਨਕੂਵਰ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਜੋਂ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਵਲੋਂ' 2 ਅਪਰੈਲ 1983 ਦਿਨ ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ 'ਲਿਟਲ ਮਾਊਂਟੇਨ ਨੇਬਰਹੁੱਡ ਹਾਊਸ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਅਜਮੇਰ ਰੋਡ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਇਕਬਾਲ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀਤਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਹਿ ਰਹੇ ਮੱਖਣ ਟੁੱਟ, ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਅਜਮੇਰ ਰੋਡ, ਹਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ, ਮਹਿੰਦਰ ਸੁਮਲ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਸਾਪੂ, ਦਰਬਨ ਗਿੱਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ, ਹਰਦੇਵ ਵੜੈਚ, ਜਸਵੰਤ ਮਾਂਗਟ, ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਆਦਿ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੀ ਉਚ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ

ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਤਾਬ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਜਦੋਜਹਿਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭੂਮਿਜੀਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਤਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੋਸਲਾ ਅਵਜਾਈ ਹੋਈ। ਸ੍ਰੀਤਿਆਂ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਨੇੜਤਾ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਿੱਘਾ ਸੀ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਕਬਾਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਨਠੋਆਪਨ ਤੇ ਉਹਦਾ ਕਵਿਤਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਹਰ ਇਕ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡ ਗਿਆ।

ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਮਈ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਇਪਾਨਾ' ਨੇ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ 'Speaking to the Winds' ਦੀ ਸ੍ਰੀਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਨੇ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।

• (Burnaby, B.C.)

3. ਨੋਟ

ਖ਼ਿਆ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਸਾਹਿੱਤਕ ਪ੍ਰਬਾ-ਸਾਹ' ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਟਿੱਪਣੀਆਂ :

- ਅਖ਼ੀਰਤਕ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ-ਫੰਡੀ
- ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਠ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਇੰਟਰਵਿਊ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
- ਇਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟੱਸਟ ਦੇ ਪੁਸ਼ਕਾਰ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਮੁਢਲੇ ਸੰਕੇ

ਜੇ ਇਸ ਵਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

(ਸੁਰਿੰਦਰ ਯੰਜਲ)

ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ :

- * ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਸਪਲੀਮੈਂਟ (ਸੁਰਿੰਦਰ ਯੰਜਲ, ਲਾਟ ਡਿੱਡਰ, ਨੁਕੁੱਤ ਸਦੀਕੀ)
- * ਵੈਨਕੂਵਰ 'ਸੱਥ' ਦਾ ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ (ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਜ਼ੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਲਦੇ ਕੰਮ)
- * ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਬਰਾਂਚ ਵਲੋਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਠ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਲਾਕਾਤ (ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ)
- * ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਕਵਿਤਾਵਾਂ
- * ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ / ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ "ਛੱਟਾ ਚਾਨਣਾ ਦਾ" ਰਲੀਜ਼

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਡਰਾਮਾ ਗਰੁੱਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ "ਛੱਟਾ ਚਾਨਣਾ ਦਾ" ਜਿਸਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ, ਰਲੀਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਾਪੀ ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਸ. ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਟਰਲੂ (ਓਨਟਾਰੀਓ) ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ 10 ਜੁਲਾਈ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ।

ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ ਜੋ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰਿਕਾ (ਇਪਾਨਾ) ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਵਰਕਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਗ੍ਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟਨ) ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਦੋਨਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਲੋਂ 1979 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵੀ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਭੀ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਰਿਕਾਰਡ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਛੱਟਾ ਚਾਨਣਾ ਦਾ" ਸੁਰਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੀਤ "ਛੱਟਾ ਚਾਨਣਾ ਦਾ ਦੇ ਦੇਈ ਜਾਣਾ" ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਅਤੇ ਦਲੀਪ ਭਨੌਟ ਨੇ 7 ਸਮੂਹ ਗੀਤ ਗਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮੁਖ ਗੀਤਕਾਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਗੀਤ ਇਕੱਲਿਆਂ ਗਾਏ ਹਨ। ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰ-ਬੰਦ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਢੋਲਕ ਤੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਨੇ।

ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਕੀਮਤ 8 ਡਾਲਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਪਾਨਾ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਕੀਮਤ 9 ਡਾਲਰ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਐਡਰੈਸ ਤੇ ਲਿਖੋ :-

IPANA

P.O. Box 69646, STN. 'K'
Vancouver, B.C. V5K 4W7

ਸਰਕਾਰੀਏ

(ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ)

ਗਿੱਲੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਤਰਕੇ
ਸਾਵਣ 'ਚ ਠੀਲੇ ਅੰਬਰ
ਕੁਝ ਲੋਕ ਤਾਬ ਛਤਰੀ
ਦਹਿਲੀਜ਼ ਪਾਰ ਕਰਦੇ।

ਉਹ ਅੱਖੀਆਂ ਸ਼ੁਕਰੇ
ਚੜ੍ਹਦੇ ਰਈ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਹੀ ਪਰਨਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
ਸ਼੍ਰੋਮਣ-ਹੀਨ ਅੰਢੇ।

ਕੱਲ੍ਹ ਗਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ
ਗੱਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ
ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ
ਗੱਦੀ ਦੇ ਫਿਰ ਉਹ ਨੇੜੇ
ਮਹਿਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੇੜੇ।

● (North Vancouver, B.C.)

ਬੇਕਾਰ ਹੋਇਆ ਇਨਕਲਾਬ

- 1982 ਦੀ ਬੇਕਾਰੀ ਤੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਨਾਂ-
(ਗਵਿੰਦਰ ਰਈ)

ਬਣਕੇ ਆਲਸ ਲੱਥਿਆ
ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ -
ਸਰ ਸਿੱਕਾ
ਗੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੇ ਵਿੱਚ,
ਧੰਦਲਾਇਆ,
ਜਿਹਨ ਅੰਦਰ ਆਫ਼ਤਾਬ !
ਬੇਕਾਰ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ,
ਸਾਡੇ ਬਿਨਾ,
ਬੇਕਾਰ ਹੋਇਆ ਇਨਕਲਾਬ !

ਵੈਲਫੇਅਰ, ਬੇਕਾਰ-ਭੱਤਾ,
ਪੀਮਾਂ ਜ਼ਹਿਰ
ਗੰਗਦੇ ਨੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ !

ਖੁੱਲ੍ਹੇ, ਜੀ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ,
ਆਪ ਮਰ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ !

ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਆਕਾਸ਼ ਹੈ,
ਸਾਗਰ ਸਮਾਨ ਪਿਆਸ ਹੈ !
ਬੰਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ
ਇਹ ਵੀ ਜਰ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ !
ਸੁੱਕੇ ਹੀ ਨਾਲੀ ਦੇ ਕੀੜੇ
ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ !

ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਰਨ, ਛੁਹਣ ਅੰਬਰ
ਰੋਈ ਰੋਈ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ !

ਸੋਗ ਬਣ ਨਗਰੀ ਤੇ ਪਸਰੀ,
ਮੰਗ ਕਾਲਾਂ ਦੀ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਮੋਹਰੀ !

ਅੱਖ ਸੈਂਟੇ, ਸਿਆਹ ਪਰਦਾ ਸ਼ੁਲਦਾ,
ਪਾਰਦਰਸ਼ ਸੋਝੀ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀ ਖੇ ਰਹੀ
ਵਾੜ ਕੀਤਿਆਲੀ 'ਚ ਬਿਜਲੀ ਦੌੜਦੀ।

ਹੱਤ ਸਾਡੀ 'ਚੋਂ ਨਚੋੜਨ ਜਾਨਣੀ -
ਵਾੜ ਪਿੱਛੇ, ਲੋਕ ਕੁਝ ਹਸਦੇ ਪਏ,
ਕਰ ਹੋ ਮਨਮਾਨੀਆਂ, ਖਰਮਸਤੀਆਂ -
ਸਿਉਂਕੇ ਵਾਂਗ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਖਾ ਰਹੀ -
ਬੇਬਸੀ ਦੀ ਚੇਤਨਾ, ਸਤ ਹਸਤੀਆਂ।

ਮਚੱਲ ਮਾਰੀ,
ਦੁੱਪ ਧਾਰੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ !

ਖੁਸਲ ਕਰ ਕਰ, ਜੀਤ ਹਰ ਬੇਕਾਰ ਹੋਈ,
ਮੌਨ-ਧਾਰੀ ਜਾਪਦੇ, ਸੱਤੇ ਜਵਾਬ !

ਬੇਕਾਰ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ,
ਸਾਡੇ ਬਿਨਾ,
ਬੇਕਾਰ ਹੋਇਆ ਇਨਕਲਾਬ !

● (New Aiyansh, B.C.)

ਜ਼ਿੰਦਗੀ

(ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਲ)

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਤੋਂ ਉਕਤ ਕੇ
ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਇਕੱਲਤਾ ਵੱਲ ਨਸਦਾ ਹੈ
ਇਕਾਂਤ ਦੀ ਕਾਡੂਨੀ 'ਚ ਦੁੱਪ ਵਾਂਗ ਰਿਕਦਾ ਹੈ।
ਇਕੱਲਤਾ ਦੇ ਸੋਰ 'ਤੇ ਤੰਗ ਆ ਕੇ
ਜਦ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ 'ਚ ਪਰਤਦਾ ਹੈ
ਕੱਚੀ ਦੇ ਖੁੜ੍ਹ 'ਚ ਪਿਸਦੇ ਦਾਇਆ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਿਸਤੀ
ਨਾ ਇਕੱਲਤਾ ਦੀ ਸਾਂਤ ਬੀਲ 'ਚ ਤਰਦੀ ਹੈ
ਨਾ ਭੀੜ ਦੇ ਹੜ੍ਹ-ਆਏ ਦਰਿਆ 'ਚ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ
ਇੱਕੋ ਨਹੀਂ, ਬਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸਾਂਤ ਬੀਲਾਂ ਨੇ
ਇੱਕੋ ਨਹੀਂ, ਬਿੰਨੇ ਹੀ ਹੜ੍ਹ-ਆਏ ਦਰਿਆ ਨੇ

ਜਿਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਓਹੀ ਨੇ
ਕੋ ਸਾਂਤ ਬੀਲਾਂ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ-ਆਏ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਟੁਕੜਾ ਲਾਹ
ਨਹੀਂ ਕਿਸਤੀ ਵਰਗਾ ਕੁਝ ਉਸਾਰਦੇ ਨੇ
ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਉਤਾਰਦੇ ਨੇ

● (Grande Prairie, Alberta)

ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

ਸਾਧੂ

ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਿੰਘਣੀਆਂ
ਫਾਰਮਰ ਦੀਆਂ ਸੜੀਆਂ ਕੈਬਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ
ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਭੁਜੰਗੀ ਤੇ ਭੁਜੰਗਣਾਂ
ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀਆਂ ਤੂੜੀਆਂ ਵੈਨਾਂ 'ਚ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਹੇ ਸਾਡੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ
ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ
ਤੇਰੇ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਇਹ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਬੇਦਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੀ ਜੋਤ ਤੋਂ ਨਾਬਰ ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ
ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਸਿਰਫ ਅਜੇ
ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ
ਪਰਾਈ ਧਰਤ ਤੇ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਸਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਉਂਜ ਤੂੰ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਏਂ
ਅਸੀਂ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਕਿੰਨੇ ਅਖੰਡਪਾਠ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ
ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਲਈ
ਕਿੰਨੇ ਖੁਲ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ
ਕੁਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇੰਨਾ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਪਰ
ਕੰਮ ਦਾ ਭੰਨਿਆਂ ਸੰਗੀਰ
ਨੀਂਦ 'ਚ ਵੀ ਸੂਰਜ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ
ਇਸ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆਂ
ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਤਾਂ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ
ਪਰ ਤੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਲਣੋਂ ਅਜੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਸਭ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ
ਕਿਵੇਂ ਇਹ 'ਮਾਲਕ' ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਂ ਵਰਤ
ਨਿਤ ਸਾਨੂੰ ਚਕਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ
ਕਿਵੇਂ ਸਾਡੀਆਂ ਬੁੱਚੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨਾਲ
ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਰਗੇ ਘਰ ਉਸਾਰਦੇ ਹਨ
ਸਾਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਤਬੋਲਿਆਂ 'ਚ ਡੱਕ
ਸਾਡਾ ਘੋੜਿਆਂ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ
ਮੱਛਰ ਭਰੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ ਕੈਬਿਨਾਂ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ
ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ
ਸਾਡੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਅਹਿਸਾਨ ਦਾ 'ਆਰਕੈਸਟਰਾ'
ਤੇ ਸਾਡੇ ਤੋੜੇ ਹਰ 'ਫਲੈਟ' 'ਚ
ਕੈਬਿਨਾਂ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਵੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਹੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆ
ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀ ਰੂਹ
ਅਜੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਰੀ ਨਹੀਂ
ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝਲਾਉਣਾ ਹੈ
ਤੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਤੇਗ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣਾ ਹੈ

ਪਰ ਅਜੇ ਜਦੋਂ ਯੂਨੀਅਨ ਵਾਲੇ ਦਰ ਖੜਕਾਉਣ
ਅਸੀਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਤੋਂ ਡਰੀਏ
ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨ ਦੀ ਕਦੀ ਜੁਅਰਤ ਨਾ ਕਰੀਏ
ਜੇ ਕਿਤੇ ਮਿਲ ਪੈਣ ਅਚਾਨਕ
ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਿਖਾਇਆ ਗੀਤ ਗਾਈਏ

ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਕਰੀਏ ਅਰਦਾਸ
ਹੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆ
ਇਹ ਯੂਨੀਅਨ ਵਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਗਲਤ ਨਾ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿਤੇ
ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਸਹਿਕਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ੀਂ।
● (Burnaby, B.C.)

ਜੰਗਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ

ਬਰੂਦੀ ਪੁੰਦ 'ਚ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸੰਭਲ ਕੇ ਤੁਰੀਏ
ਚਰਬੀ ਦੇ ਚਿੱਕੜ 'ਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਤਿਲਕ ਸਕਦੇ ਹਾਂ
ਖੂਨ ਦੀ ਦਲਦਲ 'ਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਧਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ
ਮਲਬੇ 'ਚ ਖਿਲਰੇ ਅੰਗਾਂ 'ਚ ਠੇਡਾ ਖਾਣ ਤੋਂ
ਕਿੰਝ ਬਚਾਂਗੇ ਭਲਾ ?

ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਦਮ ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਡਿੱਗ ਸਕਦੇ ਹਾਂ
ਹੁੰਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗਿਠਲਾਂ ਦੇ ਟੁੰਡਾਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ
ਜਿੱਥੇ ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਤਿਣਤਿਣਾਹਟ
ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।
ਬਰੂਦੀ ਪੁੰਦ 'ਚ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸੰਭਲ ਕੇ ਤੁਰੀਏ...

ਸੰਭਲ ਸੰਭਲ ਕੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਾਂਗੇ ਭਲਾ ?
ਕਿੰਝ ਲੱਭਾਂਗੇ ਲਾਪਤਾ ਘਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰਨਾਵੇਂ ?
ਤੇ ਮਲਬਾ ਬਣੇ ਸਕੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਕਿੰਝ ਪਛਾਣਾਂਗੇ ?
ਹਰ ਮਲਬਾ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸ ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ !
ਫੁੱਲੀ ਹੋਈ ਹਰ ਲਾਸ਼
ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਕੜਦੀ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਦੀ ਹੈ
ਲਹੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਾਹਲੇ 'ਚ ਉੱਠਦੀ ਕੁੜੱਤਣ 'ਚ
ਉੱਠੀ ਇੱਕੀ ਦਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਜੀਂਦਿਆਂ 'ਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਲਾਸ਼ ਤਾਂ ਬੱਸ ਲਾਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ
ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਵਸਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਮਲਬਾ ਤਾਂ ਬਸ ਮਲਬਾ ਹੁੰਦਾ ਏ !
● (Toronto, Ontario)

ਡੰਡੋਤ-ਬੰਦਨਾ

ਸੁਖਿੰਦਰ

ਪਰਤ ਆ
ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼
ਤੂੰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਗੂੰਮ ਹੈ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਕੋਠਰੀ ਵਿਚ

ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਉੱਤਰ ਆਇਆ ਹੈ
ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾੜਦੇ ਹਨ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ
ਪੂਛਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਲੰਗੂਰ
ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਲਮਕ ਆਈਆਂ ਹਨ
ਗਿੱਦੜ ਨੀਲੂ ਰਾਜੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ
ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਰੀਂਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪ
ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਫਿਰ ਢਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਿੱਕਾ
ਦਗਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਸੰਗ ਸੜ ਰਹੇ ਨੇ ਵਿਚਾਰੇ ਨੈਣ
ਸੁਨਹਿਰੀ ਗੁੰਬਦਾਂ, ਮੀਨਾਰਾਂ, ਖਿੜਕੀਆਂ, ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ 'ਚੋਂ ਉੱਠਦੀਆਂ
ਤਲਵਾਰਾਂ, ਬਰਫੀਆਂ, ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੋਕਾਂ 'ਤੇ ਟੰਗੇ ਝੂਲਦੇ ਹਨ
ਮਾਸੂਮ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਜਿਸਮ, ਅੱਖਾਂ, ਹੱਥ, ਪੈਰ
ਪਵਿੱਤਰ ਕਿਤਾਬੀ ਢੇਰ ਤੋਂ ਉੱਠੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ
ਮੰਡਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਨੀਲੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ
ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਤੁਰ ਰਹੇ
ਮਨੁੱਖੀ ਅਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਟਿਕਾਈ

ਹਰ ਤਰਫ, ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਚੌਰੌਸਤਿਆਂ 'ਚ
ਜਗਦੀਆਂ ਬੁਝਦੀਆਂ ਨੀਉਨ ਲਾਈਟਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ
ਬਹੁ-ਰੰਗੇ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਸ਼ੌਰ ਹੈ

ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ
ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ
ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਪਬਪਾਉਂਦੇ
ਛਨਣ, ਛਨਣ ਕਰਦੇ
ਜਿਸਮ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਆਸਣ ਬਣਾ
ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਡੋਤ-ਬੰਦਨਾ ਕਰ
ਆਪਣੀਆਂ ਮਧੁਰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ 'ਚ
ਸੁਰ ਅਲਾਪਦੇ —

ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਲਓ
ਸੁਰ ਲਓ, ਸੰਗੀਤ ਲਓ
ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫੂਮਕਾਵਾਂ
ਜੀਵਨੀ, ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ, ਮਰਸੀਏ
ਨਾਵਲ ਕਹਾਣੀ, ਤਬਸਰਾ
ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਭਾਅ
ਪਹਿਨ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਮੁਖੰਟਾ
ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
ਨਾਟਕ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਅਦਾ

ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਮੱਥਾ
ਤਿਲਕ ਨੂੰ ਤਰਸਦਾ
ਰਾਜਨੀਤੀ, ਧਰਮ, ਵਿਦਿਆ, ਸਭਿਆਚਾਰ
ਹੋਣਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਸੂਲ
ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਵਸਤ ਨ ਕੋਈ
ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ ਇਸ ਬਾਜ਼ਾਰ
ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਰ ਰੰਗ ਦਾ ਰੱਬ
ਮੰਡੀ ਦੀ ਹੈ ਬੱਸ ਇਕ ਨਿਰੀ ਵਸਤ
ਉਹ ਹੋਰ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ
ਜੋ ਖਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਛੱਡਦੇ ਹਨ
ਸਪੇਸ ਸ਼ਟਲ ਜਾਂ ਸਪੂਤਨਿਕ
ਅਣਜਿੱਤੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ
ਆਤਮਾ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬੁਝਾਓ
ਅੰਦਰਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸੁਲਾ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਾਨਵਰ ਜਗਾਓ
ਜਾਨਵਰ ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖੋ
ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਸਿਰ, ਪੂਛ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੱਡ
ਚੁਟਕੀ ਕੁ ਭਰ ਜਰਦਾ, ਤੰਬਾਕੂ
ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਠੁੱਕ
ਜਾਨਵਰ ਅੰਦਰ, ਜਾਨਵਰ ਲਈ
ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਅਮੁੱਕ!

● (TORONTO, ONTARIO)

RUPTURE (ਰਪਰ)

ਸੰਪਾਦਕ: ਸੁਖਿੰਦਰ
ਅੰਸ਼ੋਸ਼ੀਏਟ ਸੰਪਾਦਕ: ਇਕਬਾਲ
ਗਮੁਣਾਲੀਆ

South-Asian modern art and
literature ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੋਕਸ ਪੱਤਰ
ਰਪਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਕ 'ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ
ਕਵਿਤਾ ਅੰਕ' ਅਗਸਤ 1983 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ
ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ:
- ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਅੰਕ
- ਨਵ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਅੰਕ
- ਬੰਦੋਬਸਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਚਿਤਰਕਾਰ

ਚੰਦਾ:

ਇਅਕਤੀਬਾਤ: ਸਾਲਾਨਾ (30 ਡਾਲਰ)

ਸੰਸਥਾਨ: ਸਾਲਾਨਾ (40 ਡਾਲਰ)

ਪਤਾ:

The Editor, RUPTURE
Box 732, Postal Station 'A'
Toronto, Ontario, Canada.

M5W 1G2.

ਸੀਤਲ ਅਮਨ-ਸੁਰ

("ਸੂਫੀ" ਅਮਰੀਕੀ)

ਅਮਨ ਦੀ ਸੀਤਲ-ਸੁਰ
ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਦੀਆਂ
ਕਨਪਟੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ
ਜਦੋਂ ਹੈ ਪੁੱਜਣ ਲਗਦੀ
ਕੋਈ ਪਾਗਲ
ਖਰੂਦੀ ਚੰਘਾੜ ਮਾਰ ਦੇਵੇ

ਅਜੀਬ ਘੋਲ ਹੈ
ਸੁਖਾਵੀਂ ਸੁਰ ਅਤੇ ਚੰਘਾੜ ਦਾ

ਫਿਰ ਉਹ ਸੀਤਲ ਸੁਰ
ਮੇਰਿਆ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ
ਕੱਥਾਕਲੀ ਨਾਚ ਨੱਚਦੀ
ਹਵਾ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਘੋਲਦੀ
ਆ ਪਰਗਟ ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ
ਤਾਂ ਇਕ ਮਹਿਖਾਸੁਰ
ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਂਦਾ
ਪਹਾੜ ਵਾਂਗ ਆ ਸਾਕਾਰ ਹੋਵੇ

ਅਜੀਬ ਘੋਲ ਹੈ
ਜੀਵਨ ਨਾਚ ਦਾ
'ਤੇ ਮੌਤ ਨਾਚ ਦਾ

ਫਿਰ ਉਹ ਸੀਤਲ ਅਮਨ-ਸੁਰ
ਹਵਾ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ
ਨੀਲੋਤਣਾਂ 'ਚ ਲਹਿ ਗਈ
ਜਨਸਮੂਹ ਦੇ ਸੁਆਸਾਂ 'ਚ ਲਹਿ ਗਈ

ਹੁਣ ਇਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਧਰਤ ਦੀਆਂ
ਚੌਹ ਕੂਟਾਂ 'ਚੋਂ
ਪਰਚੰਡ ਸੰਗੀਤਕ ਗੂੰਜ
ਹੈ ਆ ਰਹੀ !
ਅਮਨ !
ਅਮਨ !!
ਖਰੂਦੀ ਚੰਘਾੜ ਦਾ
ਡਰਾਉਣਾ ਸ਼ੋਰ ਵੀ ਹੈ ਆ ਰਿਹਾ
ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਅਜੀਬ
ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪੈ ਰਹੀਆਂ
ਜੀਵਨ ?
ਮੌਤ ?
ਅਮਨ ?
ਜੰਗ ?
ਮੈਂ ਲੱਚਦਾਂ
ਸੀਤਲ ਅਮਨ-ਸੁਰ ਹੀ ਸੁਣਾਂ।

• (SURREY B. C)

ਕਵਿਤਾ

(ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਅਮਨ)

ਬਾਬਾ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਵਾਂ ਜੇ ਸੱਚ ਕਹਿਣੇ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਏ।
ਚੁੱਪ ਰਹਾਂ ਜੇ ਸੱਚੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਭ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਜਰ ਲਗਦਾ ਏ।

ਮੂੰਹੋਂ ਆਈ ਬਾਤ ਨਾ ਰੁਕਦੀ ਕਹਿਣ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
ਹੋ ਗਈ ਹੱਦ ਸਹਿਣ ਦੀ ਹੁਣ ਤੇ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਤੇਰਾ ਸੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਮਿੱਠਾ ਕਹਿਣਾ।
ਸੇਵਾ ਸਿਦਕ ਸਬਰ ਸੁਕਰਾਨਾ ਇਹ ਸੀ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਗਹਿਣਾ।

ਪਰ ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਦੇ ਸਾਨੀ ਜਾਪਣ।
ਬਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਿੱਖੀਆਂ ਫੁਰੀਆਂ ਮੁੱਖੋਂ ਹਉਮੈ ਰਾਗ ਅਲਾਪਣ।

ਅਖਵਾਵਣ ਇਹ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ, ਬਣ ਬੈਠੇ ਹਨ ਵਾਢੂ ਕੁੱਤੇ।
ਦਰ ਆਇਆਂ ਦਾ ਕਰਨ ਨਿਰਾਦਰ, ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੇ ਘੁਰਕਣ ਸੁੱਤੇ।

ਵੱਟਾਂ ਬਦਲੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ਡਾਂਗਾਂ ਡਾਲਰ ਅਤੇ ਡਰਾਵੇ।
ਹੱਥੀਂ ਲੈ ਪਸਤੌਲ ਕਟਾਰਾਂ ਆਏ ਦਿਨ ਇਹ ਕਰਨ ਵਖਾਵੇ।
ਜਦ ਮੈਂ ਆਵਾਂ ਦਰ ਤੇਰੇ ਤੇ, ਪਏ ਡਰਾਵਣ ਇਹ ਵੱਢ ਖਾਣੇ।
ਇਹ ਕੀ ਜਾਨਣ ਤੇਰੀ ਸਿੱਖੀ, ਅਕਲੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅੱਖੋਂ ਕਾਣੇ।

ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਦਰ, ਅੰਦਰੋਂ ਸੱਖਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਕਾਲੇ।
ਇਹ ਹਨ ਚੌਧਰ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਤਵਾਲੇ।

ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਜੇ ਤੇਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤੂੰ ਕਾਗਾਂ ਨੂੰ ਹੰਸ ਬਣਾਵੇਂ।
ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਜੇ ਤੇਰੀ ਨਾਨਕ ਦਇਆ ਧਰਮ ਦੀ ਗੰਗ ਵਗਾਵੇਂ।

ਚਮਨ ਤੇਰੇ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨੂੰ ਦਾਤਾ ਫੜ ਕੇ ਜਿਹਨਾਂ ਪਟਾਰੀ ਪਾਇਆ।
ਇਹ ਤਾਂ ਸੇਵਕ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਇਹ ਕੀ ਦਾਤਾ ਖੇਡ ਰਚਾਇਆ।

• (CALGARY, ALBERTA)

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ-ਤੇਰਾ ਸ਼ਹਿਰ

(ਕੋਲੰਬੀਆ ਈਸ਼ਾਂ)

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਚੰਨ ਵੀ ਚੜ੍ਹਨੋਂ ਹਟ ਗਿਆ,
ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਚਾਨਣ ਕਰਨ ਬਿਜਲੀਆਂ।
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਜੋਬਨ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਬਹਾਰ ਨੂੰ,
ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪੱਤਝੜ ਨੂੰ ਵੀ ਉੱਡਣ ਤਿਤਲੀਆਂ।
ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤਾਂ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੋਕ ਨੱਚਦੇ,
ਸਾਡੇ ਪੈਣੋਂ ਹਟਗੀਆਂ ਮਹਿਫਲਾਂ 'ਚ ਕਿੱਕਲੀਆਂ।
ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਭੀੜ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੀ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ,
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਦਿਨੇ ਵੀ ਹਾੜ ਬੋਲਦਾ।
ਤੇਰੇ ਹਾਏ ਕਹਿਣ ਤੇ ਵਖਤ ਪੈ ਜਾਏ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ,
ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਨਾਂ ਕੋਈ ਕਵਾੜ ਖੋਲ੍ਹਦਾ।
ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਪੱਤਝੜ ਕਹਿ ਦਿਉ ਬਹਾਰਾਂ ਨੂੰ,
ਸਾਡਾ ਬਾਗ ਬੇਸ਼ਕ ਹੋਰ ਉਜਾੜ ਦਿਉ।
ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਥਾਂ ਬਥੇਰੀ ਫਿਰ ਵੀ ਤੇਰੇ ਲਈ,
ਸਾਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਤਾੜ ਦਿਉ।

• (FORT NELSON, B. C.)

ਵਤਨ ਫੇਰੀ

ਮਿੱਤਰ ਰਾਸ਼ਾ

ਅਸੀਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚੋਂ
ਇਕ ਬੂੰਦ ਪੀਣ ਆਏ
ਬੂੰਦ ਪੀਣ ਦੇਈਂ ਨੀ ਮਾਏ
ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਤ੍ਰਿਹਾਏ

ਅਸੀਂ ਹੰਸ ਨਹੀਂ
ਜੋ ਲਾ ਉਡਾਰੀ
ਚੁਗਣ ਆਏ
ਮੰਤੀਆਂ ਦੀ ਕਿਆਰੀ
ਵਿਮਾਨ ਦੇ ਪਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਡ
ਦਾਣਾਂ ਕੁਣਕਾ ਚੁਗਣ ਆਏ
ਬੀਤੇ ਦੇ ਬਲੋਰੀ ਰੰਗਾਂ 'ਚ
ਲਿਸ਼ਕੇ ਯਾਦਾਂ ਦਾ
ਸੱਤ ਰੰਗੀ ਸ਼ੀਸ਼ਾ
ਕਿਤੇ ਇਹ ਸ਼ੀਸ਼ਾ
ਤਿੜਕ ਨਾ ਜਾਏ
ਇਹ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਤੱਕਿਆਂ
ਨੈਣੀਂ ਸਾਡੇ
ਬਹਿਸ਼ਤ ਫੇਰਾ ਪਾਏ

ਸਰਘੀ ਦਾ ਅਸਾਂ
ਸੂਰਜ ਤੱਕਣਾਂ
ਰਾਤ ਦੇ ਤੱਕਣੇਂ ਤਾਰੇ
ਉਹਨਾਂ ਗਲੀਆਂ ਦੀ
ਜ਼ਿਆਰਤ ਕਰਨੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਲੀਆਂ 'ਚ
ਗੱਲਾਂ ਸਨ ਕਰਦੇ
ਸਾਡੇ ਮਾਸੂਮ ਇਸ਼ਾਰੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਲੀਆਂ ਨੂੰ
ਚੇਤੇ ਕਰ
ਸਾਡਾ ਚਿੱਤ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਏ

ਜਿਸ ਫਿਜ਼ਾਂ 'ਚ
ਸਾਡੇ ਬੋਲ ਗਵਾਚੇ
ਦੱਬੇ ਪਏ ਸੁੱਚੇ ਹਾਸੇ
ਓਸ ਫਿਜ਼ਾਂ 'ਚ ਘੰਮਦਿਆਂ
ਨੈਣਾਂ ਹੰਝ ਫਲਕਾਏ

ਅਸੀਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚੋਂ
ਇਕ ਬੂੰਦ ਪੀਣ ਆਏ
ਬੂੰਦ ਪੀਣ ਦੇਈਂ ਨੀ ਮਾਏ
ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਤ੍ਰਿਹਾਏ।

• (OTTAWA, ONTARIO)

ਇਕ ਕਵਿਤਾ

ਚਰਨ ਸਿੰਘ

ਤੂੰ ਕੋਈ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ,
ਚਿੜੀਆਂ ਦਾ ਹੈ ਚੋਗਾ।
ਬੇਖਬਰ!
ਹਸਤੀਏ-ਪੱਤਾ ਹੀ ਸ਼ਜਰ ਹੈ।
ਇਕ ਬੂੰਦ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ,
ਇਕ ਜ਼ਰਾ ਤੁਫ਼ਾਨ ਹੈ।

ਤੇਰਾ ਹੀ ਚਿਹਰਾ ਹੈ,
ਤੇਰਾ ਹੀ ਦਰਪਣ ਹੈ।
ਤੇਰੀ ਹੀ ਸੂਲੀ ਤੇ,
ਤੇਰੀ ਹੀ ਗਰਦਨ ਹੈ।

ਤੇਰਾ ਹੀ ਪਿੱਛਾ ਸੀ,
ਤੇਰੇ ਜੋ ਅੱਗੇ ਹੈ।
ਤੇਰੇ ਹੀ ਮਾਹੁਰੇ ਦਾ,
ਤੇਰੇ ਤੇ ਅਸਰ ਹੈ।
ਤੇਰੇ ਹੈ ਸਾਵੇਂ ਅੱਜ,
ਤੇਰਾ ਜੋ ਹਸਰ ਹੈ।

ਕਲ੍ਹ ਸ਼ਾਮ ਜੋ ਚੁਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚੋਂ,
ਇਕ ਸਰਦ ਉਥਾਸੀ ਸੀ।
ਅੱਜ ਗੁਬਾਰ ਬਦਲ ਗਈ,
ਦਾਵਾਨਲ ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਬਸਤੀ ਦਾ ਪਸੀਨਾ ਹੀ,
ਹਨ ਤਾਜ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ।
ਇਸ ਤਾਜ ਦੇ ਸਾਏ 'ਚ,
ਬਸਤੀ ਦੀ ਹਥੇਲੀ ਤੇ
ਇਕ ਜੰਗਲ ਉਘਿਆ ਹੈ।
ਇਹ ਕਿਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸੀ?
ਕਿਸ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੈ?
ਏ!

ਰੋਸ਼ਨ ਫ਼ਾਨੂਸਾ!!
ਬਸਤੀ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਵੀ,
ਤੇਰੇ 'ਚੋਂ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ।
ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜ ਦਿਉ,
ਹਾੜੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ।
ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ
ਪੈਣਾਂ ਥੀਂ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ।

(ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਉੱਡੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ)

• (RICHMOND, B. C.)

ਕੌਲ 'ਕਰਾਰ

ਜਸਵੰਤ ਮਾਂਗਟ

ਕੌਲ 'ਕਰਾਰ ਕਰੇ
ਦੁੱਖ ਹੋਵੇ
ਮਿੱਤਰ ਕੌਲ ਤੁੜੇਂਦੇ

ਰਾਤ ਮਘੋਂਦੀ
ਉਹ ਗਲ ਲਗਦੇ
ਰੋ ਰੋ ਮੌਹ ਜਤੋਂਦੇ
ਕੌਰਾ ਜਿਸਮ
ਕੁਆਰੇ ਚਾਅ ਹਨ
ਰੀਝਾਂ ਨਾਲ ਹੰਢੇਂਦੇ
ਪਤਲੇ ਹੋਠ ਗੁਲਾਬੀ-ਪੱਤੀਆਂ
ਸ਼ਿਕਰੇ ਯਾਰ ਚਬੋਂਦੇ
ਧੁਖਦੀ ਅਗਨੀ
ਹੋਰ ਬਲੋਂਦੇ
ਸਾਡੇ ਤਨ ਡਾਹ ਦੇਂਦੇ
ਸਾਡਾ ਜੋਬਨ ਪੀ ਪੀ
ਪਾਪੀ

ਤਨ ਦੀ ਤਰੇਹ ਮਟੋਂਦੇ
ਪਿੰਜਰ ਚੁੰਡ ਉਹ
ਟਿੱਭਦੇ ਵਤਨੀਂ
ਮੁੜ ਨਾ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇਂਦੇ
ਕੌਚੇ ਕੌਲ ਤਰੇਂਦੇ ਹੰਝੀਂ
ਖੁਰਦੇ ਡੁਬ ਮਰੇਂਦੇ
ਜਿੰਦ ਬਿਰਹਾ ਦੇ
ਫਾਹ ਲਗੋਂਦੀ
ਕੱਚਿਆਂ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਦੇਂਦੇ
ਮੈਂਡਾ ਯਾਰ ਮਿਲਾਓ
ਸਦੀਓ
ਰਿਜ਼ਰ ਦੇ ਬਾਣ ਸਤੋਂਦੇ

ਕੌਲ 'ਕਰਾਰ ਕਰੇ
ਦੁੱਖ ਹੋਵੇ
ਮਿੱਤਰ ਕੌਲ ਤੁੜੇਂਦੇ।

(ਛਪ ਠੀ ਪੁਸਤਕ 'ਜਿੰਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ')

• (VANCOUVER, B. C.)

ਸੂਹ ਸੂਰਜ
(ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ)

ਸੱਚ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੂਈ ਦੇ ਗਠ ਪਾਏ
ਜਦਹਨਾਮੇਂ ਜਿਹਾ ਗੀਤ ਤਾਂ ਗਾਏ
ਭੰਡ-ਤਮਾਸ਼ਾ ਸੁਣ ਸੁਣ ਯਾਰੇ
ਲੋਕ ਤਾਂ ਕੰਨੋਂ ਥੋਲੇ ਹੋਏ।

ਸਹਿਮੀਆਂ ਸਹਿਮੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਅੰਦਰ
ਸਹਿਮੇਂ ਪੱਛੀ ਹੁੱਥੀਂ ਛੁੱਪ ਗਏ
ਹਾਕਮ ਲੋਕੀਂ ਖੰਭੇ ਲੈ ਕੇ
ਖੂਨ ਵਹਾਉਂਦੇ ਥੋਲੇ ਹੋਏ।

ਕਾਲੇ ਪੰਨ ਦੀ ਮੌਸਮ ਨਹਾ ਕੇ
ਮੂੰਹੋਂ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਕਾਰਨ
'ਬਾਹੂ' ਪੈਸਾ ਨਾਨਕ ਬਾਇਆ
ਪਰਮ ਕਰਮ ਸਭ ਛੁੱਪ ਖਲੋਏ।

ਕੂੜ ਕੱਪਟ ਦੀ ਛਾਂ ਮਾਝਕੇ
ਆ ਤੱਕੀਏ 'ਤੇ ਥੀਰੰਦੇ ਲੋਕੀਂ
ਨਾਹਰੇ, ਸੋਹਲੇ, ਭੇਟਾਂ ਯਾਰੇ
ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨਗਮੇਂ ਹੋਏ।

ਕੋਈ ਨਾ ਹੱਥ ਤੇ ਪਰਦਾ ਜਿਗਰਾ
ਕੋਈ ਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਗਰੇ ਕਹਿੰਦਾ
ਉਹ ਤਾਂ ਖੰਦਰ-ਖਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਉੱਧਲੀ
ਕਾਹਨੂੰ ਫੀਸੀਆਂ ਝੰਮਰ ਛੋਰੇ ?

ਕਾਨੂੰ ਘੱਨਣੀਆਂ ਥਾਏ ਵਪਾਰੀ
ਤਨ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਪੁੱਛਦਾ
ਥਿਰਲੇ ਮੰਦਰ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕੀਂ
ਮੂਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਥਨੁ ਥਨੁ ਚੋਏ।

ਪੁੱਤ ਇੰਦਰਾਈ ਥਾਪਿਆ ਰਾਜਾ
ਪੋਤੀਆਂ ਟੰਗ ਦਰਬਾਰੀ ਨੱਠੇ
ਤਿਲਕ ਲਗਾਉਂਦੇ ਉਹਦੇ ਮੱਥੇ
ਛੱਤਰ ਝਲਾਉਂਦੇ ਕਮਲੇ ਹੋਏ।

ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੰਨ ਚੋਰੀ ਕਰਦਿਆਂ
ਉਮਰ ਥਤਾਈ ਸਾਰੀ
ਚਿੱਟੇ ਭੋਸ਼ਨ, ਕਾਲੇ ਥਗਲੇ
ਕੈਸੇ ਸਾਡੇ ਨੇਤਾ ਹੋਏ ?

ਛੱਪਰ ਢਾਹੇ, ਚੁਹਿ ਚੁਹਿ ਸਾਰੇ
ਵਿੱਚ ਗਲਾਂ ਦੇ ਪੈ ਗਏ
ਹਰ ਇਕ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲੱਗਾ ਜੰਦਰਾ
ਥਾਰੀਂ ਸੰਗਲ ਲੱਥੇ ਹੋਏ।

ਸਲੀਮ! ਹੱਦ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ
ਕਹਿ ਰਕੀਥਾਂ ਆਪਾਇਆਂ ਨੂੰ
ਲਾਏ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਤਾਂ
ਕਥਰਾਂ ਵਰਗੀ ਚੁੱਪ ਨਾ ਹੋਏ।

ਅਗਨ ਦੇਸ ਦੀ ਉਹੋ ਠਾਰੇ
ਭੱਠੀ ਅੰਦਰ ਲੋਹ ਪੰਘਾਰੇ
ਦਾਤੀਆਂ ਹਥੋੜੇ ਕੌਣੋਂ ਇਕੱਠੇ
ਆਰਸੀਂ ਜੰਗੀ ਬੱਦਲ ਹੋਏ।

ਖੂਨ ਦਿੱਤਿਆਂ ਆਏ ਆਜ਼ਾਦੀ
ਕਹਿ ਗਏ 'ਗਦਰੀ ਥਾਥੇ'
ਫੜੇ ਸੰਗੀਨਾਂ, ਕੱਟੇ ਹਨੁਰਾ
ਸੂਹ ਸੂਰਜ ਠੋਸ਼ਨ ਹੋਏ।

● (Vancouver, B.C.)

ਆਜ਼ਾਦੀ
(ਦਲਜਿੰਦਰ)

ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ
ਕਲੰਡਰ 'ਚੋਂ ਤਾਰੀਖ
ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਇਸ ਦਿਨ ਦੇ ਅਰਥ
ਉਹ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੀ ਹੈ

ਇਸ ਦਿਨ ਦੇ ਅਰਥ
ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਤੱਕ
ਸੀਮਤ ਹਨ -
ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਜਾਮ ਖੜਕਵਰਗੇ
ਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ
ਕਿਸੇ ਪਿਕਚਰ ਦਾ 'ਈਵਨਿੰਗ ਸ਼ੋ' ਦੇਖਣਗੇ
ਯਹ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ
ਆਜ਼ਾਦੀ ਇੱਕ ਸ੍ਰੀਮਤ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ
ਇਹ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਸੀਲਡ ਉੱਤੇ
ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਫ਼ਾਲ ਹੈ
ਤੇ ਮੈਂ ਪਿੱਤਲ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ!

ਆਓ ਦੋਸਤੋ
ਅੱਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:
ਇਸ ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਲਾਲ ਜਿਲਦ
ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਾਰੀਖ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਈਏ
● (Calgary, Alberta)

ਤੋ

(ਦਰਸਨ ਗਿੱਲ)

ਸਾਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬੁਲਕਦੀ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ।
ਸਿੰਗਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੁਸਨ ਦੇ ਲਈ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ।

ਤੁਲਪਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਤੁਲਪਣ ਦਿਓ,
ਤੁਲਪ ਉਹਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਬੇਚਾਰਗੀ ।

ਕਲਪ ਰਹੇ ਨੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਮਿਰੇ,
ਮੰਨੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਂ ਕਦੇ ਅਧੀਨਗੀ ।

ਤੁਹਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਦਾ ਰਿਹਾ ਹਮੇਸ਼ਾ,
ਤੁਹਾਦੇ ਰਹਿਣਾ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ।

ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ ਸਦਾ ਉਹ ਬੀਲ ਦੀ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਨਾ ਆਈ ਕਦੇ ਰਵਲਗੀ ।

● (Vancouver, B.C.)

ਨਸਲਵਾਰੀ-ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ

(ਸਟੀਫਨ ਗਿੱਲ)

ਇਹ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਸਤਾਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੱਖੜ
ਪੱਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ
ਬਦਬੂਦਾਰ ਗਿੱਧਾਂ
ਇੰਨੇ ਠੰਢੇ ਕਿ ਕੋਈ ਛੂਹ ਵੀ ਨਾ ਸੱਕੇ

... ਦੇ ਪਿਆਸੇ
ਅਜਨਬੀਆਂ ਤੋਂ ਭਰਨ ਵਾਲੇ
ਡਰਪੋਕ ਤੇ ਡਰਉਣ ਵਾਲੇ
ਇਹ ਮੁਸਕਾਉਂਦੇ ਸਾਥੇਲੋਕ
ਸੜਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਨੇ

ਹਰ ਟਾਪੂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ
ਇਹ ਨਸਲਵਾਰੀ
ਨਫਰਤਾਂ ਦੇ ਬਰਫੀਲੇ ਤੋਢੇ
ਉਹਨਾਂ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੈਰਦੇ ਨੇ
ਜਿੱਥੇ ਅਭਿਆਨਤਾ ਦੇ ਤੌਰ ਨੇ

● (Cornwall, Ontario)

ਗੋਰਖ-ਪੰਦ

(ਗੰਜੀਦਰ)

ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਲੰਗਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ
ਢੁੱਢੀ ਭਰ, ਦੰਦੀ ਭਰ
ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਥੋਟੀਆਂ
ਖਿੰਡ ਪੁੰਡ ਗਈਆਂ ਨੇ ਹਰਾਸੀਆਂ ਰੋਈਆਂ ।

ਦੇਖ, ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਕਤ ਹੈ
ਬੇਹਿੰਸ ਅਹਿੰਸ ਨਹੀਂ ਪਈਆਂ,
ਇਸ ਪਰਾਏ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ

ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ,

ਛੱਤ ਹੇਠ

ਫਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਪੜਕਦੀਆਂ

ਤੇ ਹਫ ਵਿੱਚ ਮੰਡਲਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ !!

ਇਹ ਉਪਜ਼ ਦੁਪਜ਼ ਖਲੋਰਾ

ਸਮੇਟਣਾ ਹੋਏਗਾ

ਗੋਰਖਪੰਦੇ ਦੇ ਇਹਨਾਂ

ਲਹੂ ਲੁਹਾਣ ਵਕੜਿਆਂ ਨੂੰ

ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਜੜਨਾ ਪਏਗਾ,

ਇਹਨਾਂ ਪੁਰਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੌੜਕੇ

ਫਿਰ ਇਕ ਸਾਲਮ ਅੰਗਤ ਦਾ

ਕਲਬੂਤ ਘੜਨਾ ਪਏਗਾ

ਜਿਸਦੇ ਨਕਸ਼ ਸਿਆਣੇ ਜਾ ਸਕਣ

ਜਿਸਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪਛਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ।

● (Toronto, Ontario)

ਮੇਰੇ ਤੇਰੇ

(ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ)

ਨਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ, ਨਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ
ਪਰ ਤਦ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਲਵੰਕੜੀ ਧਾ ਕੇ

ਪਿਆਰ-ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹਵਾਂ

ਆਠ ਸਾਰੇ, ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ, ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ
ਠੱਲ੍ਹੀਏ, ਤਰੀਏ, ਮੈਂ ਅਸਮਾਨੀ ਤਾਰੀਆਂ ਠਾਈਏ
ਮੈਂ ਅਸਗਾਰ ਸਰੋਦ 'ਚ ਠਿੱਲ੍ਹਣਾਂ ਚਾਹਾਂ

ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅੰਕ ਹੋਇਆਂ

ਬਿਨਾਂ ਏਸ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਇਆਂ

ਜਿੱਥੇ ਹੋਵਾਂ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਹੋਵਾਂ

ਓਸੇ ਤੌਰ ਸੰਗ ਤੌਰ ਸਮਾਵਾਂ

ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ

ਤਦ ਵੀ ਮੈਂ ਤਾਂ

ਮੈਂ ਵਰਗਾ ਹਾਂ ।

● (Willowdale, Ontario)

ਵੰਗਾਰ

(ਹਰਦੇਵ ਵਿਹਰ)

ਕਿਧਰੇ ਫਰਾਂਸ ਜਾਂ ਚਿੱਲੀ ਵਿੱਚ
 ਬਿਗਲਿਆਂ ਪੱਧਾਂ ਦੀ ਅੰਨੀ ਵਹਿਸਤ ਵੇਖਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਯੂਸ ਹੋ ਗਿਆ?
 ਪਰ ਸਾਥੀ ਮਾਯੂਸ ਨਾ ਹੋ!
 ਕਿਉਂਕਿ, ਈਅਤਨਾਮ, ਨਿਕੋਰਾਗੋਵਾ ਦੇ ਸਹਾਏ
 ਤੇਰੀ ਮਾਯੂਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੁਝਾਰੂ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਤਾਵਲੇ ਨੇ।
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੈਨਿਨ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਂ ਲੱਤ ਕੇ
 ਤੇਰੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇਰੇ ਹੋਰ ਕਰੀਬ ਲੈ ਆਂਦੀ ਏ।
 ਸੋ ਉੱਠ,
 ਵਲੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਰਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ -
 ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਜਾਇਆ,
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਅੌਰੰਗਾ ਜਾਂ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਰੋੜਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ
 ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੀਡਾ ਸਿੰਘ ਰੈੱਡ 'ਤੇ ਹਸਤੀਆਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
 ਫਰੰਗੀ ਬਿਰ ਹੇ।
 ਉੱਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੇ
 ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ
 ਐਲਸਲਵਾਡੇ ਦੇ ਗੁਰੀਲਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਲਿਆ,
 ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਉਪਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਬ ਦਾ ਧਮਾਕਾ ਬਣਕੇ -
 ਠੰਡੇ ਦੇ ਵਾਈਟ ਗਊਸ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾ ਉਡਾਰੇ -
 ਬਣਾ ਰਹੇ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਉੱਜਲ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ।

• (Edmonton, Alberta)

ਲਾਵਾਰਸ (ਤੇਰੀ ਨਿੱਜਰ)

ਖੂਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿੱਛੜੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ
 ਨਸਾਰ ਨਾ ਵੀਹੰਦੇ ਪਾਈ
 ਗੋਹਾ ਸੁਦਦੀ ਸਾਂਝ ਗੁਆਚੀ
 ਕਰਜ਼ੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾਈ।
 ਅੱਜ ਤੋੜੋਲੀ ਨਾ ਧੁਖਣ ਪਾਥੀਆਂ
 ਨਾ ਹਿੱਕਣ ਤੋੜੀ ਦਾਲਾਂ
 ਪਿੰਡ ਮੇਰੇ ਅੱਜ ਸਹਿਰੀਂ ਟੁਰ ਗਏ
 ਉਜੜੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਖਾਲਾਂ।
 ਪੁੰਛੇ ਉਹਲੇ ਲੁਕ ਬੈਠੇ ਨੇ
 ਦਾਤਣ ਤਰੇ ਸਵੇਰੇ
 ਖੁੱਲਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੁੱਸੇ ਹਾਸੇ
 ਕੋਈ ਬੰਸਰੀਆਂ ਛੇੜੇ।
 ਕੁੱਕੜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਰੀਆਂ ਬਾਂਗਾਂ
 ਦੱਸਣ ਖੁੱਡੇ ਖਾਲੀ
 ਤੋੜ ਸੁੱਟੀ ਲੋਹੇ ਦੇ ਥਲਦਾਂ
 ਮੇਰੀ ਹਲ ਪੰਜਾਲੀ।
 ਕਣਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪੋਹਲੀ ਉੱਗੀ
 ਖੂਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰੇਤਾ
 ਤਿਸਰੇ ਗਾਉਂਦੇ ਗਾਉਂਦੇ ਤੁੱਠਿਆ
 ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਚੇਤਾ।

ਸੱਖਝੇ ਅੱਜ ਤਿੰਨਣ ਸਾਡੇ
 ਨਾ ਕਿਸੇ ਚਰਖੀ ਡਾਹੀ
 ਕੱਟਣ ਅੱਜ ਸੁਟਿਆਰਾਂ ਤੁਰੀਆਂ
 ਗਿਦਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕਾਹੀ।
 ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਲੁਟਿਆ ਜਾਰੋ
 ਲੁਟਿਆ ਸਾਡੇ ਚਾਵਾਂ
 ਸੁੱਕਿਆਂ ਤੁੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਭਾਲਣ
 ਤੁੱਤਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਛਾਵਾਂ।
 ਵੀਹਵੀਂ ਛੱਤ 'ਤੇ ਟੀਗੇ ਮਾਪੇ
 ਥੇਥੀ ਸਿਟਿੰਗ ਕਰਦੇ
 ਗਤੀ ਸੈਂਦ ਲਈ ਇੱਕੋ ਮੰਜ਼ੀ
 ਸਰਮੋ ਸਰਮੀ ਮਾਰਦੇ।
 ਥਣ ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੇ ਤੋੜਨ ਫਲੀਆਂ
 ਅੱਜ ਸੁੱਕਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ
 ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ
 ਅੱਜ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਪਾਲਕ।
 ਗੋਬਿੰਦ ਵਰਗਾ ਥਾਪ ਅਸਾਡਾ
 ਗੁਜਰੀ ਵਰਗੀ ਮਾਤ
 ਵਿੱਚ ਪੁਰਦੇਸਾਂ ਹੁਲਣ ਲਾਵਾਰਸ
 ਵੇਖਣ ਲੋੜ ਤਮਾਸ਼ਾ।

• (Kitchener, Ontario)

ਮਾਂ ਪੁੱਛੇਗੀ

ਮਹਿੰਦਰ ਸੁਮਲ

ਮਾਂ ਪੁੱਛੇਗੀ ਕੀ ਦੱਸਾਂਗੇ
ਉਮਰ ਗੁਆਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਪੱਛਮ ਦੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲ ਲੱਦੀ
ਜੂਨ ਹੰਢਾ ਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਫਿਕਰਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ
ਗੱਤੇ ਖਾਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਲੱਭਣ ਗਏ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਸਵੇਰੇ
ਮਹਿਕ ਦੀ ਵਾਦੀ ਸੱਜਰੇ ਖੇੜੇ
ਪਰ ਕਿਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਪੈੜਾਂ
ਦੇਹੀ ਪਾਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਮੈਲੀ ਅੱਖ ਨੇ
ਸਾਡਾ ਰੰਗ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਭੰਡਿਆ
ਸਾਥੋਂ ਸਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਮੰਗਿਆ
ਤਿੱਖੇ ਮੋਹਣੇ ਵਿੰਨ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ
ਸੀਨੇ ਲਾਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਕੱਚ ਕੁਆਰੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਲਗਾਰਾਂ
ਬੁੱਢੇ ਕੁੱਖ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈਆਂ
ਕੁਝ ਡਾਲਰ ਦੇ ਅਫਰੋਵੇਂ ਨੇ
ਚੀਬੜ ਚੀਬੜ ਮੌਤ ਸਵਾਈਆਂ
ਕੁਝ ਕੰਜਕਾਂ ਦੇ ਮੱਘਦੇ ਪਿੰਡੇ
ਕਬਰੀਂ ਪਾਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਦੇ ਨਾ ਹੋਈ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਮਾਏ
ਤੇਰੀ ਮਿੱਠ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਾਥੋਂ
ਤੇਰੇ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਨੀ ਮਮਤਾ
ਆਪ ਗੁਆਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਤਾਂ ਕਾਲੀ ਹੋਈ
ਸਾਡੀ ਉਮਰ ਵੀ ਠੰਡੀ ਹੋਈ
ਮਨ ਦੇ ਰੋਗੀ ਬੂਠੇ ਬੈਦਾਂ
ਨਬਜ਼ ਵਿਖਾਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਬੀਤੇ ਦੇ ਪਛਤਾਵੇ ਵਰਗੀ
ਡਾਲਰ ਦੇ ਉਦਰੇਵੇਂ ਵਰਗੀ
ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਰਗੀ
ਪੀੜ ਰੋਂ ਉਠੇ ਲਾਵੇ ਵਰਗੀ
ਜਿੰਦ ਹੰਢਾ ਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ
ਮਾਂ ਪੁੱਛੇਗੀ ਕੀ ਦੱਸਾਂਗੇ
ਉਮਰ ਗੁਆਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ

• (VANCOUVER, B.C.)

ਪਾਣੀਪਤ

ਤਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਤਿੰਨਾਂ ਵੱਡੇ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਥਾਂ
ਜਿਥੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਾਰੀਆਂ
ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ,
ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਜ਼ਾਬਰਾਂ ਨੇ
ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ
ਤੇ ਦੇਸ਼ ਮਿਧਦੇ ਤੁਰੇ ਗਏ
ਤੇ ਫੇਰ
ਜਦੋਂ ਜੰਗ ਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ
ਪੂਰਬੋਂ ਆਇਆਂ ਜ਼ਾਬਰਾਂ
ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਧ ਧਰਿਆ
ਜਿਵੇਂ ਹਾਰਿਆ ਜੁਆਰੀਆ,
ਡਿਗਿਆ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਚੁਕਦਾ
ਜਾਂ ਅਸਮਾਨੀ ਲਗੀ ਨਿਗਾਹ
ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਡਿਗਣ ਦਿੰਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਨਾ ਚਾਹੇ
ਇਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਚੌਥੀ ਲੜਾਈ ਹਾਰ
ਪੰਜਵੀਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ,
ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇਗਾ,
ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੋ,
ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੋਵੇਗਾ।
ਸਾਰੇ ਪਾਣੀਪਤ ਸਟੇਸ਼ਨ
ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੰਡੀ
ਬਸ ਪੰਜਾਬੀ ਚਹਿ ਚਹਾ ਰਹੇ ਨੇ
ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਵਾਜ਼ ਚਾਹਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੀ
'ਆਹ ਨਾਗਪੁਰੀ ਸੰਤਰੇ'
'ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਪੀਓ ਜੀ',
'ਭਾਈਆ ਜੀ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ'
'ਪੰਗਾਂ ਤੇ ਲਾਹੌਰੀਆਂ ਟੱਪੀਆਂ ਨੇ'
ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ
ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਾਵੋਗੇ ?

• (TORONTO, ONTARIO)

ਉੱਤਰੀ ਧਰੁਵ

ਜਗਦੇਵ ਜਟਾਣਾਂ

ਉੱਤਰੀ ਧਰੁਵ ਦਾ ਵਸਿੰਦਾ
 ਹੋਵੇਗਾ ਕਿੰਨਾਂ ਵਚਿਤਰ
 ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਦਿਨ ?
 ਕਿਵੇਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
 ਇੰਨਾਂ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ
 ਕੰਮ ਕਾਰ ਵਿਚ ?
 ਕਿੰਝ ਬੀਤਦੀ ਹੋਵੇ
 ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ
 ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਰਾਤ ?
 ਕੀ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਨ
 ਕੰਭਕਰਨ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ?
 ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ
 ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ-ਮੁਹਾਂਦਰੇ ?
 ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ੍ਹਨ ਨਾਲ
 ਬਰਫ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਡਲੀ
 ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ
 ਛਿੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕੰਬਣੀ,
 'ਤੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ
 ਬਰਫ ਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ
 ਇਹ ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਤਾਣਾ ਪੋਟਾ
 ਪਾਈ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ।
 ਬਰਫ ਦੀ ਠੰਡਕ ਦਾ
 ਕਰ ਕਿਆਸ
 ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਫਿਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ
 ਇਕ ਸੀਤ ਲਹਿਰ
 ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਅਣਜਾਣੇ
 ਪਹਿਲੇ ਸਪੱਰਸ਼ ਵਾਂਗ ।
 ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ
 ਪੱਤਝੜ ਦੇ ਪੱਤੇ ਵਾਂਗ
 ਘੁੰਮਦਾ ਘੁੰਮਾਉਂਦਾ
 ਅੱਜ ਖੁਦ ਉਸੇ ਧਰਤ ਦਾ
 ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ ਵਾਸੀ —
 ਜੋ ਕਦੀ
 ਅਲਾਦੀਨ ਦੇ ਚਿਰਾਗ ਦੇ ਕਿੱਸੇ
 ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪਰੀ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ
 ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ
 ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਿਆ
 ਇਹ ਲਗਦਾ ਸੀ
 ਕੋਰਾ ਮਿਥਿਹਾਸ
 ਮਨ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਇਸ ਸੱਚ ਦੀ
 ਨਾ ਭਰੀ ਸੀ ਹਾਮੀ

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਪਦਾ ।
 ਪਰ ਅੱਜ —
 ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਓਪਰਾ,
 ਵਚਿੱਤਰ ਜਾਂ ਅਜੀਬ
 ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰੋਹੜੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ
 ਇਨਸਾਨਾਂ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨਾਂ
 ਜੋ ਕਦੀ ਲੱਗਿਆ ਸੀ
 ਹਾਸੋ-ਹੀਣਾਂ ਤੇ ਅਚੰਭਾ ਜਨਕ
 ਅੱਜ ਸਭੋ ਕੁਝ ਹੈ
 ਆਮ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ
 ਨਾ ਦਿਨ ਵੱਡਾ
 ਨਾ ਰਾਤ ਛੋਟੀ
 ਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ
 ਬਰਫ ਦੀ ਠੰਡਕ
 ਹੁਣ ਤਾਂ —
 ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਬਰਫ (ਸਨੋ) ਵਿਚ ਵੀ
 ਨਿੱਘ ਹਾਂ ਮਾਣ ਰਿਹਾ !
 ਉਸੇ ਧਰਤ ਨੂੰ ਛਾਣ ਰਿਹਾ !!

• (FORT NELSON, B.C.)

ਗਜ਼ਲ

ਨਰਿੰਦਰ ਜੋਹਲ

ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੈਂ ਬੂਠੇ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ਮੈਂ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਰੱਬ ਕਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ਜੇ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏਂ ਤਾਂ ਜਾ ਸਕਦੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ,
 ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਸਿਫਤ ਕੀ ਉਸਦੀ ਉਹ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈ,
 ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਦੀ ਵੀ ਉਹ ਲਾਹ ਪਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ਬਿਨਾਂ ਗੱਲ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਝੁਕ ਜਾਣਾ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ,
 ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਅਣਖ ਵਾਲੇ ਦਾ ਲਹੂ ਦੌਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ਜੋ ਖੌਰੂ ਬਹੁਤ ਪੱਟਦਾ ਏ ਉਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
 ਕੋਈ ਤਕੜਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ਮੇਰੇ ਚੁੱਪ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਡਰਦਾ ਹਾਂ ਤੈਥੋਂ,
 ਮੇਰੀ ਭਲਮਾਣਸੀ ਹੈ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ਜਿਹਦੇ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਕਦੀ ਝੁਕਣਾ ਪਵੇ ਉਸਨੂੰ,
 ਤੇਰਾ 'ਜੋਹਲ' ਤਾਂ ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 • (EDMONTON, ALBERTA)

ਨਸੀਹਤ

ਹਰਜੰਦਰ ਚੀਮਾਂ

ਹੋ ਰਹੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਵਿਰੁਧ
 ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਿਓ,
 ਜਰਾ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਦਰ
 ਝਾਕ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ
 ਕੀ ਇਖਲਾਕੀ ਹੱਕ ਹੈ
 ਕਿ ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਵੀ
 ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਵਿਰੁਧ
 ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾ ਸਕੋ।
 ਕੀ ਕਦੀ ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੇਠ ਵੀ
 ਫੇਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਸੋਟਾ
 ਜੋ ਖੁਦ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਹਾਮੀ
 ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ?
 ਕੀ ਯਾਦ ਹੈ ਉਹ ਦਿਨ
 ਜਦੋਂ ਦਿਹਾੜੀ ਦੀ ਹੱਡ-ਭੰਨਵੀਂ
 ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ
 ਕੋਈ ਦਰਵੇਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰ ਤੋਂ
 ਆਇਆ ਸੀ ਮੰਗਣ
 ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ
 ਤਾਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਤੇ ਗੱਠਾ
 ਦੇਹ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਉਸਦੇ
 ਬਿਆਈ ਪਾਟੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ
 ਫੁੱਟ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ?
 ਯਾਦ ਹੈ ਉਹ ਸਮਾਂ
 ਜਦੋਂ ਲਾਗੀ, ਮਜ਼ਹਬੀ, ਚੂੜੇ, ਚਮਾਰ
 ਝਿਉਰ, ਸਾਂਹਸੀ ਅਤੇ ਲੁਹਾਰ
 ਆਦਿਕ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ
 ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਛਾਣ
 ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਦੂਰੋਂ ਦੁਰਕਾਰ।
 ਤੇ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਹੈ
 ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਆਈ
 ਤਾਂ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇ ਕੇ
 ਕਿਓਂ ਕਾਂਵਾਂ ਰੋਲੀ ਪਾਈ ?
 ਅਜੇ ਤਾਂ ਹੋਈ ਹੈ ਸਿਰਫ ਸ਼ੁਰੂਆਤ
 ਅਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਪੀੜ ਦਾ
 ਕਿਥੋਂ ਅਹਿਸਾਸ
 ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ (ਰਹਿ)

ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਾਂ-ਭ੍ਰਮੀ ਤੇ
 ਸਦੀਆਂ ਲਈ ਹੰਢਾਈ।
 ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਦੋਸਤੋਂ।
 ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੰਡ
 ਆਓ, ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ
 ਦੇਈਏ ਹੱਦਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ।
 ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਝੈਲ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੰਗਲੀ ਕਹੀਏ,
 ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਲਵੱਈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਆਬੀਏ,
 ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਬੀਏ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੱਦੀਏ ਭੱਦੀਏ।
 ਜਦ ਵੀ ਉਹ ਯੂ. ਪੀ. ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਆਏ,
 ਸਾਡੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਵੱਟ ਪਾਏ।
 ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਇਹ ਭੁੱਖ ਨੰਗ ਦੇ ਮਾਰੇ,
 ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਆਏ।
 ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਜ ਵੀ
 ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ
 ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਬੋਅ
 ਨਸਲੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ
 ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਲਵੱਈਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ
 ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੁਆਬੀ,
 ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਦਿੰਦੀ ਹੈ
 ਖਾਨਦਾਨੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ।
 ਲੜਦੇ ਹੋ ਅੰਦਰ-ਰਾਤੀ
 ਆਪਣੇ ਹੀ ਸੰਗ
 ਉਪਰੋਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਏਕੇ ਦੀ ਸਫਾਈ।
 ਜਦੋਂ ਆਪ ਹੀ ਹੋ
 ਨਸਲੀ ਫੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ
 (ਤਾਂ) ਫਿਰ ਗੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਦੋਸ਼
 ਅਪਣੀ ਹੀ ਗਲਤੀ ਕਰੇ ਸਵੀਕਾਰ
 ਆਓ, ਫੇਰ ਰਲਕੇ ਕਸਮ ਖਾਈਏ
 ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਾਈਏ
 ਤੇ ਫਿਰ ਦੇਈਏ,
 ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦਾ ਹੋਕਾ
 ਕਿ ਫਿਰ ਕੋਈ ਸੈਤਾਨ,
 ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ
 ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਨਸਲਾਂ ਤੋਂ
 ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਛਾਣ
 ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ ਇਕ ਜਾਨ
 ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਦੇਈਏ
 ਇਕੋ-ਜਿਹਾ ਮਾਣ।

● (FORT NELSON, B. C.)

(ਨੁਜ਼ਹੱਤ ਸਦੀਕੀ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ(ਟੋਰਾਂਟੋ)ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ 'ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵਿਤਰੀ ਹੈ । ਨੁਜ਼ਹੱਤ ਸਦੀਕੀ ਮੂਲ ਤੌਰ ਤੇ ਉਰਦੂ ਦੀ ਲੇਖਕਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ 'ਫਨੂਨ' (ਲਹੌਰ), ਇਮਰੋਜ਼, (ਮੁਲਤਾਨ), 'ਸਭਰਸ' (ਕਰਾਂਚੀ) ਅਤੇ ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿੱਚ 'ਇਮਰੋਜ਼' ਅਤੇ The Toronto South Asian Review ਵਿੱਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ । ਲਹੌਰ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੋਰਾਂਟੋ ਦੇ ਟੀ. ਵੀ. ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਪਾਠ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਲੇਖਕ ਜੋੜੀ, ਨੁਜ਼ਹੱਤ ਸਦੀਕੀ ਅਤੇ ਸਲੀਮ ਸਦੀਕੀ ਨੇ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ । 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਾਪਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ)

ਲਿੱਪੀ ਰੂਪਾਂਤਰਕਾਰ : ਸੁਖਿੰਦਰ

ਨੁਜ਼ਹੱਤ ਸਦੀਕੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਵੇਲੇ ਦੀ ਗੱਲ

ਵੇਲਾ ਪੂਰਵਾਈ ਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਜਿਹੜਾ ਦਰਦ ਜਗਾ ਕੇ ਉੱਡ ਪੁੱਡ ਜਾਵੇ
ਘੱਲੇ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਸੁਨੇਹੜੇ ਉਹ ਮੁੜ ਪਰਤ ਨ ਆਵੇ
'ਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਏ ਉਸ ਮੂਰਖ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਿਣਾ
ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹਾਂ ਰਾਂਝਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ
ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸ਼ਹੂ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਈਏ
ਦਰਦ ਤੋਂ ਅੱਖ ਚੁਰਾ ਕੇ ਰਾਂਝਣ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਹੰਢਾਈਏ
ਕਦੋਂ ਤਾਈਂ ਅਸਾਂ ਆਸਾਂ ਬੀਜ ਕੇ ਅੱਥਰੂ ਵੱਢਦੇ ਰਹਿਣਾ
ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹਾਂ ਰਾਂਝਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ
ਮੈਂ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਦਾ ਬੂਟਾ ਪਿਆਰ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਬਰਸਾਵਾਂ
ਤੈਥੋਂ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਏ ਤੇਰੀ ਤਾਂਘ ਦਾ ਮੈਂ ਪਰਛਾਵਾਂ
ਮੇਰੀਆਂ ਸਧਰਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਗਹਿਣਾ ਰਾਂਝਣ ਹੋਰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ
ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹਾਂ ਰਾਂਝਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ
ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਮੇਰੀ ਜੋਤ ਏ ਰਾਂਝਣ ਮੈਂ ਤੇ ਟੁੱਟਦਾ ਤਾਰਾ
ਹਿਜਰ ਫਰਾਕ ਦੇ 'ਨੂਰੇ ਵਿਚ ਬੱਸ ਇਕ ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਮੇਰਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ
ਫੇਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਿਸਰਦੇ ਖਾਬਾਂ ਦੇ ਓਹਲੇ ਹੋ ਬਹਿਣਾ
ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹਾਂ ਰਾਂਝਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ

ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਝੱਲੇ

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ
ਉੱਤੋਂ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਵੀ ਚੱਖ ਕੇ
ਦੇਖੋ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੱਭਣ ਚੱਲੇ
ਲੋਕੋ ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਝੱਲੇ
ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਦਰਦੀ ਵਸਦੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਵੇਖੋ
ਸਾਡੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਵੇਖੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਾਸੇ ਵੇਖੋ
ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਵੇ ਸਾਡਾ ਦੁੱਖ ਵੀ ਝੱਲੇ
ਲੋਕੋ ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਝੱਲੇ
ਕਿਸੇ ਨਾ ਮੁੜ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਪੁਛੀਆਂ

ਦਰਦ ਝਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਠਣ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉੱਚੀਆਂ
 ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ ਸਭ 'ਕੱਲੇ
 ਲੋਕੋ ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਝੱਲੇ
 ਜਿੰਦ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਸੱਸੀ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਕੋਲ ਨਿਭਾਇਆ
 ਹਿਜਰ ਦਾ ਔਖਾ ਪੈਂਡਾ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋੜ ਮੁਕਾਇਆ
 ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਲੱਗ ਗਏ ਰੋਗ ਕੁਵੱਲੇ
 ਲੋਕੋ ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਝੱਲੇ
 ਰੂਹ ਪਖੇਰੂ ਇਸ ਕਲਬੂਤ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਫੜਕੇ
 ਲਹੂ ਦੇ ਹੰਝੂ ਵੱਗਦੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਦਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲ ਧੜਕੇ
 ਜਾਨ ਪਈ ਕੁਰਲਾਂਦੀ ਏ ਏਹਨਾਂ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਆਰੀ ਦੇ ਝੱਲੇ
 ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਦੀ ਤਾਂਘ ਸੀ ਹੁਣ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ
 ਲੋਕੋ ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਝੱਲੇ

ਇਕਲਾਪਾ

ਇਕਲਾਪਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੰਮਿਆ
 ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਲ ਕੇ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ
 ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ
 ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਦੇ ਵਿਚ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਸਾਂ
 ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀ 'ਨ੍ਹੇਰ ਪਿਆ ਏ
 ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਚਾਨਣ
 ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਵੱਸਦਾ ਸੀ
 ਤੇ ਇਕਲਾਪਾ ਖਬਰੇ ਕਿਹੜੀ ਨੁੱਕਰ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਢੱਕ ਕੇ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ
 ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੀ ਜਿੰਦ ਤੋਂ
 ਉਹ ਖੁਸ਼ਬੂ ਚੁੱਪ ਚੁਪੀਤੀ ਓੱਡ ਗਈ
 ਤੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸੂਲਾਂ ਦੇ ਡੰਗ ਦਿਲ ਤੇ ਖਾਏ
 ਉਸ ਦਿਨ ਹਿਜਰ ਹਨੇਰਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਵੜਿਆ
 ਤੇ ਇਕਲਾਪਾ ਖਬਰੇ ਕਿਹੜੇ ਕੋਨੇ ਤੋਂ
 ਅੱਖਾਂ ਮਲਦਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣ ਖਲੋਤਾ
 ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲੇ ਆਸਾਂ ਲਾਈਆਂ ਪਰ ਓਥੇ ਕੀ ਸੀ
 ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕਲਾਪੇ ਦੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਬਾਹਾਂ
 ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬੁਲਾਵੇ
 ਮੈਂ ਫਿਰ ਓਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸੱਜਰੇ ਹੱਥ ਫੜਾਏ
 ਤੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅੱਖੇ ਪੈਂਡੇ ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਟੁਰ ਪਈ
 ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕੰਡਿਆਂ ਤੇ ਟੁਰਨ ਦਾ ਵਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ
 ਰਾਹ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਜੱਥੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਵੇ
 ਮੈਨੂੰ ਕੱਲਿਆਂ ਵੇਖ ਡਰਾਵੇ
 ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸੂਰਜ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿਰ ਪਿਆ ਵਰਸਾਵੇ
 ਪਰ ਮੈਂ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਟੁਰਦੀ ਗਈ
 ਕਿਉਂ ਜੇ ਇਕਲਾਪੇ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ
 ਤੂੰ ਹੁਣ ਕੱਲਿਆਂ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖਣਾ ਏ
 ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਨਾ
 ਤੂੰ ਇਸ ਬੇ-ਫੈਜ਼ ਕੁਵੱਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਹਰਨਾ
 ਮੈਂ 'ਕੱਲਾ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖ ਲਿਆ
 ਮੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ

ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਇਕਲਾਪਾ ਸੀ
ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਚੰਬੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਸੁੰਘੀ
ਬਰਸਾਤਾਂ ਵਿਚ ਪੀਂਘਾਂ ਝੂਟੀਆਂ
ਚੰਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਖਬਰੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦੇ ਘੁੰਡ ਚੁੱਕੇ
ਮੇਰੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੇ ਅੱਖੀਆਂ ਅੱਨ੍ਹੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਚਾਨਣ ਨਹੀਂ ਏ
ਤੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਏ
ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਇਕਲਾਪਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਆਦੀ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ
ਤੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਚਾਨਣ ਲੈ ਕੇ
ਮੇਰੇ ਬੁਹੇ ਆਣ ਖਲੋਤਾ ਏ
ਮੈਂ ਡਰਦੀ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਇਕਲਾਪਾ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਟਰ ਨ ਜਾਵੇ
ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ
ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ
ਤੂੰ ਘਟਦਾ ਵਧਦਾ ਰਹੇਂਗਾ
ਤੇਰੇ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਛੱਡ ਦਿਆਂ ਤੇ
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖੱਟੀ
ਤੇਰਾ ਹਿਜ਼ਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ
ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਫਿਰ ਸਾਂਭ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।

• (SCARBOROUGH, ONTARIO)

ਦੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਸਲੀਮ ਸਦੀਕੀ

੧.

ਦੁਨੀਆਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬੁਝਾਰਤ, ਜਿਹਦਾ ਸਿਰ ਨ ਪੈਰ।
ਜਿਹੜਾ ਵੇਲਾ ਸੌਖਾ ਲੰਘੇ ਉਹਦੀ ਮੰਗੋ ਖੈਰ।
ਨ ਕੋਈ ਦਿਲ ਦਾ ਮਹਿਰਮ ਲੱਭਾ, ਨ ਹੀ ਆਇਆ ਚੈਨ,
ਦਿਲ ਦਾ ਖਾਲੀ ਠੂਠਾ ਲੈ ਕੇ, ਫਿਰਾ ਹਾਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ।
ਵਿਚ ਥਲਾਂ ਦੇ ਜਾਨ ਨਿਮਾਣੀ, ਲੱਭਦੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੁੱਖ,
ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਂਬੜ ਬਲਦਾ, ਤੇ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਵੇਰ।
ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਲ ਨਿਭਾਣਾ, ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਲੇਖ,
ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸੱਜਣ ਅੱਜ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਕੈਸਾ ਪਿਆ ਹਨ੍ਹੇਰ।
ਵਾਂਗ ਸੁਦਾਈਆਂ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਨ, ਵਿਚ ਬੋਲੇ ਦੇ ਕੂਜਾਂ,
ਰਾਝੇ ਦਾ ਉਹ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵਣ, ਉੱਡਣ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ।
ਮਾਰੋ ਝਾਤੀ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜੇ ਲੱਭਣਾ ਜੇ ਮੀਤ,
ਤੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾਓ, ਤਾਂ ਜੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸਵੇਰ।
ਸੁੰਨਾਂ ਵੇਹੜਾ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰ ਤੇ ਖੱਜੀਆਂ ਦੀ ਛਾਂ,
ਕੋਈ ਨ ਆਇਆ ਮਨ ਪਰਚਾਵਣ ਕਿੰਨੀ ਹੋ ਗਈ ਦੇਰ।
ਸਾਡੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਕਿਸਨੇ ਦੱਸੋ,
ਕਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਕਿਸਨੇ ਘੋਲਿਆ ਜ਼ਹਿਰ।
ਕੰਮ ਕਵੱਲੇ ਤੇ ਰਾਹ ਅਵੱਲੇ, ਅਕਲ ਦਾ ਘਾਟਾ ਲੱਕੋ,
ਫੇਰ ਨ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਬੁਟਾ ਉੱਗੇ, ਵੱਟ ਪਵੇ ਨ ਫੇਰ।

੨.

ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਬੱਸ ਗੱਲਾਂ।
ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਕਦ ਤੋੜ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਬੱਸ ਗੱਲਾਂ।
ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਕਿੰਨੇ ਮਨ ਦੇ ਰੋਗੀ,
ਕਿੰਨੇ ਵਾਂਗ ਫਕੀਰਾਂ ਰੁਲ ਗਏ, ਕਿੰਨੇ ਰੁਲੇ ਵਿਚ ਥੱਲਾਂ।
ਦਿਲ ਦਾ ਪੰਛੀ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ, ਜਾਵੇ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ,
ਕੂੰਜ ਇਕੱਲੀ ਬਿਨ ਡਾਰੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਵਿਚ ਮਹੱਲਾਂ।
ਹਿਜ਼ਰ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਥਲਦਾ ਪਿੰਡਾ ਤੇ ਹੰਝੂ ਵੀ ਸੁੱਕੇ,
ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਸੱਜਣ ਵੱਸੇ ਕਿਵੇਂ ਸੁਨੇਹੜਾ ਘੱਲਾਂ।
ਚਾਰ ਦਿਹਾੜੇ ਇਹ ਹਯਾਤੀ ਤੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ,
ਦੁੱਖ ਦਾ ਦਰਿਆ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉੱਚੀਆਂ ਛੱਲਾਂ।
ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਓੜਕ ਮੁਕਸੀ, ਓੜਕ ਦਿਨ ਵੀ ਚੜ੍ਹਸੀ,
ਓੜਕ ਕਦ ਤੱਕ ਓੜਕ ਹੋਸੀ, ਕਦ ਤੱਕ ਓੜਕ ਝੱਲਾਂ।
ਦਿਲ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਸੁੰਝ ਭੜ੍ਹੰਜਾ ਤੇ ਟਿੰਮ ਟਿੰਮ ਖ਼ਲਦਾ ਦੀਵਾ,
ਦੀਵੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਅਸਾਡੀ ਤੇ ਮੈਂ ਹੋਲੇ ਹੋਲੇ ਥੱਲਾਂ।
ਫੜ ਕੇ ਚਿਮਟਾ ਤੁਰ ਗਏ ਜੋਗੀ, ਮਾਲਾ ਜਪਦੇ ਜਪਦੇ,
ਨ ਮੈਂ ਜੋਗੀ ਨ ਮੈਂ ਸਾਧੂ ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਰੱਲਾਂ।
ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਮੈਂ ਮਾਲਾ ਪਾਈ, ਹੰਝੂ ਦਾ ਮੈਂ ਗਹਿਣਾ,
ਹੜ੍ਹ ਹੰਝੂਆਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਆਵੇ, ਹੰਝੂ ਮਾਰਨ ਠੱਲਾਂ।

• (SCARBOROUGH, ONTARIO)

ਮਮਰੀਕ

ਸਾਂਬਲੀ ਜਹੀ ਕੁੜੀ

- ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਨਾਂ-
(ਡਾ. ਗੁਰਮੇਲ)

ਇੱਕ ਸਾਂਬਲੀ ਜਹੀ ਕੁੜੀ
ਮੇਰੇ ਖਹਿੜੇ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ
ਚੁੱਛੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ
ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਧਾਈ ਪੈਣ ਤੱਕ
ਇਹ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿੰਦੀ
ਆਪਣੀ ਵਿਕਿਆ ਕਰਿੰਦੀ,
ਦਿਨ ਨੂੰ
ਕਿਤੇ ਆਪਣੀ ਤਕਦੀਰ ਦਾ
ਲੇਖਾ-ਲੇਖਾ ਕਰਦੀ ਹੈ,
ਕਦੇ ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ
ਤੇ ਕਦੇ ਬੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਹਾਸੇ ਇਹਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ
ਛਿਕੜੀ ਥਣ ਥਣ ਭੁਰਦੇ ਹਨ
ਗੁਜ ਗੁਜ ਲੰਬੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਉਹਲਾ ਕਰਕੇ
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਮਹਿੰਦੀ
ਖਾਰੇ ਖਾਰੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਧੋਂਦੀ ਹੈ
ਸੋਚਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਵਾਂਗ
ਇਸ ਦਾ ਮਾਸ ਚੁੰਡੀਆਂ ਹਨ।
ਸਾਮ ਨੂੰ ਫੇਰ
ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੇ
ਪਲਸਟਿਕ ਹਾਸੇ ਦਾ ਪੌਚ ਫੇਰ
ਇਹ ਮੇਰੇ ਖਹਿੜੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਇੱਕ ਸਾਂਬਲੀ ਜਹੀ ਕੁੜੀ
ਮੈਂਨੂੰ ਪੋਲੀਆਂ ਪੋਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ
ਇਹ ਜਤਾਉਂਦੀ ਹੈ
ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ ਹੈ।

ਸਾਂਬਲੀਏ

ਤੇਰੀ ਯਾਰ ਨਾਲ

ਮਨ 'ਚ ਪਤਾਸੇ

●(University of Nebraska, Lincoln,
U.S.A.)

ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ

(ਹਰਮਿੰਦਰ)

ਓ ਪੰਛੀਆ
ਜਾਹ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ
ਜਾਹ ਉੱਡ ਕਰ ਲੈ ਆ
ਏ ਕੋਈ ਸੁੱਖ ਸੁਣੇਹੜਾ !

ਮਾਂ ਮੇਰੀ ਜੇ ਪੁੱਛਣ ਬੈਠੇ ਹਾਲ ਦਿਲਾਂ ਦਾ
ਝੰਗ ਝੰਗਾ ਕਹਿ ਤੂੰ ਹੱਸ ਸੁਣਾਈਂ
ਦੇਖੀਂ ਵੇ !
ਕਿਤੇ ਤੇਰਾ ਹੰਝੂ
ਤੈਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਰ ਜਾਵੇ।

ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਪੁੱਛ ਬੈਠੇ, ਕੇਹੀ ਸਾਵਣ ਦੀ ਉੱਤ ਇੱਥੇ
ਕਹੀਂ ਹਰ ਉਤ ਸੁਹਾਵਣੀ ਵਿੱਚ ਪਰਦੇਸੀਂ
ਦੇਖੀਂ ਵੇ !
ਕਿਤੇ ਖੰਭੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕੋਈ ਸੁੱਕਾ ਤਿਵਕਾ
ਤੈਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਰ ਜਾਵੇ।

ਥਾਥਲ ਪੁੱਛੇ, ਕੇਹੀ ਮੇਰੇ ਸੰਪੂਰ ਦੀ ਲਾਲੀ
ਕਹੀਂ ਅੱਸੀ ਲਾਲੀ ਤੂੰ ਰਿਪਰੇ ਨਾ ਖਹਿਲੋਂ ਦੇਖੀ
ਦੇਖੀਂ ਵੇ !
ਕਿਤੇ ਤੇਰਾ ਹਾਉਂਕਾ
ਤੈਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਰ ਜਾਵੇ।

ਵੀਰ ਮੇਰਾ ਜੇ ਪੁੱਛਣ ਬੈਠੇ, ਕੇਹੀ ਮੇਰੇ ਥਾਗ ਦੀ ਠੋਢਕ
ਕਹੀਂ ਕੋਈ ਨਾ ਸਾਖ ਕੀਤਿਆਵਲੀ ਮੇਰੇ ਥਾਗੀਂ
ਦੇਖੀਂ ਵੇ !
ਕਿਤੇ ਤੇਰਾ ਖੰਭ ਛਿੱਜਿਆ
ਤੈਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਰ ਜਾਵੇ।

● (Michigan, U.S.A.)

ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ
 ਕਿ ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਫੜਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ-ਕਰਦਾ
 ਸਚਮੁਚ ਇਕ ਦਿਨ
 ਸੂਰਜ ਫੜਨ ਨਿਕਲ ਤੁਰਿਆ
 ਮੁੜ ਪਰਤਿਆ ਨਾ
 ਬਸ ਨਹਿਰ 'ਚ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਮਿਲੇ
 ਤੇਰੇ ਜਿਸਮ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਗਾਂ ਨੇ
 ਕਾਲਖ ਦੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਭਰੀ ਸੀ।

1.
ਤਿਆਮਾਂ ਖੱਦਲਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ 'ਚ
 (ਜਗਤਾਰ ਢਾਮ)

ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਤੀਕ ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਭੁਲ ਚੁਕੇ ਹੋਣਗੇ
 ਪਰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾ ਸਕੀ ਹੋਏਗੀ ਉਹ ਬੁੱਢੀ
 ਪਿੰਡ ਦੀ ਭਰੀ ਸੱਬ 'ਚ
 ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪੁੱਟੀਆਂ-ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਿਸਦੀਆਂ ਦੋਧੀਆਂ
 ਬਸ ਪੱਥਰ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ।
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਅੱਜ ਵੀ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਸੁਣ
 ਦੁਧ ਪਲ੍ਹਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ
 ਤੇ ਉਹ ਬੁੱਢੀ
 ਹੱਥਲੀ ਸੋਟੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਠਕੋਰਦੀ ਆਖਦੀ ਹੈ —
 "ਇਹ ਪੱਥਰ ਦੀ ਹੈ
 ਚੱਪਾ-ਚੱਪਾ ਪੱਥਰ
 ਏਨੇ ਡੁਲ੍ਹੇ ਲਹੂ ਨਾਲ
 ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਾਟ ਨਾ ਜਾਂਦੀ।"

ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ
 ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਬੁੱਢਾ
 ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਪੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ
 ਜਿਸ ਦੀ ਬੱਗੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਾਲਾਂ
 ਤੇਜ਼ ਧਾਰ ਤਾਰਾਂ ਬਣ ਫਿਰ ਜਾਣਾ ਲੱਚਿਆ ਸੀ
 ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ
 ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੂਹੇ ਮੁਹਰਲੇ ਥੜ੍ਹੇ ਉਤੇ ਬੈਠਾ
 ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਦੂਰਬੀਨ ਅਸਮਾਨ ਵਲ ਲਾਈ
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਿਆਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ
 ਪਰਤਣ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ —
 "ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਗਏ ਬੱਦਲ
 ਕਦੀ ਤਾਂ ਮੁੜਨਗੇ ਹੀ
 ਕਦੀ ਤਾਂ ਮੁੜਨਗੇ ਹੀ।"

ਸ਼ਾਇਦ ਭਰ ਹੀ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਹੁਣ ਤੀਕ
 ਖਾਣੇ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ
 ਕਿਸੇ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅੰਗਾਂ 'ਚ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮ
 ਪਰ ਨਹੀਂ ਭਰ ਸਕਿਆ ਹੋਏਗਾ
 ਤੇਰੀ ਧੁਪ ਬਿਨ
 ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੱਖਣਾ। ਵਹੜਾ
 ਸ਼ਾਇਦ ਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਏ ਉਸ ਗੁਪਤੀ
 ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ 'ਚ ਚਮਕਦੇ ਕਿਸੇ ਤਾਰੇ ਨੂੰ ਤੇਰਾ
 ਪਰ ਜਦ ਵੀ ਤੁਫਾਨੀ ਰਾਤ ਆਉਂਦੀ ਹੋਏਗੀ
 ਉਹ ਕੱਠੇ ਚੜ੍ਹ
 ਨੇਰੂ ਘੁੱਪ ਅਸਮਾਨ 'ਚ ਤੈਨੂੰ ਲੱਭਦੀ
 ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੀ
 ਅੰਬਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਂਦੀ ਹੋਏਗੀ।

ਤੇਰਾ 'ਨਿੱਕਾ'
 ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਨਿਕਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ।
 ਹੁਣ ਨਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ
 ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਵਾਹਵਾ ਸੋਹਣਾ ਗੱਭਰੂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ
 ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ
 ਉਸ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਸਾਲ

ਬੁਢਾਪੇ ਨੇ ਬੱਚ ਲਿਆ ਹੈ
 ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਉਹ
 ਤੇਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਹਿਉਂ ਉਠਾਉਣ ਦੀਆਂ
 ਸੱਚਾਂ 'ਚ ਗਲਤਾਨ
 ਪਰਦੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ 'ਚ ਵਿਕਣ ਲਈ
 ਦਲਾਲਾਂ ਦੇ ਗੋੜੇ ਕਢ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ
 ਅੱਜ ਵੀ ਰਾਤ ਦੀ ਚੁਪ 'ਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੋਹੜ ਤੋਂ
 ਗਿਧਾਂ ਦੀ ਘੁਰ-ਘੁਰ ਸੁਣਦੀ ਹੈ
 ਤੇ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਰੇ ਚਿੜੀਮਾਰ ਦੇ ਪੰਜੇ 'ਚ ਫਸੀ
 ਕੋਈ ਚਿੜੀ ਫੜਫੜਾਉਂਦੀ ਹੈ।
 ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗੂੰ
 ਅੱਜ ਵੀ ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਛੱਪੜ ਕੰਦਲੇ
 ਪਿੱਪਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੂਲੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਉਤੇ ਆਥਣੇ
 ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ
 ਦੁੱਧਚਿੱਟੇ ਬਗਲੇ ਆ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ
 ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ
 ਛੱਪੜ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ
 ਉੱਤਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ।

ਤੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਉਡਦੀਆਂ ਚਾਮਚੜਕਾਂ
 ਜੋ ਤੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਡੁਲ੍ਹਦੇ ਨੂਰ ਨਾਲ
 ਖੁੜਾਂ 'ਚ ਬੈਠੀਆਂ ਕੰਬਦੀਆਂ ਸਨ
 ਹੁਣ ਫੋਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ
 ਨੇਰੂ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ
 ਚਾਨਣ ਦੇ ਸੌਦਾਗਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ
 ਤੇਰਾ ਲਹੂ ਡੁੱਲ੍ਹਣ ਨਾਲ
 ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ
 ਕੁਝ ਪਥਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ
 ਤੇ ਤੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਔੜਾ ਮਾਰੇ ਰੁੱਖ
 ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਭਰਿਆਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ
 ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ।

● (U.K.)

2. **ਜੋਧਾ**
 (ਸੰਤੋਖ ਸੰਯੁ ਸੰਤੋਖ)

ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ ਨਾ ਹਾਰਿਆ
 ਜਿੰਨਾ ਜੂਝਿਆ ਓਨਾ ਸਤਿਕਾਰਿਆ
 ਜੋਧੇ ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਜੂਝਣਾਂ
 ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਰ!
 ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੋਂ ਪਸੀਨਾ ਪੁੱਝਣਾ
 ਰੱਬ, ਸੰਤ, ਵਲੀ, ਪੋਪ ਜਾਂ ਔਲੀਏ
 ਥੱਕੇ ਤੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਹਜ਼ੂਮ ਦੀ ਕਲਿਆਣ
 ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੇਰੇ ਲਈ
 'ਲੱਗੀ' ਦਿਹਾੜੀ ਦਾ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ
 ਇਕ ਜੋਧਾ ਮਹਾਨ!
 ਸਿਰਜਣ-ਹਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ।
 ● (U.K.)

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਕਾਲਮ

ਲੋਕ-ਬੋਲੀਆਂ
(ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ)

ਮਾਰਚ ਅਪਰੈਲ 1983 ਦੇ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦੇ 'ਦਰਪਣ' ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਲਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਹਰ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਕਰਨਗੀਆਂ।
- ਸੰਪਾਦਕ

ਰੁਬਾਈਆਂ

ਮੈਂ ਤ੍ਰਿਹਾਈਆਂ ਆਸਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਾਂ ?
ਨਾਲ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਿਤਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾ ਬੈਠਾਂ ਹਾਂ ਸੁਰਤਾਂ।
ਮੈਂ ਨਾ ਬਾਜ਼ੀ ਵਾਂਗ ਪਾਡਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁਏ ਦੇ ਹੀਰਾ,
ਪੱਟ ਵੈਰੀ ਦੇ ਪਤ ਨਾ ਸ਼ਰਨੀਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜਾਵਾਂ ਮਰਤਾਂ।

ਲੋਥ ਮੇਰੀ ਤੇ ਕਾਠੇ, ਕੁੱਤਰੇ ਹਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਲਕ ਪਾਇਓ,
ਲਹੂ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਲਿੰਬਕਿਆ ਮੂੰਹ ਹਰ ਸੱਥ-ਗਲੀ ਦਖਾਇਓ।
ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਖੂਨ ਮੇਰੇ ਦਾ ਨਾਲ ਅਜੇ ਵੀ ਰੰਗ ਸੀ,
ਉਮਰ ਚਿੱਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਮੇਰੇ ਖੂਨ ਦਾ ਰੰਗ ਬਿਦਿਆਇਓ।

ਅੱਜ ਫੇਰ ਤੇਰੇ ਆ ਅਟਕੇ ਹਾਂ।
ਜਿਉਂ ਰਾਹੀਂ ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਹਾਂ।
ਕਿਨ, ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਨਿਗਾਹ ਬੈਠੇ
ਕਿਨ, ਵਾਂਗ ਰੋੜ੍ਹ ਦੇ ਹੜਕੇ ਹਾਂ।

ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਗਏ ਮੁੜ ਆਏ ਗਦਰੀ ਵਾਂਗ ਗਦਰ ਦੇ।
ਸਾਰੇ ਵਤਨ ਉੱਤੇ ਉਹ ਛਾਅ ਗਏ ਵਾਂਗੀ ਲਾਲ-ਫੜਾ ਦੇ।
ਰਹਿਣ ਨਿਥਾਵੇਂ ਵਤਨੀਂ ਕਾਹੜੇ, ਆਪ ਨਿਥਾਵੇਂ ਬਣਗੇ,
ਇੱਕ ਤੇਲ ਦੇ ਤੁਪਕੇ ਵਾਂਗੀ ਸਾਗਰ ਉੱਤੇ ਪਸਰੇਗੇ।

● (India)

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ
ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹ 'ਕੰਮੀਆਂ ਦਾ ਵਿਹੜਾ' ਛਪਾਈ ਅਧੀਨ ਹੈ

ਸੁਣ ਵੇ ਮੁੰਡਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ, ਕੀ ਤੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ।
ਪੰਦਰਾਂ ਸੌਲ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਾਣੀਆਂ, ਖੂਹ ਵਿਚ ਫਿਰੇਂ ਪਾਈ।
ਲੱਟ ਬੌਰਾ ਤੂੰ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦੇਂ, ਕੰਮ ਕਾਰ ਨਾ ਕਾਈ।
ਉਡੀਕਦੀ ਉੱਚਾ ਅਹੁਦਾ ਤੇਰਾ, ਮਰਗੀ ਤੇਰੀ ਮਾਈ।
ਭੁੱਖਾ ਮਰਜੇਂਗਾ, (ਜੇ) ਹੁਣ ਵੀ ਹੋਸ਼ ਨਾ ਆਈ।

ਸੁਣ ਵੇ ਗਭਰੂਆ ਸੈਲ ਜੁਆਨਾ, ਕਿਉਂ ਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਮਰਦਾ।
ਕਿਉਂ ਪੈ ਗਿਆ ਦੱਸੀਂ ਮੈਨੂੰ, ਅਕਲ ਤੇਰੀ ਤੇ ਪਰਦਾ।
ਇਹ ਲੋਟੂ(ਸਰਮਾਏਦਾਰ)ਕੀ ਲੱਗਣ ਤੇਰੇ, ਖਾਤਬ ਜੀਹਦੀ ਲੜਦਾ।
ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਸਾਡੀ, ਕਿਉਂ ਨੀਂ ਕੰਨ ਕਰਦਾ।
(ਤੂੰ) ਸਿੱਧੀ ਲੋਟੂ ਦੇ, ਕਿਉਂ ਨੀਂ ਗੋਲੀ ਧਰਦਾ।

ਹਲ ਚਲਾਉਂਦਿਆਂ ਸੁਣ ਵੇ ਜੱਟਾ, ਵਾੜ ਖੇਤ ਨੂੰ ਚਰਦੀ।
ਦੋਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਖੇਤ ਲੁੱਟਦੀ, ਤੇਰੀ ਹਕੂਮਤ ਘਰਦੀ।
ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਹਲ ਤੂੰ ਵਾਹੇਂ, ਨਾ ਦੇਖੇਂ ਤੂੰ ਸਰਦੀ।
ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਜੋ ਜਾਏ ਨਿੱਤ ਖਰਦੀ।
ਸੋਚਣਾ ਪਉ ਤੈਨੂੰ, ਕੱਈ ਨਾ ਤੇਰਾ ਚਰਦੀ।

ਵੈਕਟਰੀ ਅੰਦਰ ਬਨਾਏਂ ਲੀੜੇ, ਤੂੰ ਨਾ ਦੇਖੇ ਪਾ ਕੇ।
ਸ਼ਰਬਤ-ਮੱਖਣ ਬਿਸਕੁਟ ਬਣਦੇ, ਕਦੇ ਨਾ ਦੇਖੇ ਖਾ ਕੇ।
ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਕਈ ਰੋਗ ਮਾਰੂ-ਪੁੱਛੇ ਨਾ ਕੱਈ ਆ ਕੇ।
ਮੋਹਨਤ ਤੇਰੀ ਤੇ ਐਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ, ਬੈਠੇ ਢਿੱਡ ਵਧਾ ਕੇ।
ਉਠੋਂ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ, ਪੈ ਜੋ ਫੌਜ ਬਣਾ ਕੇ।

ਸੁਣ ਉਏ ਕਿਰਤੀ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲੇ, ਤੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਲੀਰਾਂ।
ਏਸ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਪਾਈਆਂ ਤੇਰੇ, ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਜੰਜੀਰਾਂ।
ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਚੁੰਡਿਆ ਤੈਨੂੰ, ਮੱਦਰ-ਪੱਸ ਵਜੀਰਾਂ।
ਉੱਨ ਲੁਹਾਉਣ ਤੋਂ ਮਰਨਾ ਚੰਗਾ, ਚੁੱਕ ਲੈ ਸਮਸੀਰਾਂ।
ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਏ, ਬਦਲ ਦੇਹ ਤਕਦੀਰਾਂ।

ਸੁਣ ਉਏ ਮਹਿਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆ, (ਤੇਰੀ) ਰੜ੍ਹੇ ਭੰਮੀਰੀ ਰਹਿੰਦੀ।
ਅੱਖ ਮਹਿਲਾਂ ਤੇ ਖੁੱਭ ਹੈ ਜਾਂਦੀ, ਪੱਗ ਸਿਰੋਂ ਹੈ ਲਹਿੰਦੀ।
(ਪਰ) ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ, ਨਾ ਮੁੱਲ ਦੁਆਨੀ ਪੈਂਦੀ।
ਆਪ ਤੂੰ ਝੁੰਗੀਆਂ ਅੰਦਰ ਸੌਵੇਂ, ਰਾਣੀ ਐਸ਼ਾਂ ਲੈਂਦੀ।
ਖੜ ਕੇ ਸੋਚ ਜਰਾ, ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੈਂਦੀ।

● (India)

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਨਾਂ

ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਨਰ

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਸੁਣ ਵੇ ਸੱਜਣਾ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਵਾਂ।
 ਉਮਾਂ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਾਂ।
 ਬੋਲ ਤੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਜਦ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੇ।
 ਤਾਂ ਮਹਿਲੀਂ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਥੜਕਾਉਂਦੇ।
 ਡਰਾਉਣ ਹੈ ਲਗਦਾ ਫਿਰ ਧਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ।
 ਸੁਣ ਵੇ ਸੱਜਣਾ

ਬੋਲ ਤੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ਪੈਰ ਕਿਰਤੀ ਦੇ ਢਾਰੇ ਪਾਉਂਦੇ।
 ਤਾਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕਰਕੇ ਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਜਤਾਉਂਦੇ।
 ਫਿਰ ਅੱਗੋਂ ਕਿਰਤੀ ਪੁੱਛਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੱਜਣਾ ਤੇਰਾ ਵੇ ਸਿਰਨਾਵਾਂ।
 ਸੁਣ ਵੇ ਸੱਜਣਾ

ਜਦ ਕਿਸੇ ਜਾਬਰ ਵਲੋਂ ਜਬਰ ਕਿਸੇ ਕਿਰਤੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋਏ।
 ਤਾਂ ਦੇਖੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਕਿਰਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਖਲੋਏ।
 ਤੜਫ ਰਹੇ ਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇਹ ਕਰਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਛਾਵਾਂ।
 ਸੁਣ ਵੇ ਸੱਜਣਾ

ਕਿਰਤੀ ਦਾ ਸਾਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ 'ਕਰੂ' ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾ।
 ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਣਾ ਕਵੀਆਂ! ਜਬਰ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਤਾਈਂ ਉਡਾ।
 ਤਾਹਿਓਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਆਵਣ ਕਾਲੀਆਂ ਘੋਰ ਘਟਾਵਾਂ।
 ਸੁਣ ਵੇ ਸੱਜਣਾ

• (WEST GERMANY)

ਮੇਰੇ ਵਤਨੋਂ ਆਵਣ ਵਾਲਿਆ, ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ ਬਲਿਹਾਰੀ ਵੇ।
 ਮੈਨੂੰ ਵਤਨ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵੀਂ, ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਵਾਰੀ ਵੇ।
 ਕੀ ਅਜੇ ਵੀ ਓਥੇ ਮਸਤ ਬਹਾਰਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ?
 ਸਾਵਣ ਦੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਕਿਆਰੀਆਂ ਨੇ ?
 ਖੇਤਾਂ ਅੰਦਰ ਅਜੇ ਵੀ ਕੀ ਸਰ੍ਹੋਆਂ ਫਲਦੀਆਂ ਨੇ ?
 ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੁੰਵਣਾਂ ਸਖੀਆਂ, ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ?
 ਉਹ ਤੰਦ ਤੱਕਲਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ, ਕੀ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਨੇ ?
 ਰਲ ਮਿਲ ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ, ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਨੇ ?
 ਬੋਹੜਾਂ ਤੋਂ ਲਮਕਦੀਆਂ ਪੀਂਘਾਂ, ਅਜੇ ਵੀ ਝੂਟਦੀਆਂ ਨੇ ?
 ਯਾਂ ਕਿਤੇ ਮਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ, ਉਹ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨੇ ?
 ਉਹ ਬਾਬਲ ਦਾ ਖੁੱਲਾ ਵੇਹੜਾ, ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।
 ਮੱਖਣ ਮਲਾਈਆਂ ਖਾ ਖਾ, ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਪਲਦੀ ਸੀ।
 ਮਨ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਜਿਥੇ, ਮੈਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਮਾਣਦੀ ਸੀ।
 ਨਾਲ ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੇ, ਲੁਕ-ਮਚੀਚੀ ਖੇਡਦੀ ਸੀ।
 ਜਿਹੜੇ ਰੁਖਾਂ ਹੇਠ ਗੁਹੜੀ, ਛਾਵੇਂ ਮੈਂ ਬਹਿੰਦੀ ਸੀ।
 ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਕਿੱਕਲੀ ਮੈਂ, ਘੁੰਮਣ ਘੋਰੀਆਂ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।
 ਜਿਥੇ ਉਠ ਮੈਂ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ।
 ਅੱਜ ਯਾਦ ਵਤਨ ਦੀ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਘੋਰਿਆ ਸੀ।
 ਦੇਸਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲੜ-ਲੱਗ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਹੋਏ।
 ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸੇ, ਰਾਤ ਪਈ ਤਾਂ ਰੋਏ।

• (SHWEBO, BURMA)

ਪ੍ਰਿੰਸ ਰੁਪਰਟ, ਬੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਤਾਰਤੀ ਗੋਰਸਰੀ ਦੀ
 ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ

ਸ਼ਟਾਈ ਐਂਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਜ਼

- * ਤਾਰਤੀ ਗੋਰਸਰੀ
- * ਕੈਸੈਟ ਟੇਪਾਂ
- * ਸ਼ੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਿੱਤਰ
- * ਕਿਰਪਾਨਾਂ
- * ਫੋਤੀ ਹੀ ਵੀਡੀਓ ਟੇਪਾਂ ਕਿਸੇ ਟੇ
 ਟੇਵ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ

627-7209

JATANA ENTERPRISES
 1238 ALEXANDRA PLACE,
 PRINCE RUPERT

ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖਣ ਦੀ ਚੌਕੜੀ ਗੀੜ ਸੀ, ਪਰ...

ਥਾਕੀ ਅੱਜ ਹੀ ਮੈਂ 'ਕੌਮੀਆਂ ਦਾ ਵਿਹੜਾ' ਨਈਂ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਖਰੜਾ ਵੇ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕੱਲ ਨੂੰ ਦੁਸਾਂਝ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਆਵਾਂਗਾ। ਮੇਰਾ ਬਿਆਲ ਹੈ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਅਤੇ 'ਅਣੂ' ਦੋ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਸਾਲੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਮਿਲਣਸਾਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਥਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸਤਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। 'ਸਮਤ' ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਿੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤਾਂ ਜੀ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਖਿੜ ਨੂੰ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਥਾਕੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਛਾਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਮੰਗਾਂ ਜੁ ਸਾਨੂੰ ਉਠਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਉਠਾ ਲਈਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ? ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੱਤਵਾਦ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੀਕ ਅੱਪੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਮੱਚ ਮਾਰਨ ਲਈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਸੱਦਦ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਵਾਹ-ਛੇਲਾ ਹਨ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਤਹਿਰੀਕ ਦੀ ਬਦੀਕਸਮਤੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਹਿਰੀਕ ਨੂੰ ਉਠਾ ਨਹੀਂ ਸਕੀ (ਜਿਵੇਂ 1947 ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅਨੁਮਾਈ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਗਈ ਸੀ) ਮੈਮਾਰਜੈਸੀ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਚਮਚਾਗੀਰੀ (ਮਗਰੋਂ ਮਹਾਨ ਗ਼ਲਤੀ ਮੰਨੀ) ਅਜ਼ੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭਖ਼ਰੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਜ਼ੈਕਾਰ' ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕੇਗਾ। ਭਾਰਤਵਾਦ ਦਾ ਲਿਆ ਸਟੈਂਡ 51% ਠੀਕ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਬੁਰਕਾ ਪਹਿਨਕੇ ਤਖ਼ਤ ਮਸਲੇ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੀਟੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਥੋਲੀ ਵਾਂਗ (ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਥੋਲਦੇ ਹਨ) ਨਹੀਂ ਥੋਲਿਆ। 'ਇਧਾਨ' ਨੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ ਮੰਚ ਦੀ ਦੱਖ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਖਾਹਸ਼ ਸੀ। ਪਰ 'ਇਧਾਨ' ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਤਾਂ ਜੀ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੋਲ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਤੌਰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ "ਪਲਸ ਮੰਚ" ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਤਾਂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕ ਗੀਤ ਅਪਣਾਈ। ਮੈਂ ਗੱਲ ਵਧ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਚਲੋ ਅੱਛ!

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਬਿੱਲਕੁੱਲ ਦਰੁਸਤ ਹੈ। ਥੈਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੰਮੇਲਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਖੀ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋ ਨਿੱਥੜਿਆ ਹੈ। ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਥੋਲੀ, ਕੌਮ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਪੰਦਾਵਾਰੀ ਇਕਾਈ ਵੱਲੋਂ ਮਾਰਨ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜੁ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਣ ਬੁੱਝਕੇ ਇਸਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਥੇਸੱਕ ਅਕਾਲੀ ਨੀਤ ਦੀ ਤਹਿ ਹੇਠ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਮਸਲਾ ਭਾਂਗ ਵਾਂਗ ਖੜੋਤਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਸਾਥੀ, ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰ ਦੇਵਾਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਤੀਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਜੇ ਕੱਲੋਂ ਕੱਲੇ ਪਰਥਿਪਰ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਲਿਖਾਂ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਪਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਲੁੱਥੜ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਮਾਂ ਭਾਰਤ ਤੇ ਮਾਂ ਥੋਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਪੁੱਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹਵੇਈਆ ਧਾਰਨਗੇ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਸਲਾਮ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਜੀ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਾਹਟੀ ਨੂੰ ਮੰਗੀ ਲਾਲ ਫੁਤਹਿ ਫ਼ੈਨ ਕਰ ਦੇਈਂ। ਅਦਾਰਾ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਗੀ ਲਾਲ ਫੁਤਹਿ ਆਖਣੀ।

- ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ / 13 ਜੁਲਾਈ 1983.

(ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਰ: ਗਾਵੇਸਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਬਰਨਾਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ, ਪੰਜਾਬ, India)

'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਦੀ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਲੰਮੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸੁਨੱਖੀ ਵਿੱਖ ਤੁਹਾਡੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਹੀ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ ਬੜੇ ਸਾਰਥਕ ਹਨ। ਸ਼ਾਲਾ ! ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਨੱਤੀ ਕਰੋ!

ਜੀਵਨ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਗਿੱਲ ਮੋਹੰਦਾਸੀ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਦੂੜਾ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਖਤ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਬਿਸਮਲ ਫਰੀਦਕੋਈ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਟੋਟੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

- ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ / 9 ਅਗਸਤ 1983.

(North Vancouver, B. C., Canada)

'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਲਈ ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ। 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪੱਧਰ ਕਾਇਮ ਰਖਦਿਆਂ, ਜਿੱਥੇ ਕਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਉੱਨੱਤੀ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਜਗਾ ਵੀ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਕਨੇਡਾ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਜਿੱਥੇ ਪਮਾਰੇਬਾਜ਼ੀ, ਤੜਕਾਉਪੁਣਾ, ਅੱਤਵਾਦ, ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਗਾਲੀ-ਗੱਲੇਚ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿਆਉਣੀਆਂ ਹੁਚੀਆਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਨੇ ਸਿਹਤਮੰਦ, ਸੁਅੱਛ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਕਰਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਪ੍ਰੀਵਾਹ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

- ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਦਾਸੀਆ / 5 ਅਗਸਤ 1983.

(Toronto, Ontario, Canada)

'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਲਈ ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ ਹਰੀ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੇਖਕ ਜੈਜ਼ੀ, ਨੁਜ਼ਹੱਤ ਸਦੀਕੀ ਅਤੇ ਸਲੀਮ ਸਦੀਕੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ, ਗੀਤ, ਗੜਲਾਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਹਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂਨੂੰ ਉਹ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਉੱਤੇ ਸੁਣਾਏ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਲਈਆਂ ਹਨ।

'ਓਨਟਾਰੀਓ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਮੰਚ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਅੱਜਕਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਕ ਹਾਂ। 30 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਓਨਟਾਰੀਓ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦੀ ਗਈ ਹੈ।

- ਸੁਖਿੰਦਰ/7 ਅਪ੍ਰੈਲ 83.
(Toronto, Ontario, Canada)

ਸਟੋਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਪਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕ ਇਸ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਰਸਾਲਾ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਵੀਂ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਤੀਜੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਖੁਦ ਵੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਸਨੂੰ ਅਕਵਿਤਾ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਇਸ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਹੁਚੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੁਲਾਈ 1983 ਵਿੱਚ 'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਾਰਸ਼ਕ ਅੰਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਅੰਕ ਛਪਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸੰਗਰਾਮ ਅੰਕ (ਅਗਸਤ 1973), ਸਰੀਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅੰਕ (ਮਾਰਚ 1975), ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ (ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ 1978 ਅਤੇ ਸਤੰਬਰ-ਅਕਤੂਬਰ 1980), ਇੰਗਲੈਂਡ ਅੰਕ (ਮਾਰਚ-ਅਪ੍ਰੈਲ 1980), ਨਾਗੀ ਅੰਕ (ਮਈ-ਜੂਨ 1981) ਅਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਅੰਕ (ਸਤੰਬਰ-ਅਕਤੂਬਰ 1981)। ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚੁੱਕ ਗਿਆ (ਭੁੱਲ ਭੁੱਲੇ ਨਾਲ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅੰਕ ਵੀ ਨਵੰਬਰ 1973 ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਸੀ। ਕਿਤਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਗੜਲ ਅੰਕ ਵੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਅੰਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ... ਵਾਈਸ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ ਲਿਖਾਂਗਾ।

- ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਚਮਨ/22 ਅਪ੍ਰੈਲ 83.
(Calgary, Alberta, Canada)

ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦਾ ਮਾਰਚ ਅਪ੍ਰੈਲ ਅੰਕ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਖਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਘਨ ਪਿਆ ਹੈ। ਹਥਲਾ ਅੰਕ ਗੈਂਟ ਅਪ ਪੱਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਦਿਲਚਿੱਕ ਹੈ। ਹਚਨਦਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁਚਾਏ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਥਰੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ (ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ) ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਦਾ ਹੀ ਸੌਂ ਕੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੇਵਲ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਉਸਨੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲੋਕ ਯੁੱਧ ਚਿਤਵਿਆ ਰੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੁੱਟ ਖਸ਼ੋਟ ਅਸੰਭਵ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਮਾਜ ਅਮਨ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹੇ। ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਛਾਪਕੇ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਗੀਤਕਾਰ ਤੇ ਗਾਇਕ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਤੁਸਾਂ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੇਨੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਥਰੁਤ ਪਸੰਦ ਆਈਆਂ।

... ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਇਸਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ 'ਚ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਚ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ ਉਹ ਇਸਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਰਚੇ ਨੂੰ ਥਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੁਲਸ ਹਾਜ਼ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੇ ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਲਸ ਕੋਲੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰੋ ਕਿਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵਧੇਰੇ ਮੌਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੱਛੋਂ ਜਿਹੇ ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਇੱਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਫੜੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਇੱਕ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਡੈਕੋ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅੰਦੋਲਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਅਦਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਭਾਰਤ ਆਏ ਤਾਂ ਦੱਸਣਾ, ਕੋਸਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਉਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ...

- ਸੁਖਿੰਦਰ ਕੋਲੇ (ਸੰਪਾਦਕ 'ਅਣੂ')/27 ਅਪ੍ਰੈਲ 83.
(ਲਲੋਤੋ ਕਲਾਂ, ਲੁਧਿਆਣਾ-142022, ਪੰਜਾਬ, India)

ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦੇ ਦੋ ਅੰਕ (ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ 83 ਅਤੇ ਮਾਰਚ ਅਪ੍ਰੈਲ 83) ਮਿਲੇ ਹਨ। ਤੇਰੀ ਮਿਹਨਤ ਹਰ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਕੋ ਕਹਾਣੀ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਫਾਰਮ ਵਰਕਾਂ ਵਾਰੇ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ (ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ 83) ਥਰੁਤ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ।

- ਹਰੀਪਾਲ/4 ਮਈ 83.
(Fort Nelson, B.C., Canada)

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਤਨੇ ਦੂਰ (ਮਾਰਕ ਅਪਰੈਲ ਅੰਕ) ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੱਥ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਕੇ ਕੁਝ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਜ਼ਰੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ... ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਹਰ ਹਾਸਿਆ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਹੁੱਚ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣਾ - ਮਹਿਫਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸੁਰੂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣੀ... ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ 'ਜ਼ਿਆਦਾ' ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਹਾਲ ਤੀਕਰ ALBERTA ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਪਰਕ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਮੇਰੇ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ। ਤੋ ਸਕਦਾ ਮੈਂ ਹੀ ਅਚੇਤ ਹੋਵਾਂ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ। ਮਾਓ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ " ਸੱਚਾ ਇਨਕਲਾਬੀ ਉਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਵੀ ਹੈ - ਸਿਰਫ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ, ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦਾ " ਇਸਨੂੰ Crude ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ Intellectual Prostitution ਜਾਂ 'ਬੱਧੀ-ਜੀਵੀ ਕੰਜਰਾਵਾਦ' ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲਿਖਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰਬਾਦ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਨਈਂ ਪੁਨੀਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸੇਧ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ " ਬੋਲਿਆਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਉਣ ਲਈ ਪਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਥਹੁਤ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ " ਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਸਾਰੇ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਕੁੱਤੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨ।

ਦੋਸਤੋ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਟੋਗਟੇ ਵਿੱਚ 1972 ਤੋਂ ਦੇਸ਼-ਨਿਕਾਠੇ ਉਪਰੰਤ ਆਏ ਵਸਿਆ। ਕੋਈ 75-76 ਤੋਂ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਘੋਲਾਂ 'ਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਵੰਬਰ 6, 1977 ਨੂੰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਮਾਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਪੱਧਰ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 4-5 ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਟੋਗਟੇ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ। Subject ਸੀ:

"Discrimination on various levels of the Govt."

ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ (ਗਏ ਮੈਕਮਾਰਟੀ) ਨੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਰਤ ਵੇਖਕੇ ਟੁੱਕੜ-ਬੋਰ ਤਾਲਫ਼ੇ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ... (Human Rights) , ... (J.P.) ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ 'ਜੌਦੀ-ਪਿੱਠੂਆਂ' ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਮੈਂਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕਾਰਜ ਸੁਆਰੇ ਸਾਡੀ ਕੀਤੀ ਕਰਾਈ ਖ਼ੂਬ 'ਚ ਪੁਰਮਾ ਦਿੱਤੀ।

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ 'ਗੁਰਦੁਆਰੇ' ਹੀ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕੱਠ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਆਕੇ ਸਮਾਗ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਗੈਰੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਪਸਲੂ ਗਏ ਅਤੇ ਦਸ ਵਰਗੇ ਨ ਹੇ ਪਾਰੇ ਅਤੇ ਨ ਪਾਰ ਕੇ।

ਲਿਖਣਾ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ-ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ Hire ਕੀਤੇ ਟੁੱਕੜ-ਬੋਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਹੋ ਰਹੇ ਪਾਖੰਡ ਥਾਹੇ। ਅਤੇ ਅੱਜ ਦਸ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਜ਼ੇਲ੍ਹ 'ਚ ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ 10 ਕੁ ਮੁਕੱਦਮੇ ਪੁਲਸ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ-ਸਿੱਕਾਂ 'ਚ ਬੋਝਾ ਬਹੁਤ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। 12 ਤੋਂ ਥੀਮਾਰ ਹਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ (ਅੱਜ ਉਮੀਦ ਬੱਝੀ ਹੈ)। ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਹੈ " ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪੁਲੀਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (Mrs. Papino) ਨੂੰ ਫ਼ੂਨ 'ਤੇ ਗਲਾ ਕੱਟ ਦੇਣ ਦੀ ਪਸਕੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। " ਕਿੰਨਾ ਅੰਧਰੇ ਮੌਜ਼ਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਪੰਨ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਪੰਨ ਇਹਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ। ਅੱਗੋਂ Judiciary, ਭਰਾ ਦ ਭਰਾ ਭਾਈ। ਜ਼ਮਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣੀ। ਵਾਹ ਇਨਸਾਫ਼!! ਸੋ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਰਹਿਮ ਲਈ ਆਪੀਲ ਹੈ।

ਮਰਨਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੀ ਹੀ। ਉਹ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ - ਪਰ ਮਾਓ ਦੇ ਕਹਿਣ ਵਾਂਗ " ਉਹੀ ਮੌਤੋਂ ਜੋ ਤਾਈ-ਦੇ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਉੱਚੀ ਹੋਵੇ " ...

ਥਾਕੀ ਪਰਕੇ ਦਾ ਸਮਝਣ ਲਈ ਥਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਿਆ। ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਮੁੱਢ ਪੰਨੇ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਆਤ ਭਰਪੂਰ ਸਾਖਤ ਹੋਏ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕੋਸ਼ ਦਾ Analysis ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ 'ਦੁੱਧ ਦਾ ਦੁੱਧ-ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਾਣੀ' ਸਾਖਤ ਹੋਇਆ। ... ਹੋਰ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰਗਾਠਣੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸਾਹਤ ਰਹਿਣਾ।

- ਗਿਆਨ 'ਚਿੱਠੀ' / 18 ਮਈ 1983.
(Don Jail, Toronto, Ontario, Canada)

ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੋਝੀ ਜਿਹੀ ਖੇਚਲ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ... ਤੁਸੀਂ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ "ਲਹੂ ਤੋਂ ਲੋਹੇ ਤੱਕ" ਜ਼ਰੂਰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨੀ। ਪੱਧਰ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਗੱਲ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੋ-ਮਾਸਕ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਝੰਗ ਹੋਵੇ ਜੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਸਕ-ਪੱਤਰ ਬਣਾ ਦੇਵੋ। ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਖਿਆਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਸਕ-ਪੱਤਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਵਾਰੇ ਬੈਠਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪੱਧਰ ਗਹੀਂ। ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਪਿਆਰੇ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪਾਠਕ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ "ਵਤਨੇ ਦੂਰ" ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਸਕ-ਪੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਏਗੇ।

- ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ 'ਨਾਰ' / 23 ਮਈ 1983.
(Witten, West Germany)

"ਵਤਨੇ ਦੂਰ" ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਟਰੇ ਗੰਢ ਦੇ ਸੁਭ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ "ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਪ੍ਰਵਾਰ" ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ! ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦੀ ਨਿੱਖਰ ਰਹੀ ਨੁਹਾਰ ਇਸਦੇ ਉਜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਵਗਿਣਤ ਮੁਸਕਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੰਘਦਿਆਂ ਵੀ "ਵਤਨੇ ਦੂਰ" ਕਦੇ ਖਿੜਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਫ਼ " ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਪ੍ਰਵਾਰ " ਸਿਰ ਬੱਝਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਵੈਰਕੁਵਰ ਥਾਂਚ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਨ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਵੇਰ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕ ਗੀ ਤਾਂ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਸੀ (ਇੱਥੋਂ ਮੇਰਾ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਗਿਲਾ ਕਰਨ ਨਹੀਂ) ਤੁਸੀਂ... ਵੈਰਕੁਵਰ ਥਾਂਚ ਦਾ ਕੰਮ ਸੁਖਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ "ਵਤਨੇ ਦੂਰ" ਨਾਲ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

- ਜਗਦੇਵ ਜਟਾਣਾ / 6 ਜੂਨ 1983.
(Fort Nelson, B.C., Canada)

ਮਈ ਜੂਨ 83 ਦਾ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਅੱਜ ਹੀ ਮਿਲਿਆ, ਇੱਕੋ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਕਾਫੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ। ਤੁਹਾਡੀ ਅਤੇ ਮੈਂਡਮੈਂਟਨ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ ਸਟਰ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਦਿੱਤੇ ਦਿਨ ਨਿੱਖਰਦਾ ਤੁਹਿਅਾ ਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਚਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਇੰਨੇ ਸਮਾਂ ਕੱਢਣਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲਿਸਟ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਅਸਾਇਲਮ" ਅਤੇ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸੇਖੋਂ ਦੀ "ਸਮੇਂ ਦਾ ਦਿਉ" ਦੋਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਵਧੀਆ ਹਨ। ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਕਾਫੀ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਟਾਟ ਡਿੱਡਰ ਨੇ ਤਾਂ ਲਗਦੇ ਆਪ ਦੀ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਹੀ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ "ਸਾਹਿੱਤ-ਖਬਰਸਾਰ" ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਕਾਫੀ ਜ਼ਾਬਤਾਬੀ ਤੁਹਾਪੂਰ ਸੀ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ "ਸੱਥ" ਵਧਾਈ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਤੰਬਰ 82 ਵਿੱਚ ਜੋ ਆਪਾਂ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਅਜੇ ਹੋਰ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਮਤਲਬ "ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਸੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ" - ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਚਾ ਬਿਲਕੁਲ ਲੇਟ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣ।

- ਤੇਜ ਸੈਪੂ "ਸਮਾਪਣੀ" / 16 ਜੂਨ 1983.

(Quesnel, B.C., Canada)

'ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ' ਸੱਤ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਮਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇਕ ਪਰਚਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਆਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ 'ਦਲਜਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਕਵਿਤਾਵਾਂ' ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਈਆਂ। ਬਾਕੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਲੇਖ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਸਨ। ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਵਕਤ ਕੱਢਕੇ ਜਿਸ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਪਰਚੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ।

- ਮਨਜੀਤ ਮੀਤ / 26 ਜੂਨ 1983.

(Surrey, B.C., Canada)

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ 'ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ' ਦੀਆਂ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਪਰਚਾ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ, ਕਾਫੀ ਨਿੱਗਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਖ਼ਤ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ 'ਭਗਿੰਮਾਂ ਬੰਦਲਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ 'ਚ' - ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਲੈਣੀ। ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਪਤਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਵਾਂ ਪਤਾ ਛਾਪ ਸਕੇ ਤਾਂ ਪੰਨਵਾਈ ਹੋਵੇਗਾ।

- ਜਗਤਰ ਦਾਸ / 30 ਜੂਨ 1983.

(9 CAXTON ROAD, SOUTHWALL MIDDX, UB2 5LR, ENGLAND)

ਹਰ ਵਾਰੀ ਕਦੇ ਵੀ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਨਵੇਂ (ਭਾਰਤੀ) ਤੇ ਅਜਮੇਰ (ਭੋਏ) ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੱਲ ਹੋਈ (ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਗੋਲਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਕੀਹਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਕਹਿਕੇ ਬੱਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਹਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਓ, ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਰੱਖੋ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਪ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

- ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ / 5 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Willowdale, Ontario, Canada)

'ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ' ਮੈਂਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉਦਮਾਂ ਦੀ ਮਹਿਰ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ... ਮੈਂਨੋਂਕ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਂ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੋਤੀ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਨਿੱਜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਗਜ਼ੀਨ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਹਦੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦਾਬਤ ਕਰਵਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਇਹ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। 'ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ' ਕਨੇਡਾ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਪਰਚਾ ਹੈ। ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਅੱਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰਵ ਲਈ ਇਸਦਾ ਕਾਜ-ਕਲਪ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

- ਮਿੱਤਰ ਰਾਜਾ / 5 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Ottawa, Ontario, Canada)

ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖਕੇ ਪਰਚਾ ਕੱਢਣਾ ਲਗਨ ਨਹੀਂ, ਇਸ਼ਕ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੁਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਪਰਵਾਨ ਕੜ੍ਹੇ ਤੇ ਪਰਚਾ ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁੱਗ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਛਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕੇ ਤੇ ਜੇ ਸਮਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਮਿਹਨਤ 'ਤੇ ਲਗਾਓ, ਏਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਸਕੋ।

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਦਾ ਕੈਨੇਡਾ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਕਾ ਹੀ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ। ਆਰਥਿਕ ਤੋਂ ਉੱਖੜੇ ਅਣੂ ਵਾਂਗ ਬਿਲਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਟਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹਾਂ। ਏਸ ਅਤਿ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਹਿਤਾਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਜਗ ਕੁ ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਖੜੇ ਸਕਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਾਂਗਾ ... ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਆਪਣੀ ਕਈ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਈ ਕਹਾਣੀ "ਫ਼ਸਲ" ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਸ ਹੈ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਵੇਗੀ।

- ਬਲਬੀਰ ਮੌਮੀ / 9 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Rexdale, Ontario, Canada)

‘ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ’ ਦੀ ਸਾਹਿੱਤਕ ਪਿੜ ਵਿੱਚੋਂ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਯਾਤਰਾ ਆਪ ਅਤੇ ਆਪਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਉਹ ਸਾਹਿੱਤਕਾਰ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਾਹਿੱਤਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਿਖਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਪਾਰੇ ‘ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਤੇ ਵੀਰੀ’ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ ‘ਵਤਨ ਦੀ ਵਾਅ’ ਅੰਸੀਆਂ ਹੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ।

- ਮੁੱਖਵ ਦੁਰ / 10 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Vancouver, B.C., Canada)

‘ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ’ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਰ ਦੁਗਤੇ ਵਤਨ ਦੀਆਂ ਸਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਖਾਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਸਮੇਂਈਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਦਰੜੇ ਹੋਏ ਵਰਗ ਦੇ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਦਰਦੀਲੀ ਠਹਿਰਾਅ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀ ਹੋਈ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀਆਂ ਮੁਹੜਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੰਕਸ਼ਾਵਾਂ ਲੁਪਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਵਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਹਨ, ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਵਰਗਲਾ 2 ਕੇ ‘ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ’ ਆਖਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਥਿੜਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋਟੂਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕਰਾਹੀ ਚਪਤ ਹੈ ਤੇ ਲੁੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਬੋਝੇ, ਭੁਰਭੁਰੇ, ਬੋਸੀਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਕਰੜੀ ਪ੍ਰਤਿੱਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਹਿੱਤ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਗੁਣ - ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸਤਯਤਾ ਤੇ ਸਿੱਦਠ - ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇੱਕ ਯੋਗਤਮ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਮ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਲੇਖਕਾਂ, ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਜੁੱਠਾ-ਪਲਟਾਊ ਸਿੱਖਿਆਲ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਵਤਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਦੁਖਾਂਤਾਂ - ਭਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਵਤਨ ਵਿੱਚੋਂ ਟੱਲਗੀ ਹੋਈ ਖੂਨ-ਰੰਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਮੌਕਾ-ਪ੍ਰਸੱਤੀ ਮਾਸੂਮ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਭੇਲੇ ਭਾਲੇ ਬਾਲਾਂ, ਬੇਕਸੂਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘ, ਨਹੀਂ! ਨਹੀਂ!! ਠੋਂਦ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਬੂਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਿੜਕਦੀ-ਆਹ! ਕੀ ਇਹ ਵਤਨ-ਪ੍ਰਸੱਤੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਦੁਈ ਦੇ ਜਾਮੇ ਓਤਣ ਦੀ ਸਰਮਕਾਰ ਕਾਲਖਾਂ-ਭਰੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ? ‘ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ’ ਵਿੱਚੋਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ, ਬੜੀ ਨਿਰਭੈਅਤਾ ਨਾਲ ਬਿਆਨਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਜਾਂਚੇ ਕਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਸਾਰੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿੱਤਕ ਮੈਂਗੜੀਆਂ ‘ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਮੈਂਗੜੀਆਂ ਹੈ - ‘ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ’।

ਇਹ ਮੈਂਗੜੀਆਂ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵੱਲ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਗਾਮਜ਼ਨ ਰਝੇ। ਇਹ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ! ਇਹੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ, ਇਹੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਹੈ! ਸੁਦਾ ਕਰੋ ਜ਼ੋਰੇ-ਕਲਮ ਮੈਰ ਜ਼ਿਆਦਾ!

-(ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ) ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ / 11 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Surrey, B.C., Canada)

ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਕਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਲ੍ਹ ਡਾ: ਗੁਰਮੇਲ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਗੁਰਮੇਲ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ‘ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ’ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਠੀਕ ਉੱਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅੰਕ ਲਈ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਦੇ ਸੱਦੇ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਿਆ। Research ਆਦਿ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ Busy ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਵੀ ਤਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰੀ ਮੈਂਨੂੰ Rain-check ਦੇ ਦਿਉ। ... ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗਠਿ ਕੇ ਪਾਰੇ ਕੱਢਣਾ ਅਤੇ ਮੁਢਤ ਵੰਡਣਾ ਜੇ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।

-(ਡਾ:) ਜਗਜੀਤ ਬਗੜ / 12 ਜੁਲਾਈ 1983.

(S.L. University, Hammond, Louisiana 70402, U.S.A.)

ਵਤਨ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਾਂ ਕੋਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਵਧਾਈ ਦਾ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਾਪਕੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਸਿਰਫ ਕਨੇਡਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਧੀਆ ਸਾਹਿੱਤਕ ਪਹਿਚਾਣਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉਭਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਾਪਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਨੇ ਨਵੇਂ ਉਭਰ ਰਹੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਉੱਦਮ ਹੈ। ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੁੜ ਮਾਸਰ ਪੱਤਰ ਬਣ ਸਕੇਗਾ।

- ਗਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਧਾਨ) / 14 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Surrey, B.C., Canada)

... ਮੈਂਨੂੰ ਗਰਿੰਦਰ ਸੂਮਲ ਨੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਕੱਢਣ ਸੰਬੰਧੀ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਬੜੇ ਉਤਰਾਵਾਂ-ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਮਾਸਰ ਦੀ ਬਾਝੇ ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਉਹ ਪੂਰਾ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸਾਹਿੱਤਕ ਪਰਚਾ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤਕ ਪਹਿਚਾਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਥਾਂ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਾਮਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿੱਤਕ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕਨੇਡਾਮਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਰੇਗਾ।

- ‘ਸੂਫੀ’ ਅਮਰਜੀਤ / 17 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Surrey, B.C., Canada)

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਵਧਾਈ ਦਾ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਸੁਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ।

- ਜਸਵੰਤ ਮਾਂਗਟ / 14 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Vancouver, B.C., Canada)

ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦਾ ਮਾਰਚ ਆਪਰੇਲ ਅੰਕ ਮਿਲਿਆ।

ਟਾਈਟਲ ਪੇਜ ਦੇਖਕੇ ਉੱਲਾਂ ਤੇ ਮੱਲੋਂ ਮੱਲੀ ਸੁਸਕਾਨ ਤੇ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਚਮਕ ਤੇ ਆਸ ਆ ਉਭਰੇ - ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿਸੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਤਹਿ ਕਰਨ ਦੀ... ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਅਗਾਂਹ ਤੋਂ ਵੀ ਅਮਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਲਾਈਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਆ ਕਰ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਤਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਰਨ ਮਾਰਕਸ ਦੀਆਂ ਰੋਵਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅੰਦਰ ਛਾਪੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਛਾਪੀਂ। ਇੱਕ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ : ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬੋਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਹਲ ਕਰ ਦੇਣ। ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਅਰਸੇ ਇਸ ਸਿਕਾਇਤ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਸੋ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੱਖਵਾ ਕਿ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਸਾਧਾਰਣ ਜਨਤਾ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਸਿਰਫ਼ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ।

- ਜਸਥੀਰ / 16 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Windsor, Ontario, Canada)

ਇੱਕ ਮੁੰਡਾ ਵੇਖਿੰਦਾ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਹੈ ਗਲੋਂ ਪਰੇਸ਼ੀ ਤੋਂ, ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ (ਸਮੇਂ ਦਾ ਦਿਉ) ਦੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਬੈਠਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਗੱਲਾਂਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣੀ... ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਧੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਗੱਲ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਦੱਸਾਂ, ਜੋ ਲੋਕ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਆਦਿ ਸਾਦੇ ਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਛਪਿਆ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਰਚਨ ਛਪਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਵਾਰੇ ਗਏ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਤੂੰ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਅਵੇਸਲ ਵੀ ਹੈਂ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਅਜੇ ਵੀ 'ਅੱਪ-ਅਪੂਰ' ਹੀ ਬਣੇ ਗਿਬ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿੱਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ... ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਤੇ ਕਿੱਨੀਆਂ ਕੁ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

- ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ / 20 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Surrey, B.C., Canada)

ਕੰਨੜਾ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਏ ਪਿਛਲੇ ਅੱਠ ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ 'ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ' ਅੰਦਰ ਆਏ ਉਤਰਾ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ 'ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ' ਦਾ ਗਿਰਾ ਰਿਹਾ ਮਿਸ਼ਮਰ ਵੇਖਕੇ ਕਈ ਵੇਰੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਵੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਪਰਚਾ ਮੁੜ ਸੁਚੱਜੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਮਿਆਰੀ ਸਾਹਿੱਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਦੀ ਘਾਟ ਰੜਕਦੀ ਹੈ। ਦਸਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਲਈ ਅਦਾਰਾ 'ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ' ਨੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਸੁਭ ਵਿਛਾਵਾਂ -

- ਸੁਖਿੰਦਰ / 25 ਜੁਲਾਈ 1983.

(Toronto, Ontario, Canada)

ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖੈਰੀਅਤ ਨਾਲ ਹੋਵੋਗੇ। ਮੈਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਰਾਸਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਸਾਇਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰੋ। ਖੁਦਾ ਹਾਫਿਜ਼।

- ਨੁਜ਼ਹੱਤ / 25 ਜੁਲਾਈ 1983

(Scarborough, Ontario, Canada)

ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਬੈਠਿਆਂ 'ਵਤਨ' ਦਾ ਨਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੀ ਕੁਝ ਕੁਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੇਵਤਨ ਬੈਠਿਆਂ ਦਾ ਵਤਨ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਤਨ ਦੇ ਕੁਝ ਜੁੜਾਵ ਸਾਥੀ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਾਫ਼ੀ ਤੰਗੀਆਂ ਤੁਰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿਜਾਗੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਤਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋ ਜੇ ਇਹ ਕਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਚਾ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਹੈ, ਨਿਰੀ ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਲੇਖਣੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਤੇ ਉੱਜ ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਤੋਨੋ ਬੇਵਤਨ ਹੋਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਇਸ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਪੇਚੀਦਾ ਮਾਰੋਲ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਚਮਕ ਦਾ ਗਈ ਬਖ਼ਾਓਗੇ।

- ਹਰਦੇਵ ਵਿਹਰ / ਅਗਸਤ 1983.

(Edmonton, Alberta, Canada)

ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਨੇ ਕੰਨੜਾ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵਸ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬੜੀ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਤੇ ਅਗਾਂਹ-ਵਧੂ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ (ਜਨਵਰੀ 83) ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਅਲਬਰਟਾ ਤੋਂ ਛਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਦੱਖ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ ਵੀ ਥੋੜੇ ਅਰਥ ਤਰਪੂਰ ਹਨ। ਪਰਚੇ ਦੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਪਰਚੇ ਦੇ ਪਾਠੀਯ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੇ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਕਠਿਨ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਗਰ ਰਹੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਚੇ ਦੀ ਉੱਚ-ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਸੇਧ ਲਈ ਆਪ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੱਦਦਾਰ ਹੋ। ਕੁਝ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ :

ਮਈ ਜੂਨ ੧੯੮੩ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚੋਂ ਛਪੀ ਸ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਠਾਵਲਿਸਟ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਅਸਾਇਲਮ' ਭਾਵੇਂ ਯਥਾਰਥਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭਿੰਨ-ਭਾਵ ਜਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ੂਠੇ ਤੇ ਪੇਖੇਥਾੜੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਜੇ ਇਹੋ ਕਹਾਣੀ, ਲੇਖ ਦਾ ਰੂਪ ਵਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ

ਕਿ ਸਾਡੇ ਰੁਖ਼ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਮਤਲਬ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਾਰੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ 'ਤੇ ਤੁਹਮਤ ਲਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਕੇਵਲ ਉਹ ਮਤਲਬ ਹੀ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਸਬੂਤ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਅਜਿਹੇ ਘਟੀਆ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਰਚ ਅਪਰੈਲ 1973 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਅਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸਿੱਚ ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੇ ਮਈ ਜੂਨ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਥਵਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕੋ ਪੱਖ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਤੋਨੇ ਵਰ ਤੇ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਹੋਣ ਦਾ ਜੋ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੜੇ ਸੁਲਝੇ ਫੰਗ ਨਾਲ 'ਦਰਪਣ' ਵਿੱਚ ਨਿਜ਼ੀਤਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਪੁਸ਼ਟ ਆਪਣੇ ਉਠਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੋਸ਼ੀਅਲਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਤਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਕਿਸੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਰੁਖ਼ ਲਿਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ।

- ਦੇਵਿੰਦਰ ਸੇਖੋਂ / ਅਗਸਤ 1983

(Grande Prairie, Alberta, Canada)

ਵਤੋਨੇ ਵਰ ਦੇ ਰੁਖ਼ ਅੰਕ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਪਰਚਾ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਚ-ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ "ਕਾਲ ਮਾਰਕਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ" ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਅਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਰੁਖ਼ ਫੁਟਕਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇੰਨਾਂ ਵਧੀਆ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਜਿਹੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇ ਗਿਆ ਪਰ ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਾਇਰ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪਾਠਕ ਜ਼ਰੂਰ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਖਿੜਕਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਗੇ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸਮਝ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਉਦੋਂ ਸਭ ਉਮੀਦਾਂ ਖੰਭ ਸਾਰੇ ਉੱਡ ਗਈਆਂ ਜਦੋਂ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਬੁਰਝੂਆ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਹੱਥ ਠੋਕੇ ਦੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਟ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਰਸਤੇ ਉਪਰ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਘੋਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਓਲਕੇ ਕਰਕੇ ਧਾਠਮਕ ਜਨੂੰਨੀਆਂ, ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ-ਵਹਿਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਧਾਰਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰੱਬੀ ਦਮਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਪਾਦਕ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰ ਇਹ ਲੇਖ ਜਾਤੀ "ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੋਚ" ਨੇ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦੱਸਣ ਲਈ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ? ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਦੁਸ਼ਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਲਿਖਤਾਂ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਯੂਜ਼ੀਨ ਪੋਤੀਏ ਦਾ ਇੰਟੈਲੈਜਨਲ ਗੀਤ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸ, ਤਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੈਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਢ ਪੇਚ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਤੀਰਠਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਿੱਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਚ ਪੁਰੇਵਾਲ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਉੱਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਕਿ ਖੱਬੇ-ਪੱਖੀ ਤਾਰਤਾਂ ਠਾਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਠਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ! ਇਸ ਲਈ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਫਸਾਦਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਥਾਲੇ 'ਤੇ ਡਰਕੇ ਅਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕਿ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦੱਸਣ ਦਾ ਥੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੰਪਾਦਕ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪੱਧਰ ਨੂੰ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਰੂਸ-ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਨ ਅਤੇ "ਪੋਪ" ਵਰਗੇ ਬਥੇਰੇ ਤੁਰੇ ਫਿਕਰੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਲੋਕ ਘੋਲਾਂ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਅੜੇ) ਸਮਤਾ, ਸੁਗਝ ਰੇਖਾ ਜਾਂ ਸ਼ੈਕਾਰਾ ਵਰਗੇ ਪੱਧਰਾਂ ਥਰਥਰ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਖਿੜਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ, ਪਿਛਾਂਹਖਿੱਚੂ, ਜਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਪੱਧਰ ਵੀ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਅਤੇ ਜਨੂੰਨੀ ਪੱਧਰਾਂ ਵਾਂਗ ਨਿਜੀ ਹਿਤ ਜਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕੋਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਹਰਕਤ ਕਰ ਰਿਹਾ? ਸੰਪਾਦਕ ਇਹ ਸਫ਼ਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਰਦਮਨ ਵਰਗੇ (ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ-ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਦੇ ਵੇਕਰ) ਜੋ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦੱਸਣ ਲਈ ਬਾਂਗ ਉਤਾਂਗ ਕੁਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਫਾਦ ਵਿਫਾਦ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਰਗ "ਅਗਾਂਹਵਧੂ" ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਦ ਵਿਫਾਦ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵਾਰੇ ਵੀ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਂ ਅੰਦਰ ਪਿਸ਼ਤੋਲਾਂ ਵੀ ਛੁਪਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਟੋਗਟੇ ਵਾਂਗ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਵੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੈਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਰੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਭਾਈਵੇਦੀ ਵੀ ਸਾਇਰ ਹੈ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਖੜੋਣ ਲੱਗਿਆਂ ਸੋਚਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਕਾਮਰੇਡ ਟੋਗਟੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨੂੰਨੀ ਘਰੀਂ ਜਾ ਕੇ ਸੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਨੂੰਨਪੁਣੇ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਟ ਦੱਸਣ ਲਈ ਸਿਆਸੀ ਮੱਦਦ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਿਆਂ ਠਾਹੀ ਹੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਧਿਆਨ ਮਾਰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਜਦੋਂ ਲੋਟੂਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਰੇ ਪਤਾ ਚੱਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਖ਼ੂਨੀ ਦੰਦ ਕੱਢਣ ਲਈ ਲੋਕ-ਵੇਕਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਚਾਓ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਕੰਡੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਧਰਮ, ਬੋਲੀ, ਰੰਗ ਜਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਉਹ ਦਾਢ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1947 ਦੀ ਅਖ਼ੀਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਾਦ ਕਰਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਅਲੀਗੜ ਵਰਗੇ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਜਨੂੰਨੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰੋਟੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈ ਫਸਾਦ ਵਿੱਚ ਉਲਝਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ, ਆਸਾਮ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹੀ ਹਰਕਤਾਂ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਜੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੁੱਥੜ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਖ਼ਰੇ ਦਾ ਅਲਾਹਮ ਖੜਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਰਨਾਂ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਹੈ, ਅਮੀਰ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਜਾਂ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭੜਕਾਹਟਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਤਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਖੱਕ ਵਜਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਪਰਚੇ, ਰੇਡੀਓ ਜਾਂ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਆਦਿ। ਹਰੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨੂੰਨ, ਲੜਾਈ-ਫਸਾਦ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ

ਇੱਕ ਤੜਕਾਹਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਇਹ ਲੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖੜੋਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯਤਨ ਕਰ ਲੈਣ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲੁੱਟ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਤਾਕਤ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਤਲਿੰਗਾਨਾ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਉਠੇ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕੀਤੇ; ਫਿਰ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪਰਚੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲੋਕ-ਉਠਾਰ ਉੱਠਿਆ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਅਖੌਤੀ-ਇਨਕਸ਼-ਬੀਆਂ ਦੇ ਪਰਚੇ ਫਾਸ ਕੀਤੇ। ਅੱਜ ਥਾਂ ਥਾਂ ਲਾਠੀ ਗੋਲੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਚਿੱਠਾ, ਇੰਦਰਾ ਦਾ ਹਰਾ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਪਾਰਟੀਆਂ (ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਅਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਐੱਮ) ਦੇ ਲਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਪੌਪ ਦੇ ਚਿਥਨਾਨ ਅਤੇ ਸਿਲਵਾਡੋਰੋ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਾਏ ਧਾਰਮਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਵਿਚਲੇ ਬੁਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲੀਠੇ ਲੀਠੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦੇ 2-4 ਛਾਪੇ ਪਰਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਪਾਦਕ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵੀ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਅਰਦਮਨ ਵਰਗੇ ਜ਼ਨੂੰਨੀ ਦਾ ਲੇਖ ਦਿਖਾ ਦਿਓ ਜਿਸ ਪਰਚੇ ਵਿਚਲੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਵਰਗਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਚੇ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਵੱਡੀ ਮੌਕਾਪੱਸਤੀ ਹੋਵੇਗੀ- ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਕੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੇ "ਲਹੂ ਦੀ ਲੋਅ" ਵਰਗੇ ਨਾਵਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ੈਬਾਂ ਭਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਚਾਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ "ਸ਼ਹੀਦੇ-ਆਜ਼ਮ" (ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ) ਉਸੇ ਨਾਵਲ ਵਿਚਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਉਪਰ ਜ਼ੁਲਮ ਛਾਉਣ ਵਾਲੇ ਟੈਗੋਰੇ- ਤਲਵੰਡੀ- ਬਾਦਲ ਵਰਗਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਫਿਰ ਤਾਕਤ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ (ਅਕਾਲੀਆਂ) ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਲਈ ਹਾਲ ਵੁਹਾਈ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ "ਕੰਵਲ" ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ- ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਦਾ ਹੱਥ ਠੋਕਾ ਜ਼ਨੂੰਨੀ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਨੋਟ :- ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਸਪਤਾਹਕ ਪੱਪਰ "ਦੇਸ ਖੁਦੇਸ" 'ਚੋਂ); ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਕਨੇਡਾ ਵਰਗੇ ਵਰਗਾ ਪਰਚਾ ਚਾਰ ਟੀਕਿਆਂ ਖ਼ਾਤਰ ਜ਼ਨੂੰਨੀ ਤਲਵੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਿਆਲ ਹਨ ਕਿ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਰਚਾ ਜ਼ਨੂੰਨੀਆਂ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਓ ਅਤੇ "ਮਾਰਕਸ" ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜ਼ੁਝਦੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

- ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੁਸੈਨਪੁਰ / ਅਗਸਤ 1983.
(Toronto, Ontario, Canada)

ਕੁਝ ਹੁਕਮਿਆਂ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚੋਂ ਛਪਦੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ' ਵਤਨੇ ਦੂਰ ' ਕਿਸੇ ਗੈਰੀਰ ਸੁਨੇਹੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

- ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ / 10 ਅਗਸਤ 1983.
(Vancouver, B.C., Canada)

ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਹੇਠਾਂ 'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' 'ਤੇ ਮੁੜਕੇ ਨਿਖਾਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਹਜ-ਸੁਆਦ ਦੀ ਛਾਪ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਤੇ ਗੈਰ-ਅਪ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਹਿੰਮਤੀ ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ/ਪਰਥਿਪਕਾਂ ਦੇ ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਸਿਰਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਥੋੜੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਪਾਦਨਾ-ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਿਖਾਰ ਆਇਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂਨੂੰ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸੇ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਤਾਂ "ਵਤਨੇ ਦੂਰ" ਹਰ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਹਰ ਮੱਤ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਅਤੇ ਮਜ਼ਾਕੀ ਪਰਚਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ!

ਮੈਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰੋਕਾਰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ "ਵਤਨੇ ਦੂਰ" ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ। ਪਰਚਾ ਤਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਭ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪਾਠਕ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੂੰ ਤਹਿ-ਦਿਲ ਤੋਂ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਅਪਣਾਈਏ।

- ਗਵਿੰਦਰਾ ਹਵੀ / 12 ਅਗਸਤ 1983.
(New Aiyansh, B.C., Canada)

ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਫ਼ਿਜ਼ਰ ਹੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਕੰਮੇ ਪੱਕੇ ਖ਼ਿਆਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ, ਇਸੇ ਲਈ ਕਦੇ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਛਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸਰਾਰ ਨੇ ਇਹ ਢੁੱਪ ਤੋੜ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਾਹਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਨਜ਼ਮਾਂ ਭੇਜ ਰਹੀ ਹਾਂ ਜੋ ਵੀ ਸੁਨਾਸ਼ਬ ਸਮਝੋ ਛਾਪ ਦੇਣਾ ਵਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਪਰਚੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਸੁਭ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇਜ਼ਰੀ ਹਾਂ।

- ਗਵਿੰਦਰਾ / 15 ਅਗਸਤ 1983 / (Toronto, Ontario, Canada)

Many thanks for your invitation to contribute for the special number of your esteemed publication. Two poems are enclosed, so far unpublished. I am enclosing a copy of the magazine I edit (WRITER'S LIFELINE). Hope you'll like it. Thanks again for your invitation, and I am sure your special issue will be a complete success from every angle.

- Stephen GILL / August 18, 1983.
(Cornwall, Ontario, Canada)

ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਾਟ ਤਿੰਨ ਕੋਲ ਤੇਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ - ਆਸ ਹੈ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

'ਦਰਪਣ' ਤੇ 'ਕੈਨੇਡਾ ਦਰਪਣ' ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਤੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਖਰ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਹੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਕੈਨੇਡਾ' ਦਰਪਣ' ਵੀਕਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ regularize ਕਰੋ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਮਾਸਕ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਕ ਸਾਹਿਤਕ ਪੇਪਰ ਹੀ ਕੰਮ ਸਾਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 'ਕੈਨੇਡਾ ਦਰਪਣ' ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਲਮ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। 15 ਸਤੰਬਰ 'ਤੇ 'ਕੈਨੇਡਾ ਦਰਪਣ' ਵੀਕਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਸਲਵਾਦ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਲਗਪਗ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਏਥੇ ਹੀ ਛਾਪਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ੋਰ ਹੋਰ ਲਾਭ ਤਾਂ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਪਰਚਾ ਤਾਂ ਕੰਮ ਦਾ ਬਣ ਸਕੇ।

- ਦਰਸਨ ਗਿੱਲ / 19 ਅਗਸਤ 1983.

(Vancouver, B.C., Canada)

ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿੱਪਣੀ

: 'ਦਰਪਣ' ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਵਾਲੇ ਖ਼ਤ ਮਾਮੂਲੀ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਕੇ ਵਿਆਕਰਣਕ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਹੂਬਹੂ ਅਤੇ ਅਖ਼ਤੌਰ 'ਤੇ ਖ਼ਤ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਅਨੁਸਾਰ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਵਾਰ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਖ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਤਾਰੀਖ-ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ) - ਇਹਨਾਂ ਖ਼ਤਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ - ਜੇ ਕੋਈ ਖ਼ਤ-ਲੇਖਕ ਕਿਸੇ 'ਵਿਸ਼ੇ/ ਨੀਤੀ/ ਵਿਅਕਤੀ/ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ' ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਾਰੂ ਬਹਿਸ ਛਿੜ ਸਕੇ। ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਵਿਧੂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਚਾ ਹੈ - ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਫਿਰਕਾਪੱਸਤੀ, ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਜਨੂੰਨ, ਜੱਕੜਵਾਦ ਅਤੇ ਲੋਕਵਾਦ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਰਚੇ ਦੀ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ 'ਤੇ (ਜੋ ਅਦਾਰਾ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ/ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਥਾਈ ਕਾਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਥਾਂ ਰੂਪਮਾਨ ਉੱਦੀ ਹੈ) ਪਾਠਕਾਂ/ ਲੇਖਕਾਂ/ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਥੋੜੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤ ਮੁਤਾਬਕ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਲਈ ਸਿਰੋਤੋੜ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਕੀਏ ਹਨ। ਜਨਵਰੀ 83 'ਤੇ ਪਰਚੇ ਦੇ ਛਪਣ ਦੀ ਜਗਹ ਦੀ ਬਦਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਚੇ ਦੀ ਸੇਧ/ ਵਿਚਾਰਾਂ/ ਅਦਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ/ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਉਂਗਾਰੇ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਦੋਮਾਸਕ ਤੋਂ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਪਾਠਕ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ 'ਚ ਸਫ਼ਾ 31 'ਤੇ ਛਪੀ ਸਾਡੀ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿਚਲੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤੌੜ ਮਾਰੇ ਕੇ ਮਨਭਾਉਂਦੇ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ - ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਕੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨ/ ਪੱਖਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਚਾਉਣ ਲਈ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 'ਬਹਿਸ' ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਢੰਗ ਹੈ। ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਸੁਨੇਹਾ ਆਪਣੇ ਹਾਜ਼ਨੀਤਕ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ (ਉਹ ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿੱਚੋਂ ਇਪਾਨ ਦਾ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਹੈ) ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :

- "ਜਦੋਂ ਲੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲੀਹੋਂ ਲੀਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।"
- " ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਖ਼ਾਸੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤਬਦੀਲੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਉਸ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਹਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ (ਸਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਚਾਉਣ ਲਈ) ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਨੀਤਕ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਰਗੀ ਹੋਵੇ - ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ clear ਕਰਨ ਲਈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰਤਿਆਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਟੋਏ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੇ 'ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵੀ ਲਾਏ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ " ਟੋਰਾਂਟੋ ਦੇ ਕਈ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਵਾਂਗ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦਦਗਾਰ ਹਾਂ" ਅਤੇ " ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਠ ਦੇ 'ਲੂਣੀ ਕੌਮ' ਵਾਂਗ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ" ਆਦਿ। ਫਿਲਹਾਲ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਦੂਸਰੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਦੂਸਰੇ ਜੇ ਸਹੀ ਉਂਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਖਰਚਦੇ (ਹੱਥ ਲਿਖਤ = 2 ਪੰਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਫ਼ਾ) ਪਰਚਾ ਕੱਢਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰੈੱਸ ਲਾ ਕੇ 'ਲੱਖਾਂ' ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਕੁੰਦੇ ਉਂਦੇ। (ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀਆਂ

ਫਿਲਹਾਲ 'ਕੇਵਲ' ਦੋ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਰੂਪੇ ਹਾਂ ਕਿ 1978 ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਵੈਲੂਵਰ ਥਰਾਚ ਦੇ ਸੱਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ 6500 ਡਾਲਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ 'ਚੋਂ ਪਾਏ ਅਤੇ 1982-83 ਵਿੱਚੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤਰ 'ਚੋਂ ਸਾਰੇ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਸੱਤ ਹੋਰ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ਾਂ ਨੇ 3500 ਡਾਲਰ ਹੋਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ 'ਚੋਂ ਪਾਏ ਹਨ - 1973 ਵਿੱਚ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਆਰਥਕ ਅਵੱਸਥਾ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੇਖਣ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਤ ਵੇਰਵੇ ਸਮੇਤ ਲੋੜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਅਗਲੇ ਅੰਕ 'ਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ)। ਇੱਕ 'ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੰਪਾਦਕ' ਨੂੰ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੇ ਪਸ਼ਤੋਲਾਂ 'ਤੇ " ਜਾਨ ਵਾਰੇ ਵੀ ਮਿਆਲ ਕਾ ਲੈਣ" ਦੀ 'ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ' ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ " ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ 'ਮਾਰਕਸ' ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ" ਦੀ 'ਲੋੜ-ਲਿੱਤੇ' ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ 'ਗਾਇਕ ਧੰਨਵਾਰੀ' ਹਾਂ। ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਇਸਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੇਧ, ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪਿਛਾਂਹਬੱਚਿਆਂ, ਮੌਕਾਪੱਸਤਾਂ, ਫਿਰਕਾਪੱਸਤਾਂ, ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੇਖਕਾਂ/ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ 'ਤੇ 'ਹੋਏ ਵਾਲੇ/ ਹੋ ਰਹੇ' ਵਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਥੋਲੋੜਾ ਬਚਾਉ (defensive) ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੇਧ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿੰਤੂਆਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ/ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦੀ ਉਤੀਰ ਰਹੇਗੀ।

- (ਸੁਚਿੰਟਾ ਧੰਨਵਾਰ / ਸਤਵੰਤ ਦੀਪਰ)

DOSANJH & PIRANI

LAWYERS

ਐਕਸੀਡੈਂਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗਣ ਤੇ
ਇਨਸੂਰੈਂਸ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਲਈ ਫੋਨ ਕਰੋ ਅਤੇ
ਮਿਲੋ:

ਉਜੱਲ ਦੋਸਾੰਝ
ਅਤੇ
ਮਹਿਬੂਬ ਪਿਰਾਨੀ

ਵਕੀਲ

#202 - 5887 VICTORIA DR.
VANCOUVER, B.C.
PHONE: 327-6381

VICON MEDIC PHARMACY

ਵਾਈਕਾਨ ਫਾਰਮੇਸੀ

ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ 6407 ਮੇਨ ਸਟਰੀਟ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ
ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦੇ
ਸਮਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਸਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਖੁਦ ਆਓ ਅਤੇ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ ਦੇਖੋ :

TEL: 324-3177

KENNY K. H. NG B.Sc. (PHARM.)
R.P.E.B.C.

PAUL C. Y. FU B.Sc. (PHARM.)
R.P.E.B.C.

**6407 MAIN ST.
VANCOUVER, B.C.**

PAUL'S

PLUMBING & ELECTRICAL
SUPPLY

'OPEN ON
SUNDAYS
TOO'

DO YOU NEED PLUMBING OR ELEC-
TRICAL SUPPLIES AND SERVICE FOR
NEW HOMES OR FOR RENOVATIONS?
OUR PRICES ARE VERY COMPETITIVE
AND WE ASSURE YOU WE WILL HAVE
EVERYTHING FOR YOU TO FINISH
YOUR JOB.

Contact Paul At:

4774 Main St. (at 32nd) Vancouver, B.C.

PH: 872-3118 Supply

872-7227 Service

CHANA MASONRY LTD.

**9823 - 80 AVE
GRANDE PRAIRIE,
ALBERTA**

(403) 532-1246

HIMALAYA RESTAURANT LTD.

6595 Main Street

2313 Main Street, (LICENSED PREMISES)

Phone: 324-6514

Phone: 876-2911

VANCOUVER, B.C.

KEWAJ SINGH PABLA

PABLA'S VIKING INN

828 East Hastings

Call 324 - 6514

JAGMOHAN SINGH PABLA

Mesu, Patisa, Besan, Barfi, Gajarpack, Laddo, Padha,
Gulab Jamun, Rasgoole, Badana, Jalebi, Amratiyan,
Shakerpare, Namkeen Bhujija and many many more.

ਮਠਿਆਈ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦੁਕਾਨ

S&S Insurance SERVICES

ਹਰਦੇਵ ਗਿੱਲ 590-2058

6679 MAIN STREET - 2nd FLOOR (at 51st. Ave)

VANCOUVER, B.C.

TEL: 324-2311

ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ 324-2311

GET YOUR

Autoplan

AND HOME INSURANCE

ਕਾਰਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਵੈਨਾਂ ਦੀ ਇਨਸ਼ੂਰੈਂਸ ਦੇ ਲਈ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਡੇ
ਦਫਤਰ ਆਓ ਅਤੇ ਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਚੰਗੀ ਸਰਵਿਸ ਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ
ਸਲਾਹ ਹਾਸਲ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਸਬੰਧੀ ਆਪ ਦੀਆਂ
ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਂਗੇ

Enquire about Added Autoplan Protection
Benefits from us:

- *UNDER INSURED MOTORIST PROTECTION
- *INCOME REPLACEMENT
- *LOSS OF USE
- *FREE AUTOPLAN MOTORIST KIT

Income Tax Services also available

ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ :

- ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ -

ੳੳੳ ਦੀ ਟਾਮ

(ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ-ਫੇਰੀ ਏਥਨ ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਾਹਿੱਤਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਖੱਤਰਕਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਏ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕ ਸਮਤਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਸੰਪਾਦਕੀ ਇੱਪਣੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਛਪਦੇ ਰੇ ਹਨ।

ਸਮਤਾ (ਜੁਲਾਈ 83) ਦੀਆਂ ਸੰਪਾਦਕੀ ਇੱਪਣੀਆਂ (ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਡਾਇਰੀ) ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ 'ਤੇ ਲਿਖਕੇ ਭੇਜੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਗਸਤ 83 ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ, 6 ਜੁਲਾਈ 83 ਨੂੰ ਟੋਰਾਂਟੋ 'ਤੇ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀਆਂ ਇੰਨਾਂ ਕਿੱਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੰਦੁਸਤਾਨ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ) ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥ ਜਾਮਨ ਹਨ - ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਣ ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ 'ੳੳੳ ਦੀ ਟਾਮ' ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਣ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰੇ ਹਾਂ। - ਲਾਟ ਭਿੰਡਰ)

ੲ. ਸੰਪਾਦਕੀ ਇੱਪਣੀਆਂ (ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਡਾਇਰੀ) / (ਸਮਤਾ - ਜੁਲਾਈ 83)

ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਵਸੋਂ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਇਪਾਨਾ ਸੰਸਥਾ (Ipana— Indian Peoples' Association in North America) ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਾਟਕ ਟੋਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਥੇ ਪੁੱਜਿਆ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਮਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਗਾ।

- ਵੈਨਕੂਵਰ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਹਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਕਾਰਾਂ ਹੀ ਕਾਰਾਂ ਦੌੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਕੋਈ ਪੈਦਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਕੂਟਰ ਜਾਂ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਜਾਂ ਰਿਕਸ਼ਾ ਤੇ। ਟਾਂਵਾਂ ਟਾਂਵਾਂ ਕੋਈ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਂਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸਾਈਕਲ ਵਰਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲ ਵੀ ਕਾਰਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਧਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਾਂ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਈਕਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹਨ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਰਤੀਚਰ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ। ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਚੁਲ੍ਹੇ, ਰੈਫਰੀਜੇਟਰ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹਨ। ਗੁਸਲ-ਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰਮ ਤੇ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸਟੋਰਾਂ ਦੇ ਸਟੋਰ ਰੱਜਾਨਾ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹਨ, ਦੇਨੀ ਅਮੀਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਚੁੰਧਿਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਉਹ ਜਾਹਰਾ ਕਾਰਨ ਦਿਸ ਪਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਲਈ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਖਿੱਚ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਅੱਖਾਂ ਤਰਸ ਗਈਆਂ ਕਿ ਕੋਈ

ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਵੀ ਦਿਸੇ। ਪਰ ਸਵਾਲ ਪੁਛਣ ਤੇ ਹੱਲੇ ਹੱਲੇ ਅਸਲੀਅਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਾਂ, ਇਹ ਮਕਾਨ ਸਭ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹਨ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸਤਾਂ ਤਾਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰਤੇ ਤਲਵਾਰ ਬਣਕੇ ਲਟਕਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜੇ ਹੋ, ਵਿਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਨੰਗੇ ਹੋ। ਇਹ ਕਿਸਤਾਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਸੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸੋਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਢਾਅ ਵਜਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਵੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੋਂਦੇ ਹੋ। ਇਕ ਸੁਆਰਥੀ ਜਿਹਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕਿਰਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ, ਜਿਹੜਾ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਵੱਡਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਵੀ

ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਰਗੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰਾਂ ਤੇ ਹੈ।

- ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਠਾਠ ਵੇਖਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਫਾਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭੈਣ ਭਰਾ ਖੱਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਾਕੂਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਫਾਰਮਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੋਰੇ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਖੱਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਫਾਰਮਾਂ ਦੇ ਕੈਂਬਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਟਰੱਕਾਂ (ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਟਰੱਕੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਵਿਚ ਭਰਕੇ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਬੁੱਢੇ

ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਠੱਕੇ ਤੇ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਸਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਭਈਏ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਪਏ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੰਗੇ ਖਾਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਰੀਟਾਇਰਡ ਥਾਨੇਦਾਰ, ਕੋਈ ਪਟਵਾਰੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਹਨ ਪਰ ਇਥੋਂ ਦੀ ਮਹਿੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਰੁਝਿਆਂ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਦੀ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਆਏ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਇਆ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀ ਵੀ ਉਥੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹਤਬਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਇਥੇ ਨਰਕਾਂ ਵਰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਉਂ ਕੱਟ ਰਹੇ ਹਨ? ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਇਥੇ ਆਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੌਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਚੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਾਲਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। (ਇਥੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਾਲੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਤੇ ਉਹ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਬੁਝਿਆਂ ਅਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਖਤ ਮੋਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਫਾਰਮ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਆਨੰਦ ਪਤਵਰਧਨ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਟਿਕ ਫਿਲਮ 'ਉਠਨ ਦਾ ਵੇਲਾ' ਵੀ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵੀ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੇ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕੁਅਲਕ ਵਿਗੜਣ ਦਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਫਿਲਮ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਅਦਾਰੇ ਨੇ ਸਗੋਂ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਜਿਥੇ ਫਾਰਮ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯੂਨੀਅਨ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਠੀਕਦਾਰਾ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਫਾਰਮਾਂ ਦੀ ਲੱਟ ਖਜ਼ੂਟ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਣ। ਔਲਾਦ ਦਾ ਮੌਹ ਉਹਨਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਨਰਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਥੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਜੱਗੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦਾਸ ਚਿਹਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਥੇ ਹਨ।

ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਉਥੇ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕੌਣ ਕਰੇ? ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਸਵਰਗ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਹੈ? ਬਜ਼ੁਰਗ ਅੰਤਾਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੱਚੇ ਸਾਭਣੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅੰਤ ਕੀ ਕਰੇ? ਭਾਵੇਂ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨਾਨੀ ਦਾਦੀ ਨੇ ਪਾਲੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਦੋਹਰੇ ਦੋਹਰੀਆਂ ਪੁੱਤਰ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਨਾਨੀ ਦਾਦੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ। ਘਰ ਬੰਨੀਆਂ ਕੀ ਕਰਨ? ਕਿਉਂ ਨਾ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਣ। ਕੁਝ ਤਾਂ 'ਡਾਲੇ' ਆਉਣਗੇ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀਆਂ ਲਈ ਉਹ ਜੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਖੜੇ ਪੈਂਦੇ ਕਦੇ ਤਕ ਹਰਿਆਵਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਆਖਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੁਰਝਾਣਾ ਹੀ ਹੈ।

- ਵੈਨਕੂਵਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਰਾਤੀਂ ਡਰਾਮਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਖਚਾ ਖੱਚ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੀਟਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਉਹ ਖੜੇ ਹੀ ਨਾਟਕ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਤੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਤੱਕ, ਟੋਆ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੁਲ ਨਾਟਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ੋਕੀ ਹਾਲਤ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰਪੂਰ ਹੰਗਾਮਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਿਪਾਨਾ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਉਤਸਾਹ ਵਿਚ ਹਨ। ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵੀ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਤਰਪੂਰ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਇਕ ਕੁੜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ। ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਹੀ। ਪਟਿਆਲਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਟਕ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਭਾਅ ਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ, ਰਾਤੀਂ ਨਾਟਕ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼, ਆਪਣਾ ਘਰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਕੁੜੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁੰਡਾ ਦੇਸ਼ ਗਿਆ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਾਰ ਕੋਲ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਯੋਗ ਵਰ ਸਮਝਕੇ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਬੜੇ ਚਾਅਵਾਂ ਨਾਲ। ਪਰ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਉਮੀਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਭਰਿੰਦੀ ਹੈ 'ਭਾਅ ਜੀ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਾਪਸ ਜਾਵੇਂ, ਨਾਟਕ ਕਰੋਂ ਤਾਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖੋ—ਕੈਨੇਡਾ ਵਲ ਕਿਉਂ ਧਾ ਧਾਕੇ ਪਏ ਆਂਦੇ ਹੋ? ਇਥੇ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ? ਜੇ ਚੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਇਥੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ? ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ

ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹਨ।

- ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਜਿਥੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮਹੂਰੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਸਲਵਾਦ ਵਿਰੁਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਹੈ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਲਈ ਦੂਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀਅਤ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਲੋਕ ਰਾਇ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਉਘੇ ਵਰਕਰ ਅਤੇ ਫਾਉਂਡਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਡਾਕਟਰ ਹਰੀ ਸਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਹਾਂ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਸਾਈਮਾਨ ਡਰੇਜਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਗੋਆਲੋਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਕ ਹਨ। 'ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਲੱਥ', ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਵਾਪਸੀ' ਵੀ ਡਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਜਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖੰਗਾਲੀ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਲਥਾਕੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਅਦਾਰੇ ਨੇ ਡਾਪਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਵਾਪਸੀ' ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਟਰਾਂਟੋ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਆ ਰੀਵਿਊ ਵਿਚ ਡਾਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮਤਾ ਮਾਰਚ 1983 ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ 'ਮਾਲਕ ਕੋਣ' ਡਾਪੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਬੜੀ ਸਲਾਹੀ ਗਈ ਸੀ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਹਨ। ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਵਿਰੁਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਕਾਮੇ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਅਗਾਂ ਵਧੂ ਸੋਚਣੀ ਦੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਰਗਰਮ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਇਹ ਤਾਇਆ ਜੀ ਕਹਿਲਾਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਚਨ ਵਿਚ, ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਵਿਚ, ਬਾਗ ਬਗੀਚੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਵਿਚ ਕਲਾਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੰਡਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਘਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦਾ ਮਾਰਕਸੀ ਸਾਹਿਤ ਮਾਰਕਸ, ਐਂਗੇਲ, ਸਟਾਲਿਨ, ਮਾਰਚ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੈਟ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਮਾਰਕਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਵਾਦੀ ਵਲੋਂ ਮਾਰਕਸਿਜ਼ਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀਆਂ ਓਰਜਨਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੁਝਾਣਾਂ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਖੁਲੀ ਪ੍ਰਜ਼ੀਸ਼ਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਪਾਨਾ ਨੂੰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ। ਇਸ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਖਸੀਅਤ ਨਾਲ ਏਨੇ ਦਿਨ ਇਕੱਠੀਆਂ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਯਾਦ ਬਣਕੇ ਰਹੇਗਾ।

ਡਾਕਟਰ ਹਰੀ ਸਰਮਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਮਾਨਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਸਾਥੀ ਹਨ। ਜਥੇਬੰਦਕ ਕੰਮ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦਾਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੇਰੀ ਵੇਲੇ ਇਹ ਇਕ ਰੈਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਬੜਾ ਰੋਜ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜ ਚੋਹਾਨ, ਸਰਵਨ ਬੋਲ, ਸਤਿੰਦਰ ਸਿਧੂ, ਯੁਗਨਾਮ, ਨਿਰਮਲ, ਜਗਦੀਸ਼ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਾਥੀ ਹਨ ਜੋ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਫਾਰਮ ਵਰਕਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਪਾਨਾ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰੱਜੀ ਲਈ ਸਖਤ ਮੋਹਨਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ...

- ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਹਾਂ। ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਵੀ ਇਕ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦੀ ਹੈ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਫੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਥੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਪੁੱਜੇ ਹੀ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਟ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਦੂੜੀ ਵਾਲਾ ਕੋਠਾ' ਵੇਖਿਆ। ਸੀਮਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਦੁਇਆਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਰਾਲਾ ਸੀ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਸੈਲਵ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਇਕ ਐਸਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੀਣ ਲਈ ਪੂਰਨਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ।

- 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਵਾਲਿਆਂ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਇਹ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਨੇਕਿਨੋਂ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਲ, ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੋ, ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ, ਸਾਧੂ ਸੁਖਿੰਦਰ, ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਵਾਰੀਲਾਂ ਮੇਜ਼ ਤੋਂ ਪੜੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬੇਹਤਰੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਤਾਈਆਂ ਹਨ। ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ 'ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਕਹਿਣੀ' ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥ, ਸਮਾਜਕ ਚੇਤਨਤਾ ਚਟੋਤੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਸੁਰਾਂ ਹੈ।

ਯਥਾਰਥ

ਸੁਤੰਤਰਤਾ ?
 ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕੀ ?
 ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕੀ ਜੀਭ ਦੀ ?
 ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕੀ ਜੀਭ ਦੀ ਕਲਮ ਦੀ ?
 ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕੀ ਜੀਭ ਦੀ ਕਲਮ ਦੀ ? ਕਦੋਂ ਮਿਲੀ
 ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕੀ ਜੀਭ ਦੀ, ਕਲਮ ਦੀ ? ਕਦੋਂ ਮਿਲੀ
 ਜੇ ਮਿਲੀ
 ਤਾਂ ਗੰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਦੇ ਪੁੜ ਹੇਠ ਜੰਮੇ ਪੁਲ ਹੇਠ
 ਬੁਦੇ ਹੋਏ ਰਾਮੁ ਨੂੰ ਕੀ।

'ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੋ'

ਇਕ ਹੋਰ ਯਥਾਰਥ !

ਤੇਰਾ ਖਤ ਆਇਆ
 ਤੂੰ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਡਾਰੀ ਲਾਉਣੀ
 ਤੇਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ
 ਸੋਨੇ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਪਰੀ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤੂੰ।
 ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਤੂੰ ਲਿਖਿਆ
 ਯਾਰ !
 ਇਥੇ ਤਾਂ ਜੀਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਜ ਨਹੀਂ।
 ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ
 ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਜਹਿੱਤੀ ਬੂਟੀਆਂ
 ਹੁਣ ਉਹ ਬਣ ਗਈਆਂ ਨੇ
 ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਫੋਰ ਵਾਲੇ ਬਿਰਖ...
ਦੇਸਤਾ ਪਰ
 ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ
 ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੀ
 ਇਥੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਖਾਂ ਦੀ ਡਾਂ ਦੇਣ ਨਿਸਕ ਤਰੀ ਹੈ
 ਇਕ ਵਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਚੱਲੀ ਸੀ
 ਵੱਢ ਘੱਤੀ ਸੀ ਤੂੰਨੂੰ
 ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਾਰੀ ਪੱਠਲੀ।
 ਤੇਰੀ ਇਕ ਮਹਾਦੀਪ ਤੋਂ

ਦੂਜੇ ਤਕ ਦੀ ਉਡਾਰੀ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦੀ
 ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਜੰਤ ਨਹੀਂ ਵੱਡਿਆ ਜਾਦਾ
 ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਵੀ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅੱਖ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 'ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ—ਤੇਰਾ ਖਤ'

ਸਮਾਜਕ ਚੇਤਨਤਾ

ਚਲੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
 ਜਿਸਦੀ ਸੱਠ ਹਾਤੀਆਂ ਉਮਰ
 ਗਹਿਣੇ ਟਿਕੀ ਪੈੜੀ ਹਾਂ ਚੁੜੀ ਹੈ
 ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤੋਂਦ
 ਉਹਦੇ ਅਗਾੜੀ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਦੀ ਗਈ
 ਤੇ ਉਸਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ
 ਉਹ ਬਹੁਤ ਡੁੱਘਾ ਗਰਕਦਾ ਗਿਆ
 ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਮੋਰਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰਿਆ
 ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜਲਾਦ
 ਉਸਦੇ ਅਲਗੋਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੂਣੀ ਸੇਕਦਾ ਰਿਹਾ
 ਤੇ ਉਸਦੇ ਗੀਤਾ ਦੀਆਂ ਤਿੱਤਲੀਆਂ ਦੇ ਖੰਭ
 ਉਝੂੰ ਉਝੂੰ ਕਰਦੇ ਹੀ ਪਥਰਾ ਗਏ
 ਸੰਗੀਤ ਉਸਨੂੰ ਮਸਕਰੀ ਤੋਂ ਵੱਧ
 ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ।

.....
 ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਲੀਆਂ ਖਰੜੀਆਂ
 ਉਹਦੀ ਖੌਪੜੀ 'ਚ ਖੁੜੀਆਂ
 ਚੱਠ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੀ ਭੀੜ
 ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਤੇ ਗੜੇ ਮਾਰ ਕਰਦੀ 'ਰਹੀ
 ਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸਾਲ
 ਉਹ ਜਿਸਮ ਦੇ ਚਿਪਕੇ ਟਿਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੜਦਾ ਰਿਹਾ
 ਤੇ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖਾਂ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਖੋੜਲਦਾ ਰਿਹਾ
 ਢਿੱਲੀ ਦਾ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਪੰਜਾ
 ਉਹਦੀ ਘੰਡੀ ਦਾ ਉਭਾਰ ਮਾਪਦਾ ਰਿਹਾ
 ਉੱਝ ਇਹ ਦਾਸਤਾਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ
 ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ—ਦਾਸਤਾਨ'

ਚਟੋਤੀ

ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਕਸਰ
 ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ...
 ਆਓ ਹੁਣ ਦੋ ਤਰਤੀ ਗੱਠ ਕਰੀਏ
 ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਹਿ ਲਵੋ
 ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕੁਝ 'ਫਰਮਾਉਣਾ' ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ
 ਤੁਸੀਂ ਦਸਦੇ ਹੋ 'ਅਸੀਂ' ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ'
 ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੋਂ ਤੁਰਕੇ
 ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੱਕ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ
 ਤੁਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਦੀਆਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇ।
 ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਸਲਵਾਰਾਂ
 ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਂਗਵੇਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ
 ਮੋਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ
 ਪਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ 'ਟੀਪੀ' 'ਚ ਵੜਕੇ
 ਸਿਰ 'ਤੇ ਖੰਭ ਲਾਏ ਸਨ ?

ਮੀਂਹ ਵਰਾਉਣ ਲਈ ਨਾਚ ਕੀਤਾ ਸੀ?...
 ਅਸੀਂ ਜੋ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਂ
 ਘੜਦੇ ਹਾਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹਰ ਅਜੂਬਾ
 ਤੁਹਾਥੋਂ ਕੋਈ ਖੈਰ ਨਹੀਂ ਜੰਗਦੇ
 ਭਾਵੇਂ ਛੱਡ ਆਏ ਹਾਂ, ਉਹ ਹਲ ਪੰਜਾਲੀਆਂ
 ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ...
 ਲੰਢੇ ਵੇਲੇ ਕਬੱਤੀ ਖੇਡਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ
 ਤੁਹਾਡੇ ਟੀ.ਵੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਦਿਲਕਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

.....
 ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਦੇਕੇ ਸਾਨੂੰ
 ਫਰਸ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ
 ਬੇਚੀ ਤੋੜਣ ਦਾ, ਫੱਟੇ ਖਿੱਚਣ ਦਾ
 ਟੈਕਸੀ ਵਾਹੁਣ ਦਾ ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਧੋਣ ਦਾ ਕੰਮ
 ਸਾਡਾ ਲਾਹ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਮ
 ਸਾਡੇ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗਜਾਉਂਦੇ ਹੋ
 ਅਹਿਸਾਨ ਦੀ ਬੀਨ
 ਜਾਓ ! ਕਿਸੇ ਛੱਪੜ 'ਚ ਮੂੰਹ ਧੱਕੇ ਆਓ ।
 ਕੀ ਹੋਇਆ ਅਸੀਂ
 ਅਜੇ ਬੇਖਬਰ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਤੋਂ
 ਦੂਜੇ ਕਾਮੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ
 ਅਜੇ ਉਹ ਮਾਰੂ ਮੁੱਕਾ ਨਹੀਂ ਵੱਟਿਆ
 ਜਿਹਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਰ ਫੇਰਣਾ ਹੈ
 ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ
 ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਪਛਾਣੇ
 ਤੇ ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰੀਆਂ
 ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕੰਨ 'ਚ ਪਾਇਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੜਕਣਾ
 ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ—
 ਅਜੇ ਦਾਬੂ ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਹੋ
 ਪਰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਡਿਗਣਾ ਤੁਸੀਂ ਹੈ ਹਵਾ ਵਿਚੋਂ
 ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ ਜੋ ਪੰਠ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਹਨ ।
 'ਸਾਧੂ—ਲੰਮੀ ਕਵਿਤਾ ਜਵਾਬ ਵਿਚੋਂ'

ਹਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਤੇ ਹੁਣ
 ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਛੱਲਾਂ ਪਲ ਪਲ ਥੱਲੇ
 ਲਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ
 ਚਲੋ ਯਾਰੋ ! ਆਪਣੇ ਗੁਆਚੇ ਅੰਗ ਲਭਕੇ
 ਫਿਰ ਪਰਲੇ ਕੰਢੇ ਵੱਲ ਤੁਰੀਏ
 ਕਦੋਂ ਕਲਪਿਆ ਸੀ ਇੰਝ
 ਖਿੰਡ ਪੁੰਡ ਜਾਏਗੀ ਕੁੰਜਾਂ ਦੀ ਡਾਰ
 ਉਂਗਲੀ ਲੱਗ ਤੁਰਿਆ ਜਾਦਾ ਗੁੱਟ
 ਹੜੱਪ ਜਾਵੇਗੀ ਕੋਈ ਸਾਰਕ...
 ਕਦੋਂ ਕਲਪਿਆ ਸੀ...
 ਜਵਾਰਭਾਟੇ ਸਮੇਂ ਬੜਾ ਹੀ ਕੁਹੜਾ ਮੌਜਮ ਸੀ
 ਅਸਮਾਨ ਫੁੰਹਦੀਆਂ ਮਕਰੀ ਲਾਟਾਂ 'ਚ
 ਝੁਲਸੇ ਗਏ ਸੂਰਜ ਤੇ ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ...
 ਤੇ ਹੁਣ
 ਜਦੋਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਦਿਸਦੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਕੇ

ਅਜਨਬੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਰਤੀ ਹੈ :
 ਜਿੰਦਗੀ ਇਕ ਸਫ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਇਕ ਜਿੰਦਗੀ
 ਚਲੋ ਯਾਰੋ ! ਆਪਣੇ ਟੁੱਟੇ ਅੰਗ ਜੋੜਕੇ ਫੇਰ ਤੁਰੀਏ
 ਜਿਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮਰੀਏ
 ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਛੱਲਾਂ,
 ਪਲ ਪਲ ਥੱਲੇ ਲਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ
 ਚਲੋ ਯਾਰੋ ! ਆਪਣੇ ਗੁਆਚੇ ਅੰਗ ਲਭਕੇ
 ਫੇਰ ਪਰਲੇ ਕੰਢੇ ਵੱਲ ਤੁਰੀਏ ।

'ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਜਲ—ਜਵਾਰਭਾਟੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ'
 ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਕਲਚਰ ਦੀ
 ਗੱਲ ਪਾਲ ਬਿਨਿੰਗ ਦਾ ਨਾਂਅ ਲਏ ਬਗ਼ੈਰ ਅਧੂਰੀ
 ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ । ਪੰਜਾਬੀ ਭੰਗੜਾ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ
 ਟਿਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਪ੍ਰਾਪੂਲਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਬੱਚਿਆਂ
 ਦੀ ਭੰਗੜਾ ਟੀਮ ਵੱਖਰੀ, 13-16 ਸਾਲਾਂ ਦੇ
 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਭੰਗੜਾ ਟੀਮ ਵੱਖਰੀ ਤੇ
 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭੰਗੜਾ ਟੀਮ ਵੱਖਰੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ
 ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ । ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਢੋਲ ਜਾਂ ਢੋਲ
 ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੁੜ੍ਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ
 ਹੈ ਪਰ ਪਾਲ ਢੋਲ ਆਪ ਵਜਾ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ
 ਢੋਲ ਮੜ੍ਹ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਇਸ
 ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਨਾਚ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਗੋਰਿਆਂ
 ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵਸਦੀਆਂ
 ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਇਕ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੋਕ ਨਾਚ ਦੇ
 ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਭੰਗੜਾ ਨਾਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ
 ਆਇਆ ਹੈ । 'ਗਦਰ ਗੁੰਜ' ਨਾਚ ਨਾਟਕ ਵੀ
 ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਭੰਗੜਾ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ
 ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ।

- ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤ
 ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ
 ਜੀਅ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ।
- ਇਥੇ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਠੀਕ
 ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ
 ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ, ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ
 ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ
 ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ
 ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੀਆਂ
 ਖਬਰਾਂ ਚੁਣਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਿਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਇਹ
 ਖਬਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ
 ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਠੀਕ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਕੀ ਹੈ ?
 18 ਮਈ ਇਥੇ ਆਏ । ਪਹਿਲੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਬਰ
 ਜੋ ਮਿਲੀ ਉਹ ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. ਤੋਂ ਆਈ ਸੀ ਜਿਸ
 ਅਨੁਸਾਰ ਲੁਧਿਆਨਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ
 ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ
 ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ
 ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਨਾਲ
 ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ
 ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਖਾਲਿਸ-

ਤਾਨੀ ਲੀਡਰ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਅਪਣੀ ਸੀਮਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਤਲ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਹਲਕੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀ 8-9 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕਤਲ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ? ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਚੱਲੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਦੇ ਕੱਤਲ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਨੇ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। 21 ਅਪ੍ਰੈਲ ਹੋਸਟਲ 'ਚ ਆ ਕੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੂੰ ਗਿਆਰਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਦੱਸ ਦਿਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੌਤ ਦਰਮਿਆਨ ਘੋਲ ਕਰਦਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚੋਂ ਉਹਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਭਰੇ ਵਧਾਵੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਕੋਈ ਉਪਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ।

- ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਪਤਾਹਿਕ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਰੁਧ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਇੰਦਰਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਸ ਵੱਲ ਝੁਕਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਇਹ ਸੱਪਸਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਉਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਵਿਰੁਧ ਹਨ। ਗੱਦੀ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਣੀ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂ ਉਹਦਾ ਖਾਨਦਾਨ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵਹਿਦ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤਿੱਖੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹਨ। ਅਪਣੀ ਇਸ ਖੇਡ ਵਿਚ ਇਹ ਅਪਣੀ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲੀ ਚਾੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਲਮਾਂ ਦੇ ਕਾਲਮ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਆਧਰਾ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਡੋਸਲੇ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦਾ ਭੰਗ ਪਾਇਆ। ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਰਾਮਲਾਲ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਨਾਲਾਇਕੀ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਜਗਨਨਾਥ ਮਿਸਰਾ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਨੇ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਗੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਇਕ ਫਿਲਮ 'AN INDIAN STORY' (ਇਹ

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀ) ਇਕ ਐਸੀ ਫਿਲਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਗਲਪੁਰ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦੀਆਂ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਵਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਸੁਹਾਸਨੀ ਮੂਲੇ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤਪਨ ਬੋਸ ਨੇ ਡਾਇਰੈਕਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਣੀ ਸੰਸਾਰ ਬੋਰਡ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਫਿਲਮ ਦੋਖਕੇ ਇਕ ਝੱਟਕਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਿਲਾਂਦੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆਂ। ਇਥੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਵੀਡੀਓ ਟੇਪ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਤਿੱਖੇ ਬ ਦਾ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ 'THE INDIAN JAIL' (ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਜੇਲ੍ਹ)। ਇਹੀ ਦਿਲੀ ਦੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਇਕ ਰੀਪੋਰਟਰ ਕੁਮਕੁਮ ਚੰਦਾ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਚਾਰ ਟਿਨਟੈਂਟੇਂਗੋਸਨ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਵਿਚ ਫੜੇ ਲੋੜਾ ਉੱਤੇ ਜੋ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੜੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਤਿਆਚਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਪੜੇ ਲਾਹਕੇ ਨੰਗੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਵੇਬੜ ਦੇ ਟਾਇਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨੀ, ਪੱਖ ਦੀ ਕੁੰਡੀ ਨਾਲ ਹੱਥਕੜੀ ਫਸਾਕੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਲਟਕਾਈ ਰਖਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਦੇ ਜਿਸਮ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਨਾਤ ਖਿੱਚੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਨਾਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਨਾਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਚੜਾਉਣਾ ਜਾਂ ਘੱਟਨਾ ਚੜਾਉਣਾ—ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਫੋਟੋਆਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸਵਾਲ ਜਿਹਾ ਪੁੱਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਉਂ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਇਹ ਮਿਹਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਇਥੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਮੋਹਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਲਹਿਰ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਟੀਚਾ ਬਣਾਇਆ। ਸਵਾਲ ਇਵੇਂ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ "ਕੀ ਹੁਣ ਵੀ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਨਿਜ਼ਾਤ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਣਗੇ?" ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਜੋ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਕਰਨਗੇ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਭੈੜਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਨਹੀਂ ਟਾਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ

ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਰੂਸ ਦੀ ਦੋਸਤ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਰੇਡੀਓ ਰਾਹੀਂ, ਟੀ.ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਸੀਹਾ ਹੈ। ਗੁੱਟ ਨਿਰਲੇਪ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਵੇਲੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫੁੱਲਾਂ ਰੁਪੜੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੋਸ਼ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਚਾਈ ਹੋਰ ਹੀ ਹੈ।

● ਇਕ ਘਟਨਾ

ਇਕ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਵਰਕਰ ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੁਪਰਵਾਈਜਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਵਰਕਰ : ਪਰ ਜਨਾਬ, ਇਹ ਸਾਡਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਹੱਕ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਯੂਨੀਅਨ ਰਾਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਇਹ ਹੱਕ ਲੈ ਕੇ ਰਵਾਂਗੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੁਪਰਵਾਈਜਰ : ਤੁਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰੋਗੇ ? ਹੱਕ ਲਈ ਲੜੋਗੇ ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਯੋਗ ਹੋ ? ਜੇ ਇਸ ਯੋਗ ਹੋ ਤਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਜਾਓ। ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਲੋੜ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

●

2.

ਸੰਪਾਦਕੀ

(ਅਗਸਤ 83)

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਠੀਕ ਖਬਰ ਮਿਲਣੀ ਬੜੀ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਕੁਝ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਉੱਤੇ ਟਿਪਣੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਇੰਡੋ ਕਨੇਡੀਅਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖਬਰਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਉਹਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਢੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਲਾ ਵਿਚ ਉਹ ਜਲੰਧਰ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜੁਲਾਈ ਵਾਲੀ ਕਾਪੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਸਫਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :

"ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਸਾਦ—ਜਲੰਧਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਦੋ ਪੁਜਾਰੀ ਬੱਟਕਾ ਦਿਤੇ, ਦਰਜਨਾਂ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਮੌਤ, ਸੈਂਕੜੇ ਜ਼ਖਮੀ, ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਵਹੀਰਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ। ਜਲੰਧਰ 27 ਜੂਨ, ਫੌਜ ਰਾਹੀਂ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਚਾਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਬੰਬ ਨਾਲ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ (ਏ. ਪੀ. ਅਨੁਸਾਰ ਦੋ ਦੀ ਮੌਤ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ) ਤੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਉੱਤਾ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਖਤਰਨਾਕ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਹਿੰਦੂ ਹਿੰਦੂ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ, ਕਹਾਂ ਸੇ ਆਏ ਸਿੱਖਤਸਤਾਨ, ਕੱਛ ਕੜਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਭੋਜ ਦਿਆਂਗੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ—ਪਗੜਾ ਕੱਛਾ ਹਾਇ ਹਾਇ' ਜਿਸਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਭਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਜਵਾਬੀ ਜਲੂਸ ਕਢਿਆ ਗਿਆ। ਇਸਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰਖਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਟੁੱਟ ਪਿਆ ਤੇ ਜੰਮਕੇ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ 6 ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ। ਹਿੰਦੂ ਰਖਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ (ਰਖਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ) ਉਥੋਂ ਨੌਂ ਕੇ ਇਕ ਸਥਾਨਕ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਪੁਜਿਆ। ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਪਰ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਭਜਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਣ ਤੇ ਉਤਰ ਆਇਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਬੱਟਕਾ ਦਿਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਘਟਨਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੁਲਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਖੁਲ੍ਹਮਖੁਲ੍ਹਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਜਬੂਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੰਗੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭੜਕਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।....."

(ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਸੁਰਖੀ) 'ਸਿੰਘ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕ ਲਵੋ' ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਹਥਿਆਰ ਚੁਕਣ ਲਈ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਘਰ (ਪੰਜਾਬ) ਵਿਚ ਹੀ ਚੈਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਥੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕ ਲਵੋ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ।.....(ਤੀਸਰੀ ਸੁਰਖੀ) 'ਜੇ ਅਤੇ ਸੋ ਝੜੇ, ਸਿਖ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਸਾਂਭ ਲੈਣ', ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚਲੇ ਇਕ ਫੀਲਡ ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਫੂਨ ਰਾਹੀਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਢਿੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੋ ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜੂਝ ਪਵੋ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋ ਵੀ ਅੜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਭੜਿਆ ਹੀ ਹੈ।"

ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੇ ਇਹ ਨਾ ਜਾਣਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਝੂਠ ਕੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਫਿਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਾਰਮਕ ਜਨੂੰਨੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਝਵਾਨ ਲੋਕ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਧਰੇ ਹਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ? ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਉਠੇ ਹਨ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਹਰ ਫੂਨ ਰਾਹੀਂ ਖਬਰ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਰਖਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਸਾਉ ਤੇ ਸ਼ਰੀਫ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਸੀ ? ਬੜੇ ਹੀ ਸਰੀਫ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੁਜਾਰੀ ਬੱਟਕਾ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਜੇਕਰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਹੀ ਗੁੰਡੇ ਕਿਉਂ ਹਨ ? ਹਿੰਦੂ ਰਖਸ਼ਾ

ਸੰਮਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਏ ਉਹ ਤਾਂ ਫੂਨ ਰਾਹੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵੀ ਪੁੱਜ ਗਏ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਨਾਅਰੇ 'ਸ਼ਰੀਫ' ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲਗਾਏ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਵੀ ਫੂਨ ਰਾਹੀਂ ਦਸ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਸਕਨਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਾਅਰੇ ਕੀ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਨਹੀਂ ਖਬਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਤਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ। ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਹੁਣ ਹਥਿਆਰ ਚੁਕਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਦਲ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਫੀਲਡ ਕਮਾਂਡਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਉਸ ਫੀਲਡ ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਕੀ ਫਿਕਰ ਹੈ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਜਾਣ। ਵੱਢ ਟੁੱਕ ਹੋ ਜਾਏ, ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਨੰਗੇ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲ ਜਾਣ। ਉਸ ਫੀਲਡ ਕਮਾਂਡਰ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਬੜੀ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਜੋ ਅੜੇ ਸੌ ਝੜੇ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬੰਬਈ, ਕਲਕੱਤਾ, ਕਾਨਪੁਰ ਬੈਠੇ ਲੱਖਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਇਸ ਫੀਲਡ ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਕੀ ਫਿਕਰ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਤੇ ਆਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਖਾੜਕੂ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਦਸਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜਬਰ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। 'ਇਕ ਮਾਂ ਦੋ ਮੁਲਕ' ਵਰਗੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਖੇਡ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਜਾਹਿਦਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਿਆਂ, ਨੇ ਖੇਡੀ ਸੀ, ਉਹੀ ਖੇਡ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਰਖਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ ਜਾਂ 'ਦਲ ਖਾਲਸਾ' ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਹੁੰਗਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇਥੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਅਨਸਰ ਇਸ ਖੇਡ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਇਸਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਇਹਨਾਂ ਅਨਸਰਾਂ ਵਿਰੁਧ ਇਕ ਲੰਮੀ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਖਾਮਖਾਹ ਲੰਮਾ ਕਰਕੇ ਜੜ੍ਹ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਉਥੇ ਸੰਤ ਲੱਗੋਂ ਵਾਲ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਪੁਛਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੌਰਚਾ ਇਸ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਬੁੱਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਧਾਰਮਕ ਜਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਿਚ ਉਠੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਣ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮੌਰਚੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਬੱਲਣ ਦੀ ਕਿਉਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ? ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਇਹ ਅਨਸਰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੋਗੇ।

੩.
ਕੈਨੇਡਾ
(ਅਗਸਤ 83)

ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਵੈਨਕੂਵਰ, ਕੈਲਗਰੀ, ਐਡਮੰਟਨ, ਟਰਾਂਟੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ ਗਏ, ਇਹੀ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਬੜਾ ਮੰਦਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਹੀ ਲੋਕ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਭੱਤੇ ਉੱਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਗਰਮੀ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਖੱਬੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਚਲੋਤੀ ਦੋਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਸਾਧਾਰਨ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਰੋਧੀ ਜਜ਼ਬਾ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟਕੇ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਐਸਾ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਖਸੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ। ਰੂਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਜੋ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਤੰਗ ਹੋਣ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ JOB ਦੀ ਬੜੀ ਤੰਗੀ

ਹੈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਮਰਨ ਦੋਂਦੀ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਭੱਤਾ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਅਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਪਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਨੂੰ। ਉੱਥੇ ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਕਟ ਡੂੰਘਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭੱਤਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਿਸਟਮ ਵੱਡੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸਿਜ਼ਮ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਫੇਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਸਾਧਾਰਨ ਵਪਾਰ ਦਾ ਸੰਕਟ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਮੰਦਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਅਧੁਨਿਕ ਪਰਚਾਰ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਵਡਾ ਜਾਦੂ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕਮਾਲ ਮੈਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੜੀ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬੰਬੇ ਸਵੀਟ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਰ

FOR LARGEST VARIETY IN INDIAN SWEETS

ਉਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਮਠਿਆਈਆਂ - ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਵਾਦੀ ਖਾਣੇ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ,

OUR TEMPTATIONS,

Largest Variety in Indian Sweets

Burfi - Laddo - Rasgulas - Gulab Jamuns - Masu - Pinnis
Balu Shahi - Besan - Petha - Gajarpak

ਅਸੀਂ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸਵਾਦੀ ਮਠਿਆਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਹਾਂ।
ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- ਛੋਲੇ ਭਟੂਰੇ • ਸਮੋਸੇ • ਆਲੂ ਟਿੱਕੀ
- ਕਰਾਰੇ ਕਰਾਰੇ ਗੋਲਗੱਪੇ ਆਦਿ ਆਦਿ...

.....ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤਿਆਰ
ਮਿਲੇਗਾ

ਆਉ ਤੇ ਵਧੀਆ ਸਾਮਾਨ ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਥੋਂ ਖਰੀਦੋ
ਥੋਕ ਤੇ ਮਠਿਆਈ ਖੀਦਣ ਲਈ

ਸ਼ੁਕਲਾ ਬ੍ਰਾਦਰਜ਼

HEAD OFFICE

4405 MAIN ST. (28th AVE.)
VANCOUVER, B.C. V5V 3R2

Tel. (604) 874-5722

Manager: SHUKLA

BRANCH:

6545 MAIN ST. (at 49th Ave)
VANCOUVER, B.C. V5X 3H1

Tel. (604) 321-1414

WE ARE OPEN EVERY DAY 9 A.M. TO 9:30 P.M.

**BOMBAY SWEET
MANUFACTURER**

WATNO DUR
P.O. Box 9545
Edmonton, Alberta, T6E 5X2

Second Class Mail Reg. No. 3233

TO:

ਫਰੰਟੀਅਰ ਕਲਾਥ ਹਾਊਸ

NEW DESIGNS
& NEW FASHIONS
SAREES

We have the largest variety
in Punjabi suits
both in designs & Quality

FRONTIER CLOTH HOUSE LTD.

6695 MAIN STREET VANCOUVER, B.C.

PHONE NO. 325-4424 or 325-31515